

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIV. Evfolyam.

Kolozsvártt, 1894. November 1.

44. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTOKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyaruta 9. sz.*

Új helyzetünkben.

(Felolvasás a Maros-Vásárhelytt, 1894. október 1-én tartott
Egyházkerületi Papi Értekezleten.)

Azok a törvényhozási intézkedések, azok az állami tervek, melyeket «liberális egyházpolitikának» nevezünk, kétség kívül, új helyzetet teremtenek. Ez a processus már azért is fölötte értékes, mert közéletünket egy sereg élő gondolattal tölti be. A közéletnek is szárnyak kellene, s ezek a szárnyak az eszmék, a célok. Divatosá vált a századvéget hirhedtnek tartani. A mi történelmünkben ez a mostani nagy század, ha a jelek nem csalnak, nálunk, önmagához hiven, még egy utolsó nagy föllendüléssel végződik. Előttém ez a «liberális egyházpolitika», általában szólva, egy új polgári szabadság, egy új egyenlőség, sőt egy új testvériség. Ime, mind erkölcsi mozzanat. Nem is említve a nagy nemzeti érdeket, örvendhetünk, hogy a magyar államnak erkölcsi súlya növekedni fog. Nem protestáns felfogás az államot csakis anyagi hatalomnak, világi érdekkörnek, csakis brutális erőnek tartani. Ellenkezőleg. Tudok képzelni állami szervezetet, melyben több értelem, több erkölcs, több humánitás, magasabb célok vannak, mint egyik-másik egyházban. Mindenesetre, szokatlan látvány lesz, ha az úgy nevezett világ az ő erkölcsi erői, erkölcsi céljai, szóval: erkölcsi tartalma által megszentelődik, s az úgy nevezett anyaszentegyház válik profánná. Az állam kezeibe már is szent érdekek vannak letéve. Ott az igazságszolgáltatás, a honvédelem a legfelsőbb oktatás, az egyetem, ott a középoktatás, a népiskolák nagy részben. Avagy, profán dolgok ezek? Csakis örvendhetünk, hogy nemzeti államunk ismét bizonyos magasabb célt tűzött maga elébe. De, az államnak ez az erősödése, kiépülése nem a vallás rovására megy-e? Nem. Nem arról van szó, hogy megfogyjanak a szent helyek, inkább arról, hogy megsokasodjanak.

Megdőlhetett, s megdőlhét a világi, messiási keresztyénség, a hellén, a dogmatikus keresztyénség, a hierárkhikus keresztyénség, a betű-keresztyénség, de nem dőlhet meg soha az élet-keresztyénség. A keresztyén vallás pedig egy magasabb élet. Mondjuk: egy ideális életerő. A keresztyén vallás pedig egy magasabb élet. Mondjuk, egy ideális életerő. Erre a magasabb életerőre szüksége van az államnak is és az egész társadalomnak, szüksége van minden intézményünknek, mindennapi hivatásunknak, a valódi kulturának, és idealizmusra szüksége van a szerelemnek is. Lelkünkben a végtelenség varázsereje, az élet igaz idealizmusa örök. A vallás megterem bennünk, hogy egy merésznek látszó kifejezést használjak, egy természet-erkölcsi őserőnél fogva. Megterem, nő jó napjainkban, mint napsúgaras ég alatt a pálma; megterem, nő megpróbáltatásainkban, mint viharban az örökzöld fenyő, és megterem nehéz, küzdelmes pályafutásunkban, mint bércek meredekein a sziklarózsa. A vallás hatalom volt akkor is, mikor csak csodatét vala, s most volna-e megdönthető, mikor igazsággá lett? És ha a vallás nincs is veszélyeztetve, de nincs-e veszélyeztetve a protestáns egyház? Mi nem állítjuk, hogy csak az egyház istennek országa, sőt óhajtjuk, hogy az állam is az legyen. Ez a liberális egyházpolitika a protestántizmusból táplálkozik. Kétségtelen, hogy protestáns elvek válnak itt állami intézményekké. Ez a protestántizmusnak nem kicsinyes lélek halászata, de egy hatalmas beolvadása a közéletbe. Ez volna a protestántizmus veszélye. Elhagyni a protestántizmust annyi volna, mint elfeledni annak nagy tetteit, szabadságait, nemzeti nyelvet, alkotmányt visszavívó erőit; elfeledni a legdicsebb multat, s lemondani a legszebb jövődőrül. Ez volna a süllyedés, le egész a halálig. De szó sincs erről itt. Csak a kényszer változik át szabadsággá. Az egyház még inkább erkölcsi intézménynek lesz. A pálma visszaujtattetik az ő napsúgaras, fényes

ege alá. Inkább azt mondhatni, hogy a kényszer odiumát az állam veszi magára, és a szívek szabad vonzalmát az egyháznak nyújtja. Ezt a mindennél értékesebb kincset, a szívek vonzalmát megnyerni, megtartani, ez most a feladat. Hogyan lehet ez? Engedelmet kérek, hogy rövideggel szóljak.

* * *

Uj helyzetünkben szükség, hogy ne legyünk ecclesia militans, de ecclesia laborans. Feladatunk nem a harc, de a munka. Munka mindenek előtt iskoláinkban, mert a gyermekkor, az ifjúkor nem enyészik el, de átjő velünk az érettkorba. A világon a legfogékonyabb nép: az iskola népe. Az iskolától nem csak bizonyítványokat várunk, de várunk bizonyos jó szellemet. A társadalom jó szelleme nem csak a családtól függ, sőt a családok szelleme is függ az iskoláktól. Egy kö'csönös erkölcsi transfúzió van itt. A máj iskola holnapi társadalom, s egyszersmind a holnapi család. Az meg nem engedhető, hogy protestáns iskoláinknak protestáns hatása a családban, s az egész társadalomban megérezhető ne legyen. Több evangéliumi vallásosságot és több protestáns egyháziasságot!

Hangsúlyozom, hogy a növendékeket vallásra nem csak tanítanunk, de vallásra szoktatnunk kell; szoktatnunk, mint például a tisztaságra. A vallástánítás kipótolhatatlan eszköze bizonynyal a bibliai szent történetek, de ezek kiválasztására, s tárgyalási módjára több gond fordítandó. De szükséges, hogy a vallástánítás anyagát a történelemből is, sőt a természettudományokból is mértsük. Az asztronómia, avagy a geológia is egy szent történetről beszél. Okvetetlenül szükséges a bibliának az ifjúsági használatra kivonatolása, s ezek az ifjúsági bibliák osztandók ki a gyermekeknek, a konfirmáltaknak. A mit mi most a teljes biblia, az ó- és új-testamentum osztogatásával cselekszünk, a gyermek-világban nem helyes. A biblia olyan, mint az élet, melynek egész teljessége a gyermeki léleknek nem való.

Középiszkoláinkban elodázhatatlanul vallás-tanári katedrák kreálandók. Mindent el kell követnünk, hogy e katedrának külső tekintélye is meglegyen, s egy pillanatra sem téveszthető el, hogy a vallás-tanításban mily döntő momentum: az egyéniség. Az egyháztörténelmet ki kell egészítenünk protestáns mivelődés-történettel. Mi nem tudunk eleget a protestántizmusról. És pedig nem csak a protestántizmusról, mint

principiumról, mint világeletről, de a történelmi protestántizmusról sem. Tanítani kell a protestántizmus megújító hatását tudományban, költészetben, művészetben, állami alkotmányok fejlődésében, a családi élet kultuszában, a tulajdon vagyonszentségének, a munka méltóságának, az egyéniségnek nagyjelentőségű kérdéseiben. Így fog ki-fejlődni a protestáns öntudat.

Protestáns öntudat! Ne féljen senki e szótól. A protestáns öntudat nem egyéb, mint a leg-nemesebb emberi öntudat,

(Vége következik.)

Molnár Albert,
m-vásárhelyi ev. ref. pap.

Mit tegyünk az anyakönyvvvel?

(Felolvasatott az okt. 17-én tartott k-kalotai egyházmegye Papi Értekezletének gyalui fiókkörében.)

A tárgy, melylyel a figyelmet igénybe kívánom venni, ez: mit tegyünk az anyakönyvv l akkor a mikor annak vezetését az állam veszi kezébe?

És, hogy annál alaposabb munkát végezzünk, mielőtt tovább mennénk, kijelentem, hogy három kérdéssel kell tisztába jőnünk; vagyis, könnyebb megérthetés tekintetéből, a felvett tárgyat három szempontból kell vizsgálat alá vennünk.

1. Mikor, mi céllal és hol keletkeztek az anyakönyvek?
2. Hogy fejlődött ki a mai állapot, vagyis, ki vette az anyakönyvnek hasznát?
3. Logikailag, azaz, a gyakorlati szükség indokából, mi a teendő?

Azt hiszem, hogy ez elég világos beszéd, s ha sikerül, hogy a föltett kérdéseket elegendő világításba helyezzem, mindenkit lekötölezek magam iránt. De nem csak ez a céloim. Hanem főként az, hogy a föltett tárgy felett eszmecserét indítva, a közvélemény irányítására öntudatos befolyást kezdeményezzünk. Mert, a közvélemény. nézetem szerint, nem helyes nyomon jár. Ugyanis, mindön e tárgyról, egygyel-mással találkozáván, eszmét cseréltünk, hallottam: mi pedig, ha az állam fogja vezetni az anyakönyveket, akkor is éppen úgy fogjuk vezetni a mi anyakönyveinket, mint eddig. De okát kérdezvén e véleménynek, felettül nyertem meglásd, hogy úgy lesz, a mi azt jelenti, hogy vagy ki van adva ez a jelszó valahonnan, s így nem szükséges, róla gondolkozni, mert így is, úgy is csak az fog történni; vagy az egyházi konzervatívizmus annyira belénk rögződött, hogy bizonyos intézményeket akkor is fenn kívánunk tartani, mikor már azok magukat lejárták és fentartásukat semmi elfogadható ok nem támogatja.

Ezért tehát nézzünk a káprázat szeme közé.

Teljes életemben legutálatosabb dolognak és megvetésre legméltóbbnak tartottam a nagyképűséget. Mikor valaki tanítja a másikat arra, a mit ő sem tud. Mikor valaki dicsekszik, hogy milyen nagy dolgot, milyen rövid idő alatt, milyen pompásan igazított. Mikor valaki de bocsánat, ne foglaljam el az időt annak elé-

sorolásával, hogy mi az a nagyképű ember. Ez most nem tárgyunk. Annyit mégis legyen szabad, felemlíteni, hogy legtöbb nagyképű ember van a tudósok között. Azt hiszem, hogy 90% közöttük nyegle (charlatán). De van az minden helyzetű és állású ember között, van közöttünk is, papok között, van még a földmivelők között is. A mi nekem ugyan nem sok főfájást okoz, de visszásnak tetszik az, hogy mindenütt ezek a szóvivők, hogy ne mondjam, ezek grasszálnak. Tessék, megfigyelni községben, egyházban, megyében, kerületen, országban, törvényhozásban. Példát nem szükség fehoznom. Azonban, a Papi Értekezleteket még sem bírom elhallgatni. Hogy ezt nagy képpel kezdtük, és tele szájjal, senki sem tagadhatja. Hogy sokat nyüztük, sokat nyesegettük, mindenki tudja. Hogy dicsekedtünk vele előre, ime, új ég lesz és új föld: a ki közénk áll, annak üdv, a ki el marad, annak kárhozat, ez bizonyos. De hát kérdem, ennyi lármának, ennyi kérkedésnek lett e megfelelő eredménye? Nem, nem. Nem azt kérdem. Róma sem épült fel egy nap alatt. Azt kérdem lesz e egyházunkra, papságunkra üdvös hatása? Hallottam, hogy Jerikó falai leomlottak csak a trombiták zengésére, de hogy csak pusztá szóra, ne mondjam, lármára, intézmények keletkezzenek, üdvösek, nem képzem. Két eset lehetséges: vagy szükséges, vagy nem. Ha szükséges, minden szükség megtalálja a maga kielégítésének alkalmát, formáját. Ha pedig nem szükség, hiában erőlködünk. Vagy meg van bennünk, az Értekezet alkotó tagjaiban, az Értekezet létezésének erkölcsi indoka, vagy nincs. Ha megvan, egyéb mellékes föltételeket elé fogunk állítani, ha nincs meg, erővel, rábeszéléssel, kicsinyléssel, gúnynyal, dicsekedéssel nem fogjuk elé állítani ezt az erkölcsi indokot, e nélkül pedig minden lehetetlen.

Azt kérdi valaki: mire való beszéd ez itt és most? Hát, ez egy kis *captatio benevolentiae* akart lenni. Akarom mondani, bevezetés arra, mert nem akarom, hogy valaki azt mondja: ime, ez a Valler bennünket lefőzött; nagy képpel ezt meg ezt ígérte, hogy t. i. az anyakönyvről minden kigondolhatót elmond, aztán nem mondott semmit, a mit már azelőtt is nem tudtunk volna. Igaz, úgy van! Nem mondhatok semmit, a mit a t. Értekezet minden tagja ne tudna. De hát úgy vagyunk ezzel is, mint egyéb tárggyal. Tudunk sok mindent, de mivel a tudást nem rendszerezjük, szinte annyi, mintha nem tudnók. Azért, a mit tudunk a felvett tárggyról, rendszerbe foglalva, előadom. Kívánom, hogy bár tudnék tárggyunkról többet, de megvallom, hogy fogyatékos felette ismeretem. Azért becses elnézést és enyhe bírálatot kérek.

I.

Az első kérdés, a melyre feleletet kísérlek adni, ez: mikor, mi céllal és hol keletkeztek az anyakönyvek?

«Könyvben sem olvastam, nem is tudakoztam» (Arany) erről a kérdéstről mostanig, mert azokon a tanfolyamokon, a melyeket át kellett izzadnom, nem szóltak nekem anyakönyvről semmit. A jogi tudományok közzé nem volt felsorolva, tévedésből-e, vagy a dolog csekélységénél fogva, nem tudom. A theologiai tudomá-

nyok közzé pedig csakugyan nem tartozik. Én legalább nem tudnám elhatározni, hogy hova osszam be, ha nem legcélszerűbben a liturgikus cselekvények *appendix*-ként lehetne előhozni. De hát, ez maga nem volna nagy hiba. Itt a papi könyvtár. Igen, csak hogy a jogi munkák számára kijelölt hely felette kevéssé van igénybe véve. Csaknem semmi könyv. Kánonok, egyházi törvényeink ezeken felül nem szólnak róla. A legelső és tán egyedüli, a kitől valamit lehet tudni, dr. Kolosvári Sándor 1875-ben megjelent jogtana. Ő munkája 298. és következő lapjain a papi kötelekességek között, mint egyes kötelekességeket, az anyakönyv-vezetést is fölsorolja, és elég helyes útmutatást ad annak mikintjére, de nem teljes és a kényesebb kérdéseket egyáltalában nem is említi. Talán nem is tartozik éppen a munka keretébe, de mint-hogy sok helyen egy és más, még eldöntetlen kérdéssel is foglalkozik, erre is ki lehetett volna terjeszkednie egész az aprólékosságig, Ne legyen ez gáncs a munka belső értékét illetőleg, mert mint egyedülit és elsőt, a ki e tárggyról rendszeresen ír, csak elismerés illelheti. Ezen kívül említés van téve az anyakönyv-vezetéséről a zsinat által hozott törvényben, a 169 paragrafusban. Egy négy és fél sorból álló törvény. Semmi rendelet, hogy mit, mikint, de megnyomtatva, hogy: az állam és egyház iránt a pontosságért és hitelességért az illető felelős.

Hát, azt kérdem: egy ifju lelkész, a ki a theologiai kurzuson nem tanulta, hogy tudjon eligazodni azon kényes esetekben, a melyek itt, nem is ritkán, előfordulnak? És azt mondja a 398. paragrafus: a btk. öt év, tíz év, és három év; ezen kívül, a házassági ügyekben bíráskodástól, jegyzőkönyv-vezetésétől, közokirat kiállításától megfosztatik (399. §). Ha az ilyen súlyos büntetésre képesítettség nincs kizárva, nem terhel-e egyházi előjáróságunkat kimondhatatlan mulasztás azért, hogy nem adja a lelkész kezébe, minden kétséget kizáró, érthető alakban megírva, hogy mivel tartozik, s ha nem teljesíti, mivel bűnhődik? De hát, ha valaki megbotlik, követ dobni rá, ez könnyű és kényelmes; oly dolgot mivelni, a mihez nem kell láрма, de a mi a lelkészek közérdeke, s mindnyájunk könnyebbsége: ez nem fizeti ki magát. Ki köszönné meg? Ki fárasza magát érte?

Törvény erejével bírnak az egyházkerületi közgyűlés határozatai s így az anyakönyv-vezetést illetőleg a közgyűlés jegyzőkönyvei utasításokat tartalmaznak. Csak-hogy e jegyzőkönyvek mutatói oly özőnviz előtti korba illő módon vannak tartva, hogy valamely tárggyak azokból való kiböngészése nem kevesebb tudományt és rákészültséget igényel, mint pl. a babiloni ásatásokból kikerült könyvtárakból magának a vizözön mondájának kihüvelyezése. Ezen felül, a közgyűléseken az anyakönyv-vezetés kérdése nem is sokszor fordult elő, kivált az újabb időben. és csakis bizonyos esetekben, mint sérelmi ügy, hanem a kormány erre vonatkozó rendeleteit a főt. püspöki hivatal egyszerűen köröztette. Már most, tessék valakinek megpróbálni, hogy az egyházak erre rendelt könyvből keresgélje össze ezeket a köröztvényeket. Itt semminemű mutató könyv Megjegyzéskép készséggel ismerem el, hogy a mióta a most működő főtiszt. püspök nagy buzgósággal és kitartással megáldott Szász Domokos az «Erd. Prot. Közt» hivatalos lappá tette, és

a körövényeket abban nem csak közli, hanem mutató könyvek szerkesztését is elrendelte, az állapot megváltozott és pedig előnyösen. És ha e két nehézség nem léteznék is, hány eklézsiában vannak meg a közgyűlés jegyzőkönyvei, kivált a régebbiek, vagy hányban lehetne megtalálni azokat a feljegyzéseket folytonosságban, melyekben a körövényeknek meg kellene lenniök? Hát, nem igaz, hogy nagyszerű állapotban éltünk és élünk ma is? Van olyan kötelességünk, a mely ellen lehet véteni tiz esztendei fogság árut, nem is számítva a hivatalvesztést, hát mi az, de a melyet tisztán, világosan tudni nem lehet.

Igen, de azt kérdezheti valaki, hogyan akarsz tehát a fölített kérdésekre megfelelni, honnan vetted, a mit mondani akarsz? Könyvtáram azon részében, a hová az egyházi jogi könyvek vannak beosztva, van egy ilyen című könyv: vallásfelekezettek és lelkeszerek vonatkozó magyar, főleg büntető törvények magyarázata. Irta Kőrösi Sándor, debreceni jogtanár. Ebben a könyvecskében van egy pár szó, a mely a következőkben vezérel.

Tehát: mikor, mi céllal és hol keletkeztek az anyakönyvek.

Idők multával nálunk is tanulmány tárgyát képezheti, mint most pl. Franciaországban, hogy hol keletkeztek, de ma nálunk, a tényleges állapotot tekintve, nem lehet bizonytalan, mert az egyházban kellett keletkeznie. Ha nem így volna, nem mi vezetnők. Ez kétségbe vonhatatlan tény. Ezzel megelégedhetünk, mert az ellenkezőt nem tudná bebizonyítani senki sem.

Igen valószínű, hogy legrégebbi eredetű a házasságok följegyzése. Mert csak arról lehet szó, hogy itt-ott szorványosan, egyik-másik lelkész följegyezte, nem hivatalosan, hanem csak pro memoria. És csak lassankint lett általánosabb. Egészen kötelező hosszú idők multával, midőn az egyház a maga erejének teljes tudatára jutott. Tudják a tudósok, hogy a rómaiak a házassági könyveket hivatalosan vezették. Minthogy a házasság törvények szerint szabályozott aktus volt, és minthogy a rómaiak annyira kifejtett jogi állapotok között éltek, törvényesen kellett e könyveket vezetni. Azt aztán már mi is tudjuk, hogy a népvándorlás az összes római állapotokat és jogokat elsöpörvén, annak emlékezetét és egyes institúcióit az egyház tartotta fenn emlékezetben, s teljes elcsöndesedés után ő elevenítette is fel. De eredhetett a zsidó gyakorlatból is. Tudnunk kell, hogy például az ó-szövetségben igen sok helyen fordul elő családi levezetés, sőt az új-szövetségben is, például, Máténál és Lukácsnál, Jézus leszármazása fel van vive Dávidig, sőt egyenesen az istenig. Nem célozom a levezetések egyezése, vagy hitelessége felől szólni. Csak azt a következtetést vagyok bátor kockáztatni, miután oly aggodalmas lelkiismeretességgel kellett tudni, hogy ki, például, az Áron családjából való, mert máskint áldozár nem lehetett, és ezt nem csak egy-két embernek állott érdekében tudni, hanem lehetőleg az egész gyülekezetnek: képzelhető e, hogy a családok leszármazására valami úton-módon ne vigyáztak volna hivatalosan? Már akár arra rendelt hivatalos közegek vezették ez iratokat, pl. a papok, zsinagógák fejei, akár pedig az egyes családok,

és aztán bizonyos alkalmak adtán bemutatatták, aláíratatták. És ha ez nem képzelhető, mert másképpen hogyan kerülhettek volna azon helyekre, melyek az egész népnek közkinccse: nem elevenithette-e föl e szokását a zsinagógának az eklézsia? Vagy az eklézsia nem minden ízében a zsinagoga másolata?

Már akár a római, akár a zsidó eredetet fogadjuk el, nem tehetjük megindítását az egyház első idejére. Mert a míg az egyház maga is üldözött volt, s nem lehetett tudni máról-holnapra, hogy mi történik, ki gondolt volna arra, hogy feljegyezze pl. ez az ifjú házasságot kötött ezzel és ezzel, nem is említve a kezdet kezdetét, az első emberöltőt, a mikor közhit volt, hogy az idő rövid, és az úr az ajtó előtt áll, mert hát mi szükség akkor akármire is a Jézus Krisztusba vetett hiten kívül.

Azt sem hiszem, hogy Constantin elismerése után azonnal szokásba jött volna; hisz, még utána egy pár századig élt a római hivatalos világ. s a főnebbiek szerint az vezette a családi anyakönyveket és a győzedelmes egyház különben is annyira átadta magát a boldogság mamorának, hogy egyáltalában nem gondolt azzal, hogy az államtól annak kötelessége és terhe egy részét átvegye. Hanem, miután ez a világ összeomlott és az egyes államok távolról sem rendezhették be magukat az állandóság némi reményével is. a romokból épen, mit mondok, megerősödvé kikerült egyház, felelevenítette a mult hagyományait. És folytatta eleinte, hogy úgy mondjam, csak ösztönszerűleg és szorványosan, míg végre a tridenti zsinat kötelezővé tette. Itt a tridenti zsinaton van a formális anyakönyveknek az egyház törvénye által rendelt kezdete.

Megengedem azonban, hogy a halálozás eseteit egyesek még régebben kezdték feljegyezgetni. Ha a martirok és konfesszorok sirjánál a hitbuzgók azok halála, mint igazi születés napján összegyülekeztek, hogy azok emlékei felújítása által magukat az állhatatosságban, buzgóságban erősítsék: nem kellett-e e halálozási napokat tudni, s hogy tudni lehessen, feljegyezni? És ki jegyezte volna fel más, mint a ki a halott felett egyházi szolgálót végezett. És így lassankint szokásba jött nem csak a leghíresebb, hanem a híres, és azután a nem híres emberek halálozásának feljegyzése is.

Minden esetre legutolsó a születések feljegyzése. Ámbár itt éles határvonalat vonni, nem lehet, már csak azért sem, mert pontos időhez nem köthetjük sem az egyiket, sem a másikat. Azt állítja Kőrösi, hogy a születéseket az ötödik századon kezdve, kezdik feljegyezni. Nem hiszem. Azon oknál fogva, a melyet a házasságra nézve felhoztam; sőt azt gondolom, hogy ez még csak azután látszott célszerűnek, miután amaz életbe lépését és gyakorlatba vételét igazolta.

Akár mikor is keletkeztek legyen az egyes feljegyzések, a melyekből később az anyakönyv nőtte ki magát, bizonyosnak látszik, hogy magát az anyakönyvet az egyház hivatalosan csak a tridenti zsinaton rendezte. Keletkeztek-e korábban egyházi végzések e tárgyban, valószínűleg nem kutatta senki a tudósok közül, legalább Kőrösi azt mondja, hogy először a newezett zsinat intézkedett benne. És feltűnő, hogy idézi is a keresztelezésre és a házasságra vonatkozó rendelkezést,

de semmit sem szól, hogy a halálozásról feljegyzést kívánna. Nem azt teszi-e e hallgatás, hogy tehát a nevezett zsinat az anyakönyv harmadik részét nem rendszerezte. A mi ugyan valószínűtlen. De nem lehetetlen.

Ellenben, idézi az augsburgi prot. zsinat 1567-ből kelt végzését, a mely azt mondja, legyen egy harmadik könyv, a melybe a halottak feljegyzendők, annak bizonyítására, hogy a protestánsok is az anyakönyvek fontosságát elismervén, már korán rendelkeztek vezetéséről. De úgy látszik, hogy itt egyszerre mind a három könyvről rendelkeztek, mert azt mondja, harmadik, tehát előbb kellett rendelkezni az elsőről és a másodikról is.

Hogy a tridenti zsinat említett végzéseit is a protestánsokra való tekintettel hozta, mint összes egyéb végzéseit, valószínűnek tartom. Tudni illik: az áttért lelkészek, a régi gyakorlatnak megfelelően, vezették a protestáns egyházban is az anyakönyveket. Sőt igazán most kezdték belátni e feljegyzések roppant horderejét. Ennek következtében saját hiveik létszámáról stb. stb. tudomással birhattak. És e tudat a feljegyzések pontossága iránt mintegy buzdításul szolgált. Ha a protestánsok oly jól tudják saját létszámukat, miért ne mi is, kik és mennyien maradtunk? Tehát annál pontosabban kell vezetni e könyveket.

Annak utána, mikor a protestánsok látták, hogy a pápista egyház törvénnyel is rendezi a följegyzéseket, hogy nem akartak hátrább maradni, az csak természetes.

Mi céllal keletkeztek az anyakönyvi följegyzések, a halottakra nézve mondtam, hogy a mátyások és confessorok sirján kegyeletesen összegyűltek, s ez az alkalom megmagyarázza a följegyzések keletkezését. De, hogy a házasságra és születésre mi volt az indító ok, nem bírom eltalálni. Megjegyzem, a mint már fennebb is említém, a létel törvénye csak úgy alkalmazható az anyakönyvekre nézve, mint bármi egyéb. Csak lassan keletkezik. Első a csira, azután sok idő alatt a fejlődés különböző fokai. Lehet, hogy régi hagyományos szokás szerint, azok, a kik írni tudtak, följegyezték maguknak egy-egy könyvbe a családi nevezetes eseményeket. Bizonyos alkalmak adtán e följegyzések hasznosaknak bizonyultak. A családapa örömmel beszélte el valami családi összejövetel alkalmával, hogy mi jó volt, hogy ez és ez föl volt jegyezve. Esetleg lelkész is volt jelen. A dolog megkapta figyelmét. Elméltedett róla. Igen, X. Y. följegyezheti, van könyve, azaz, a mire írjon és a mivel írjon, gazdag és tud is írni. De hát a kinek könyve nincs és nem is tud írni? Annak is föl kéne jegyezni. De hát ki és hová? Hát, ha én följegyezném? És így tovább. Lehet, hogy e följegyzés kezdete össze esik a stóla kezdetével. Ki tudná? Lehet, hogy valami lélekszámlálás adta rá az első indokot. Lehet, valami egyházi rovat. Bármikint legyen is, tény, hogy a szorványos, hiányos, eleinte figyelmen kívül hagyott csekély följegyzések, az emberi élet egyik legszükségesebb alkatrészévé nőtték ki magukat. Mert, lehet-e az embert, a máj európai rendezett viszonyok közzé szorított embert, anyakönyv nélkül képzelni?

És éppen e kérdés vezet felolvasásom második ré-

széhez, vagyis azon kérdés fejtegetéséhez hogy fejlődött ki a máj állapot, vagyis ki vette az anyakönyveknek hasznát?

(Folytatása következik.)

Valler József,
mákói pap.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1894. okt. 27.

Elnökölt: főtiszt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: Szász Gerő, egyházkerületi közjegyző, dr. Vályi Gábor, Domokos Antal, igazg.-tanácsosok, Parádi Kálmán, tanügyi előadó, Deák József, pénztárnok, Bodor Antal, kölcsönügyi előadó, és Kádár János, s.-titkár.

Az ülés megnyitása után, szokás szerint, ismertettek az időközben elnöki elintézett ügyek, s a tett intézkedések jóváhagyó tudomásul vétele után, következett a napirend.

Első helyen főtiszt. püspök aának a nagy-nyedi theol. akadémia válságos helyzetéről szóló jelentése olvastatott föl, melyből mély sajnálattal vett Igazg.-Tanácsunk értesülést arról, hogy theol. akadémiánkon a papképzés ügye majdnem teljesen fennakadt azon súlyos csapások folytán, melyek az intézetet a közelmúltban, részint egyes kiválóbb szakérők varatlan elhunytá, részint egyik tanár szolgálatképtelensége miatt súlytották. Javasolja tehát főtiszt. püspök aa. hogy az előadó nélkül álló tantárgyak ellátására ideiglenes tanerők alkalmazása iránt tétessék intézkedés. Igazgató-Tanácsunk a helyzet tarthatatlan voltát belátván, főtiszt. püspök aa. javaslatának elfogadásával, Bethlen-kollegiumunk Elöljáróságát fölhívni határozta, hogy a teljesen szolgálatképtelenné vált Garda József, tanár aát helyezze végleges nyugalomba; a katechetika és cura-pásztorális előadására, valamint a szeminárium vezetésére t. Szilágyi Farkas, ottani pap aát. és az újszövetség biblia-theologia előadására és népszerű biblia-magyarázatra t. Nagy Károly, ugyancsak odavaló pap aát. kérje föl.

Ugyancsak főtiszt. püspök aa. indokolt előterjesztésére, elhatározta Igazg.-Tanácsunk, hogy, a kolozsvári theol. fakultás tanári állomásainak meghívás útján való betöltését folytatva, az ó-szövetségi exegetikai tanszékre dr. Kecskeméthy István, paksi evang. ref. lelkész afiát hívja meg, ki ezen állásra való képesítetttségének, irodalmi működése által, több jelét adta, s ki a hozzá intézett kérdésre válaszólag, ki is jelentette, hogy az évi 1,500 forint fizetéssel, négy szoba, s mellék-helyiségekből álló szabad lakással, s a nagyobb fizetésbe leendő előlépés jogával összekötött ezen állomást elfogadni, hajlandó. Tekintettel a n.-enyedi theol. akadémia ismeretes helyzetére, azonban, azt is elhatározta Igazg.-Tanácsunk, hogy nevezett aát. már a folyó iskolai év második felére szolgálatra hívja be, s a kolozsvári intézet megnyitásáig a nagy-nyedi akadémiához exmittálja, az ó- és új-szövetségi exegézis és újszövetségi hellén nyelv tanítására. E határozatról Bethlen-kollegiumunk Elöljárósága oly fölhívással értesítettik, hogy részeltesse dr. Kecskeméthy István, kiküldendő tanár aát. is azon kiegészítő javadalmakban, melyeket néhai Berde Sándor aának is folyósított volt.

A n.-enyedi theol. akadémia 1893-94 évi állapótáról szóló évi jelentés mutattatott be, ezek után, mely szabályszerűnek találtatván, tudomásul vétetett.

Ah, bár csak egyet el tudnánk feledni; bár csak annak ne bántana fájó, keserű tudata, hogy, azt hiszem, a tiszt. Értekezlet gyanítja, mit értek, hogy az, mit ő egy emberéleten át nemzete számára összehordott: legnagyobb részben már nem a miénk! Az Enyedet 1849-ben ért csapás Benkőnek minden kéziratát, mit a kollegiumnak adott el, megsemmisítette; míg állati örjögéssel dobta tűzbe a drága kincseket az őseivel büszkélkedő bárbar Traján-utód, szentségtelen kézzel rabolta meg a műértő vitéz szász nemzetőr. Nem maradt ott azokból ránk egyéb, mint a speciális Transsylvaniai csonka, két kötetes, csak a magyarok földjét tárgyazó, s Kapnik iskolájának leírásán végződő példánya. Nehány kézírata az erdélyi múzeumot gazdagítja, míg gyűjteményei egy részét a saját házában kiütött tűz emésztette föl, s talán atyafiságos osztályra is került volt belőle. Negyvenöt évi veritékes munka garmadában állott gyümölcséből keveset kóstolhat korunk.

Még pár ecsetvonás, tiszt. Értekezlet s a képbe van fejezve. Mellékes dolog, hogy ép, erős testalkotású volt, a kin jól állott a róka-törkos mente; valamint az is, hogy e tiszt ruhát élete végső éveiben, köszvénye miatt, akárhányszor végletekig menő pongyolával volt kénytelen fölcserélni, s gyakori látogatói néha furcsa uniformisban találták. De föl kell említenem, mert e nélkül jelleme nem lenne egész, hogy lelkének fényes öltözete mindig az önzéstelen krisztusi szeretet vala; hogy minden embertársában testvérét tekinté s jó tanácsos, utasítással szívesen szolgált bárki-nek, hogy elleneinek akárhányszor gyűjtött eleven szent fejére, hogy minden körülmények között egyformán meleg gyöngédséggel ölelte szívére családját, s inkább akarta övéi szerető körében szegényül várni be a halált, mint pártfogóinak többször fölajánlott kegyelemkenyerén.

Míg fiutestvérei mind papok: Mihály sz. kereszturi, Sámuel alsórákosi, s nővérei mind az ötön papnék valának: fiaiból kettő székely határőr lett, a harmadik Oláhországba hájdosott, négy leányát pedig székely katonákhoz adta nőül. Élete alkonyát József fiánál töltötte, ki gyermeki szeretettel gondozta a gyenge öreget, habár egy égés miatt, mikor Benkőnek újból számos kézírata esett áldozatul, ő is tönkre ment. Itt kereste föl a hírneves tudóst több kitűnő s őt közelről ismerni vágyó utazó, és itt kereste föl utolsó látogatója, a halál, mint sirirata módja, 1814-ben aprószentek napján. Véletlenül jött. A szobában sétáló öreg hirtelen erős gyomorfájdalmat érezve, fölsikoltott s fiának átölelő karjai között lépte át a felvonó hidat, mely elválasztja az innent a túltól. Halotti kíséretét a vidékbeli nemesség tevő; paptársai, szegények, azzal tüntettek a szent népet meggyalázott (!) kollega ellen, hogy temetésén egy se jelent meg, míg a helybeli evangéliomhirdető ama bibliai mondat fölött tartott nagy hangú s az elhunyt emlékéhez méltatlan beszédet: «a lélek kész, de a test erőtlén.»

Két fia élte túl: József és Sámuel; emennek utolsó fisarja Oláhországban, mint koldus pusztult el, a József maradékai közül több unoka és másod-unoka él ma is, köztük első unokája Mihály, ki a k. ajtai egyházközségnek csaknem egy évtizedig volt a hatvanas években gondnoka, de majd mindenik földhöz ragadt szegény.

Sirját, honnan a családi hársat évek előtt kidönté az idő, mint irva áll a fejfán, jó emlékü rokonok újíták

meg 1857-ben. S én, ki a tiszt. Értekezlet előtt az alatta pihenőnek emlékét próbáltam megújítani: mit mondjak még?!

A ki többet tett, mint ő, s ki tökéletes, gyengeség nélkül való: az dobja rá az első követ.

Különfélék.

Szíves kérelem.

Csak ismét hangoztatnom kell a régi nótát. Csak ismét panaszolok, hogy az illetők nem tesznek eleget kötelességüknek; egyáltalában nem küldik a «Közöny» immár egész esztendei árát.

Hihetetlennek fog tetszeni, hogy több mint fele azoknak, kik fizetni kötelesek, ez esztendőben nem csak hogy egy fillért nem törlesztettek, de hozzánk sem szóltak. Hanem, azért a lap megjelenését követelik; ha netalán elmarad, reklamálnak; megkövetelik, hogy buzgolkodjunk, hogy lelkesedjünk; hogy vigyük a zászlót elől panasz, zúgolódás nélkül.

Az esztendő rohamosan siet a vége felé. Követelésünk sok; tartozásunk nem kevesebb. Szívesen kérjük olvasóinkat, ne hozzanak zavarba. Ne kívánjanak tőlünk anyagi áldozatot. A mit az egyházak és lelkipásztorok megosztva, elhordozhatnak: az alatt mi összerogyunk, ha csak a mi nyakunkba omlik. Ezt nem kívánhatja tőlünk senki.

Kérjük az esperes urakat, emeljék fel intó szavukat. Kérjük az illetőket, gondoljanak arra, hogy kötelességet teljesíteni — kötelesség és tisztesség. Ne kényszerítsenek, hogy panaszra menjünk akaratlanul.

Kolozsvártt, oktbr. 24. 1894.

Szász Gerő.

= Igen szép és az egyházas életbe mélyen beható innepélye volt a kolozsvári egyháznak folyó hó 28-án. A több, mint egy évtizeden keresztül jótékonyan működő «Földészek Ének-kara» új zászlójának felavatása történt meg. Hát, mi nem mondjuk, hogy az ilyen társadalmi, egyházi, vallás-erkölcsi szövetkezeteknek okvetetlenül szüksége volna zászlóra, lobogóra; de, ha a külső megjelenés díszének tekinti a világ; ha olyan jelvénynek ismerték el, mely a belső együvértartozást mánifesztálja; egy szóval, ha megvan, hát legyen meg és a nemesre, a magasra való törekvés adja meg e jelvénynek azt az értéket, azt a tartalmat, mellet jelképez azzal, hogy kibontva, szárnyakat öltve, emelkedik az ég felé. A mi földészeink valóban erre törekvesnek. A vallás-erkölcsi élet emelése, a hazafias és nemzeti öntudat ébren tartása, a népköltészet virágának, a népdalnak ápolása: mind oly célok, melyek tiszteletre tarthatnak számot mindenki részéről. És ezt kész szívvel honorálta is a kolozsvári közönség a múlt vasárnapi zászló felavatási innepélyen, melyre tömegesen jelent meg a külfagyartcai templomban, hol az innepély lefolyt. Nehogy olvasóink arra gondoljanak, hogy, ime, megint szentelés! Dehogy szentelés, dehogy! Vagyunk annyira féltékeny puritán protestánsok, hogy hitbeli meggyőződésünkkel, és a templom magas méltóságával ellenkezőt ne cselekedjünk. De a szívek vallásos megnyilatkozása; de bármely tiszteletre méltó világi ténynek, cselekedetnek kezdete, vagy vége, amabban istennek segedelmét kérni, ezért halált adni: oly fontos momentum, hogy méltán nyilnak meg a templom ajtai. Ezért történt e felavatás a templomban. És helyesen történt. Csak

hadd érezze a nép, hogy ha szive a földé is, de lelke, szelleme az örökkévalóságé, a jóságos istené. Ez a szép igazság nyilvánult fötiszt, püspök, Szász Domokos aa. emelkedett szellemű, ritka nemes szívű és követésre méltó buzgalmu nejének szívében, ki a védnöki tisztet nem csak elvállalta, hanem bőkezű áldozatkésztséggel, sokat érő zászló-szalaggal ki is mutatta. A zászló-anya megjelenése a templomban tizenkét honorácior, tizenkét polgár, és tizenkét földész-leánynak az élén: valóban szívet emelő és megható volt. A felavató rövid beszédet lapunk szerkesztője tartotta, mely után következett a szokásos szög-beverés és azután, fötiszt. Szász Domokos, püspök aa. mondott megható záró imát; közbe az Énekkar adott elő igen szépen vallásos, egyházi himnuszokat. A közönség látható elégtelenséggel és meghatottsággal távozott a szép innepélyről, melyet délben társas ebéd követett, melyen a nép fiai közül vagy nyolcvanon vettek részt, kik között örömmel jelentek meg a püspök, Szász Domokos, Kolosvári Sándor, mint az egyház főgondnoka, többen az Igazg.-Tanács, valamint a pesbiterium tagjai közül. Sok ilyen innepélyt, és aztán jöhet a polgári házasság, mert az ártani nem fog az igaz, mély vallásosságnak!

— Azt hisszük, hogy a reformáció-émlékinpét minden egyházunk és minden kollegiumunk megtartotta nem csak azért, mert a törvény megköveteli, hanem mert isten ellen való vétek lenne, elszalasztani egy ily felséges alkalmat, mikor hirdethetjük isten szellemének kitöltését, és az emberi méltóság diadalmát. Előzetesen a sz.-udvarhelyi kollegium innepélyéről vettünk értesítést, a hol Fejes Áron mond imát, és Bod Károly alkalmi beszédet. Egyházkerületünk templomai és kollegiumai bizonynyal nem maradtak hátrább, és a lelkek megtermékenyültek annak a világtörténeti áldásnak magvaival, melyekből dicsőséggel jött elő, és uralkodik istennek országa.

— **Értesítés.** A nagy-enyedi theol. akadémia igazgatósága értesíti az érdekelteket, hogy az ez idei theol. alapvizsgák nt. Sándor János, esperes, püspöki helyettes elnöklete alatt, folyó év nov. 12-ik napján veszik kezdetüket. A jelentkezés mellett az írásbeli dolgozatok a vizsga napja előtt legalább egy héttel az illető szaktanárnak beadandók. Nagy-Enyeden, 1894. okt. 30. Nagy Károly, ev. ref. pap, helyettes theol. tanár.

— **Hálás köszönet.** Sepsí egyházmegyénkbe kebelezett fel-dobolyi ev. ref. egyházközségi tag Joós Elek aa. templomunk javítására, és temető-kertünk díszben tartására 200 frtot; a községi, de tisztán helvét hitű szegény sorsu tanulók könyv- és tanszerekkel ellátására 200 frt; a lelkésznek 100 frt; a tanítónak 50 frt; az énekvezérnek 50 frt; s így összesen 600 frt. összeget adományozott, s tényleg ki is fizette. Továbbá, Andók Jánosné; Gál Juliánna asszony a temető feldíszítésére 100 frtot, Nagy Klára hajadon egy 10 frt. értékű fehér urasztali takarót, körjegyző, tek. Bodola Ferenc úr, és neje Nemes Mária urasszony egy díszes márvány urasztalt készíttettek 100 forint értékben; Letenei Rózália ev. ref. lelkész nő egy urasztali poharat adott. Ezek a tények dicséretre nem szorultak. A jutalom ott van a boldogító öntudatban, s felírva ama láthatatlan kéz által a láthatatlan könyvben. Fogadják kedves hiveim egyházközségem nevében legforróbb köszönetemet. Fel-Doboly, okt. 22. 1894. Bartha Károly, ev. ref. lelkész.

— **Elismerés és köszönet.** Tekintetes Monus Márton, marosvásárhelyi építész úr, ki jelenleg Nyárad-Szeredában egy nagyobb-szerű építkezést végez, megtekintvén szomszédos nyárad-szent-annai egyházközségünk szegénységét, hatszáz éves ősi templomunkat rendkívül jutányos árban megkulcsoltatta, mely munkálatnál saját személyére semmi külön díjat nem számított fel, miért is úgy a magam, mint egyházközségem részéről ezennel a nyilvánosság előtt is köszönetet mondok. Nyárad-Szent-Anna, 1894. okt. 30. Rákosi György, ev. ref. pap.

HIVATALOS RÉSZ.

2935—1894.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erdélyi evang. református kollegium
m. tt. Elöljáróságának.

A közoktatási m. kir. miniszterium f. é. okt. 10-én 47,352 sz. a. kelt intézvényében tudatja, hogy a kiskunfélegyházi gimnáziumnak V. VI. VII. és VIII. osztályára a nyilvánossági jogot és a rendes érettségi vizsgálatok megtartásának jogát az 1894/5- tanévre megadta.

Miről a m. t. Elöljáróságokat nyilvántartás végett értesítjük.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsának Kolozsvárt, 1894. okt. 22-én.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

1372—1894.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sepsí egyházmegyébe kebelezett bikfalvi énekvezér-tanítói állomásra azon okon, mert a megválasztott más állomásra történt megválasztása folytán, ezt nem fogadta el, újból pályázat hirdettetik.

Javadalom: 1. Tisztességes lakás, gazdasági épületekkel, $\frac{3}{4}$ hold kerttel. 2. 76 kalangya őszgabona, tetszés szerint választva. 3. Hetvenhat kalangya zab. 4. Öt és fél hl. szemes törökbúza. 5. Kepeváltság és ospana: 20 frt. 6. Hét hold 557 négyszögöl szántó és rét haszonélvezete, jövedelme: 80 frt. 7. Öt öl tűzifa, értéke: 35 frt. 8. Az egyházközség pénztárából készpénz 50 frt. 9. Két hold erdő haszonélvezete 3 frt. 10. Stóla. Összes jövedelem, lakáson kívül, 412 frtra számítva.

Megjegyeztetik, hogy a szántóknak, rétnak, az 50 frt. készpénznek csak a jövő 1895-dik évben jut élvezetbe, a többi állása elfoglalásakor azonnal használatába kapja.

A rendes énekvezéri és tanítói köteleességek teljesítése mellett, kötelessége lesz az iskolában az ének- és tornatanítás.

Pályázati határidő folyó évi november 20. Folyamodványok nt. Zágoni Pál, esperes aához, küldendők, Nagy-Borosnyóra.

Kolozsvárt, 1894. okt. 27.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1376—1894.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett kr.-mihályfalvi egyház organista-kántor tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: 1. Tisztességes lakás, házi kerttel s mellék épületek. Kilencven véka elegy-búza, közig. értékelés szerint, 112 frt. 50 kr. 3. Készpénz fizetés 9 frt, 40 kr. 4. Tíz kat. hold 977 négyszögöl szántó és kaszáló haszonélvezete, kat. tiszta jövedelem szerint, 36 frt. 57 kr. 5. Ugyanannak munkáltatási értéke 25 frt. 6. Ugyanannak adójába 15 frt. 32 kr. 7. Tandij címen pénz, termény és csirkéből, közig. értékelés szerint, 97 frt. 8. Legeltetési jog 4 darab marhára, értéke 8 frt. 9. Temetési díj énekszós 50 kr. predikációs 1 frt. tíz évi átlag szerint, 12 frt. 20 kr. Összesen 315 frt. 99 kr. Ezen felül ötödévenként 50 frt. korpótlék.

A szabályszerűen felszerelt folyamodványok folyó évi november hó 30 ig nt. Viski Pál, esperes aához, Zoványra intézendők.

Kolozsvárt, 1894. okt. 27.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

950—1894.

FELHÍVÁS

Felkérem lelkészársaimat, hogy az esedékesé vált országos közalap illetekeket ez év november hó folyamán t. Kovács Ákos, szamosujvári körlelkész afához küldjék be.

Szék, 1894. okt. 25.

Somkeréki Miklós,
ev. reform. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIV. Evfolyam.

Kolozsvártt, 1894. November 8.

45. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTOKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendőek: *Külmagyarutca 9. sz.*

Uj helyzetünkben.

(Felolvasás a Maros-Vásárhelytt, 1894. október 1-én tartott
Egyházkerületi Papi Értekezleten.

(Vége.)

Munka vár a lelkészképzés és tanárképzés mezőin. Munka a társadalmi életben. Az idő rövidsége miatt, csak itt állok meg egy pillanatra s kérdelem: micsoda egyházköztség az, melynek létezéséről a társadalmi élet mit se tud? Az egyházközségi életet nem szoríthatni csakis a presbiteri gyűlésekre, sőt ezek se lehetnek pusztán gazdasági tanács. Egyháztanácsnak kell lenniök, kiterjedve az egyház anyagi és erkölcsi állapotára egyiránt. Vallást és protestantizmust ki kell az életbe vinni. Nem csak negatív, de pozitív protestantizmusra van szükségünk. Azonban, a társadalmi működés távolról sem jelentheti az elvilágiasodást, vagy éppen a papnak elvilágiasodását. Nekünk a fölszentelés mekhanismusa nem ad egy eltörölhetetlen papi bélyeget, de eltörölhetetlen papi bélyeget ad egy magasabb ihlet. Nekünk a társadalmi működésben, mozgalmakban is papoknak kell maradnunk. Végzetes tévedés volna, ha a szüntelen társadalmi működés közben a tudományban elmaradnánk s jellemünk csorbát kapna. Az evangelium a benső embert jelenti, a társadalom pedig ma még inkább csak a külső embert. És ez a társadalmi működés továbbá ismét nem jelentheti a templom köveinek széthordását. A templom templom marad ezután is. Az igazságra vágyó itt találjon legmagasb igazságokat, az eszmények után törekvő legfényesebb eszményeket és a kinek erőre van szüksége, érezze, hogy itt buzog az erő legtisztább forrása. Munka vár istentiszteletünkben. Nem szabad, igaznak lennie, hogy a mi istentiszteletünk unalmas. Mert alapjában a mi istentiszteletünk tele van lelket, szívet megragadó igazságokkal, sőt poezissal. Csak érvényre kell juttatnunk ez elemeket. Állítom,

hogy istentiszteletünk mélyen hatásos lehet. E hatás egyik nyitja, hogy egész istentiszteletünk: lélek. Lélek az ének, lélek az ima, lélek az evangéliumi beszéd. A hatás egy másik nyitja, hogy istentiszteletünk az egész gyülekezet istentisztelete, mert a gyülekezetnek nem csak passiv, de éppen cselekvő része van itt. Az ének a gyülekezet éneke, az ima a gyülekezet imája. Szinte mondani akarom, hogy a prédikáció is a gyülekezet prédikációja. Nem úgy értem, hogy a gyülekezet szó szerint együtt prédikál velünk. De a gyülekezet követi lelkével gondolatainkat, átérzi azok igazságát, szívet ihlet szállja meg s érzi a lelki gyönyört az isteni dolgokban. Lelkének ez a fürdése az örök igazságok napfényében, és villámfényében, szívének ez a megtelése érzésekkel, ez az elmerülés, ez a fenszárnyalás, ez a magasabb hevület, ime, a gyülekezetnek együtt prédikálása a pap-pal. Mondják, és pedig nem hizelgéskepven mondják némelyek, hogy mi csak prédikátorok vagyunk. Igen, prédikátorok. De éppen ez a legnehezebb. Mi egy prédikáció? E kérdésre egész részletességgel most nem terjeszkedhetem ki. Csak annyit mondok: prédikációinkban ott vannak tudásunk, hitünk, sejtelmeink, ott fantaziánk, alkotó erőnk, ott tapasztalataink és álmaink. Nem csodálkozom, hogy a kath. egyházban mozgalom keletkezett, mely a prédikálást az eddiginél hatályosabbá tenni törekszik. És itt a templomi ének, a gyülekezet éneke. Az egész gyülekezet éneklése protestans kultusz. Az első keresztyének is énekeltek. A kath. egyház elvette a gyülekezet-től az éneket, ezt inkább a papok éneklésévé változtatta s a nép számára csak az Ámennek, vagy a Kyrie eleisonnak éneklését hagyta meg. A templomi éneket a gyülekezetnek a reformáció adta vissza. Ne hagyjuk elnémulni a gyülekezet éneket. Ki gyülekezeteinket éneklőbbé tenné, az valóságosabbá, egyházasabbá tenné azokat. Ez az éneklés, lehet, nem egész művészet, de erkölcs,

de erény. Szertartásainkban is oly sok a megragadó; csak e megragadó elemeket domborítsuk ki, juttassuk érvényre, vagy legalább is ne hagyjuk elmosódni. Ott van például urvacSORA-osztásunkkor az a három kérdés: «hiszitek-e, valljátok-e?» Vannak, kik szerfölött naivnak, sőt banalisnak tartják e kérdéseket. Pedig e kérdések minde-nike, mélyedjünk csak el ezekbe, egy-egy nagy-szerű epikai mozzanat s e három kérdésben a teremtestől az utolsó ítéletig terjedőleg, egy is-teni világ-epos sűt lelkünkbe. E kérdéseket kö-vető feleletek: «én ezt hiszem és vallom» s az-után «hiszek egy istenben-» vallástétel oly megraga-dóan drámai, mondhatnám: ez egy istentiszteleti dráma. Konfirmációi ünnepélyünk pedig, mind-nyájan tudjuk, egy templomi idill. Ime, mennyi erő és szépség, igazság és poezis a mi kultu-szunkbn. Ezeket az értékes elemeket nem elha-nyagolnunk, de érvényre juttatnunk kell. Isten-tiszteletünknek, éppen új helyzetünkre való tekin-tettel, a hivek számára minél szebbet, igazabbat, jobbat kell adnia.

Keresztelési szertartásunkat pedig ünnepé-lyesebbé kell tennünk. Ezelőtt pár évvel, mintegy elősejtelmével a bekövetkező új helyzetnek, be-széltem is e tárgyról egyik fiókértkezleti gyű-lésünkön. Mi tanítjuk, hogy a konfirmáció a ke-resztségi fogadások megerősítése. De hát, hol vannak nálunk a keresztségi fogadások? Alkal-mas formában bizonyos ígéretet kell bevernünk a szülőktől, hogy gyermekeiket vallásosnak, egy-háziasnak, reformátusnak nevelik. Ebből a célból egy formula készitendő. Ez eljárás legtöbbször semmi nehézségbe sem ütközik. Im, egy kicsiny eszköz s bizonynyal szép eredmény.

Új helyzetünkben az új fellángolást, az új odaadást, a megújuló munkakedvet meg kell ta-lálnunk a világi elemekben is. Világiak és papok együtt vívták ki s együtt tartották meg a pro-tesztántizmust. A lelkes tudósok és a lelkes hő-sök, a fejedelmi urak és a gályarab papok. Ezt a közös vívmányt, ezt a közös dicsőséget, ezt a közös áldást együtt is kell megtartanunk. Egyhá-zunkban mily szép hivatása van a világi elemnek. Helyük ott törvényhozásunkban, ott az egyházi kormányzat minden ágában. Egyházunk tért nyit előttük tekintélyre, diszre, befolyásra és nemes áldozatokra. Tért nyit, hogy ideáloknak szolgál-janak. Ha az egyháziasság megfogyatkoznék, ak-kor éppen a világiaknak színe-java egy fontos pozíciót veszítene el. És nekünk van apostoli né-

pünk, mely hű az egyházhoz s terheket hordoz, voltak s vannak apostoli főuraink. Neveik, tetteik történelmünké. De nem akarok részletezni. Csak röviden jelzem, hogy új helyzetünkben szükségünk van egy protestáns, egy apostoli intelligenciára. Az intelligencia, az értelmiség alatt, mint máskor is kifejeztem, nem egy bizonyos osztályt értek, de egy bizonyos szellemet. Szellemet, mely fogékony magasabb dolgok iránt, mely önzetlenül szolgál, lelkes örömmel áldoz. A gondolko-zásnak, az érzületnek, a tettnek fenköltsege, ne-messége, ihlettsége: ez az intelligencia. És ez a protestáns intelligencia is. Hiszem, új helyzetünkben ez sem fog hiányozni nekünk. És a protes-tantizmus meg fogja hódítani az államokat, a népeket, kezében nem karddal, de egy olajággal.

Molnár Albert,
m.-vásárhelyi ev. ref. pap.

Mit tegyünk az anyakönyvvvel?

(Felolvastatt az okt. 17-én tartott k.-kalotai egyházmegye Papi Értekezletének gyalui fiókkörében.)

(Vége.)

Hogy az egyház nem vette volna valami hasznát az anyakönyvnek, nem állítom. Mert, hogy meg tudja saját tagjai számát és azt nyilván is tarthassa: ez is va-lami. Esetleg, hogy ellenőrizhesse a papok rituális funk-cióit: az is. De hát, ki gondolt régen ezekre a kérdé-sekre? És ki különösen a reformáció előtt? De ki is gondolja azt, hogy pl. a reformáció előtt rendes anya-könyvek lettek volna? Vagy más szóval: az egyház, mint ilyen, nem nagy hasznát vette. Mert azt nem szá-mítom, hogy a lelkészek az anyakönyvből egy-egy ki- vonatot kiadtak, az az egyháznak lett volna haszna. Nem hiszem, hogy bebizonyítható lenne, hogy valamely egyház valahol ezt magára nézve haszonnak számította volna. És bizonyosan nem is jutott az senkinek eszébe, mikor például a följegyzéseket kezdette, vagy indítvá-nyozta, hogy jegyezzük fel, mert ime, milyen jó hasz-not fog idővel hajtani. Hanem, a följegyzések megvol-tak. Legalább így képzelem. Valami peres ügyben kel-lett volna valami bizonyíték. És megjegyzem, ha valaki azt állitaná, hogy az anyakönyvek eredete is erre a kutforrásra vezetendő vissza, nem ellenkezném vele. Az illető, miután mindent elpróbált, véletlenül a lelkészhez ment, tanács kérdeni. Ekkor a lelkész azt mondta: adok én neked arról írást, hogy pld. te ennek és ennek a fia vagy. És minthogy sok időn át a papok, püspökök bi-zonyos kérdésekben ítéleteket is hoztak, de ha nem íté-tek volna is, azon tiszteletnél fogva, melyben a lelkész élt az adott írást bizonyítéknak vették. Nem kellett több, mind gyakrabban keresték fel e bizonyítékokat, míg a köztudat megérlelődött, hogy a családok eredete stb. stb. mindenkor megtudható a lelkészeknél. Innét már csak egy kis lépés van odáig, hogy a köztudat azt követelje, hogy tehát ez okiratok teljesen hiba nélkül

vezetessenek. Igaz, hogy egy lépés nekem nagyon kevés, kivált itt kimondani, de míg a köztudat a megérleléstől a kimondásig jutott, kellett ehhez sok száz esztendő! Igen, az anyakönyvnek hasznát az igazságot kereső egyes vette. Azon vitás kérdésekben, amelyek a családi állapot alapján bíraltattak el, döntő mindig az anyakönyvből kiadott bizonyítvány volt. És mennyi kérdés az, mely ide tartozik! Minél inkább közeledett az ember a rendezett birtokviszonyhoz, annál inkább nőtt az anyakönyvek fontossága. És a köztudat legerőteljesebb kifejezése, az állam, végre azt mondta, mert bizony, ott eshetett egy-egy hiba is a bizonyítványok kiállításakor, hogy ez iratok eredetijében, valamint másolataiban is hibának lenni, nem szabad.

Legyen szabad, itt megállanom és egy kis reflexiót közbe szőnöm, a mi tulajdonkép nem tartozik e tárgyköz szorosán véve, különösen történelmi részéhez, de általános felvilágosításul mégis elkerülhetetlen. Vajjon, volt-e az államnak joga, bele szólani, hogy, ime, te egyház, ilyen és ilyen irományokat te így és így vezess; miután az anyakönyvek tisztán, kizárólag egyházi alapon, egyház részére, egyházi személyek által keletkeztek, magánjogilag tisztán egyházi vagyont képeztek. Hogy lehetett az, hogy az állam, egy ilyen erkölcsi személy magánjogát annyira megsértette? Azt hiszem, tisztán csak az erősebb jogán. Tekintsük az egyházat egy személynek. Mondjuk például: *A*. Ez az *A*. a maga számára vezet bizonyos jegyzéseket, mondjuk naplót. De folyvást és minthogy egy ember sem élhet tökéletesen egyedül, hanem más emberekkel társaságban, a naplójában kell fordulnia elé némi vonatkozásoknak, feljegyzéseknek, azokról is, a kikkel érintkezik. Már most, minthogy *A*. tisztességes, becsületes ember és naplójából nem csinált titkot, előfordul, hogy pld. *B*. vagy *C*. hozzá folyamodik s ezt kérdi: mit jegyzett fel ekkor és ekkor, erről és erről? *A*. felüti és utána néz. *B*-nek ez tetszik s azt mondja, másolja le neki. *A*. másolatot elviszi és megmutatja *X*-nek és *X*. elfogadja igaznak. Már most kérdelem, akár *C*., akár *B*., akár *X*., vagy ha tetszik, mind együtt is, tehetik-e azt, hogy *A*-nak rendelkezzenek, hogy ezt a naplót hogy és miként vezesse ezután? És nem azt mondja-e *A*: barátim, nekem nem rendelkeztek, tanácsul elfogadom, hogy aztán követem e, vagy nem, majd meglátom. De ha nektek szükségetek van ilyen naplóra, vezessetek magatoknak. És ha ezentul hozzám jösztek, én az enyémet nem mutatom meg; vagy ha igen, ilyen és ilyen feltétellel. Ne mondja senki, hogy az nem úgy van, mert az állam nem *B*., vagy *C*., vagy *X*., hanem állam és a maga területén szabadon rendelkezik. Csakhogy, kérem alásan, magánjogi kérdésekben az államnak sincs több joga velem szemben, mint *B*-nek vagy *C*-nek és valamint *B*. vagy *C*. nekem nem rendelkezik, hogy valamely könyvembe, vagy csak egy papir-szegeletecskére is mit írok, vagy például birtokomat hogy és mivel vetem be, éppen úgy az állam se. Igenis, azt alaptörvényül keresztül kell hogy vigye, hogy közveszélyes dolgot ne cselekedjem, tehát a földemet ne vessek be számár-tövissel és veszélyes dolgot ne írjak a köz számára, de a magam számára mit írjak, jól bekerített helyre, hogy másnak ne árthasson, akár számár

tövist vessek: itt nem parancsolhat. Törvényes állapotokat értek és nem a Haynauét. Hogy engem magán- és közjogomban védjen és oltalmazzon, mint a köznek egy részét, ezzel igenis több joga van, illetőleg ez kötelessége, ezen kötelességeért joga van, tőlem viszont szolgálmányt követelnie. A z u t á n, q u i t t e k v a g y u n k.

Kérdés: vajjon, mikor az állam az egyház iránt ezt a magánjogi sértést első esetben engedte meg magának, az egyház mit tett? Nem tudok rá felelni. De hiszem, hogy két eset közül az egyik fordult elő s vagy oly készületlenül találta, hogy nem tudta hirtelenében, mit feleljen, vagy nem birt jogának teljes tudatával s így némán hagyta, hogy történjék vele bármi is. És kérdés, különösen a mi szempontunkból, hogy mikor a magyar állam első esetben rendelkezett az anyakönyvek felől, a mi egyházi hatóságunk mitt tett? Ha a tárgy érdekelt volna a tudósokat, kikeresték volna azon időbeli tárgyalásainkat; de így homályban vagyunk. Kérés: volt nekünk akkor autonómiánk? Voltak nekünk akkor előrelátó egyházi kormányzó férfaink? És nem lehetett volna-e akkor öntudatos, erélyes fellépéssel az államot legalább elvi engedményekre kényszeríteni: ha te ezt kívánod, jó, meg tesszük; de viszont, szolgálat fejében, ezt meg ezt kikötjük. Vagy nem úgy volt akkor is, most is, mikor az ország életünk és halálunk felett határoz, a helyett, hogy közmegegyezéssel megállapított, tehát öntudatos, protentáns politikát folytatva, az ország közvéleményének irántunk folyton kedvező irányzatát a tisztesség határáig kiaknázni igyekeznénk és minden egyes ember, a ki szóval bir, ugyanezt beszélne, egyik vezetőnk itt szól érdekeink ellen, a másik, állítólag nagy emberünk, ott gyaláz. Csoda-e, ha ennek látára ellenfeleink ezt mondják, hisz, mi magunk sem tudjuk, mit akarunk. És csoda-e így, hogy egyes kérdések fejünkre nőnek és meg is oldódnak ellenünkre, nélkülünk? Csupán egy példát: maholnap az egyházi vagyonok kérdése napirendre kerül. Van-e itt valaki, a ki meg van a felől győződve, hogy e kérdésben, mig nem késő, a protestáns egyház a maga szavát hallatni fogja? Én nem hiszem. És miért kerülünk mi némely kérdéseket rendszeresen, aggodalmasan, pld. kepe megváltás (ez is megvolt a Vásárhelyről jött tudósítás előtt), papi fizetés rendezés, stb. stb? Mi semmit sem tehető papok, mi adjuk-e fel az autonómiát, vagy a mi vezetőink intenzív munkától irtózó kényelmes tudatlansága? Felelj te, mindenütt jelenvaló Irgalom!

Bocsánat a kirohanásért.

Mikor az állam az első lépést megtette és az egyház ellenvetést a jogsértés ellen, legalább komoly ellenvetést nem tett, a többi már könnyű volt. Megjegyzésként megemlítem, hogy 1882 ben 37. k. zgy. sz. a. egyházkerületünk felirt a m. kir. kormányhoz, hogy az anyakönyvek másodpéldányait beküldeni a megyei hatóságokhoz ne kelljen, de a feleletet nem találtam sehol. Nem adta-e be a felterjesztést az áll. ig. tan. vagy pld. a kormány nem tartotta rá méltónak, felelni, nem tudom, nagyobb baj lenne az első Tény, hogy a kérdéses másodpéldányokat beadjuk. Igen, mert az első esetben nem szólalván fel erélyesen, u z u s á vált, aztán éppen mint a felülről lefelé induló kő, vagy lavina, egyik ál-

lami rendelet jött a másik után. És ma már nem is feltűnő, hogy pld. nálunk, a kormány úgy rendelkezik az anyakönyv felől, mint tisztán állami intézmény felől és már mi nem is kívánjuk, hogy mielőtt valamely rendeletét foganatosítanók, a mi felső forumainkkal közölje először, hanem, mint a mihez szólni semmi jogunk, egyszerűen csak tudomásvétel és ahhoz alkalmazkodás tekintetéből, a főt. püspöki hiv. által körözteti. Velünk, a kik kizárólag egyházi hivatalnokok vagyunk, a kiket kizárólag az egyház fizet, azon cselekedetért, a melyet kizárólag az egyház számára teszünk, az állam kénye-kedve szerint rendelkezik, mert viszonyaink között az anyakönyvet illető minden rendelet, egyuttal minket, az anyakönyv vezetőit, is illet. Jól van ez így? Van nekünk autonomiánk? Ne mondja valaki azt, hisz, azért tesszük, mert alkotmányos kormányzat alatt élünk és nem akarjuk az alkotmány amugy is nagy nehezen induló szeke-rét jogi nehézményekkel inkább terhelni. Mert ez igen végzetes precedens lehet. Tudjuk jól, hogy alkotmányunk csak elméletileg verwickolhatatlan, de a gyakorlatban felette könnyen és felette sokszor verwickolta az österreichische rückwärtz ezés, a mint egy híres tanárom mondta, magyarul: hátrafelé központosító rendszer. És akkor?

Ugy van. Az anyakönyvnek legnagyobb hasznát veszi az állam. Mindenki közülünk tudja, hogy az állam, tisztán ingyen, mindazt megtudja a családot illetőleg, a mit csak akar, a mikor csak akarja. Mindenemü hatósága fel van hatalmazva, hogy bármi kérdést intézzen hozzánk, hivatalosan, a melyre bélyeg-, és díjmentesen tartozunk felelni. Hát, biz ez elég kényelmes procedura. Mibe fog kerülni ez az államnak? Na, és mi is hasznát vesszük, anyakönyvvezetők. Mert hisz az anyakönyvből való kivonatokért az egyesektől fizetést huzunk. Igaz. Igaz. Lásd Kolozsvári Sándor idézett jogtanát: a szegények 21 krnál többet nem fizetnek. Ez is valami, de tán jobb lenne a szegényeknek ingyen adni. És mi ebből a jövedelem ott, a hol minden tag szegény? Vagy, mit mondjak, hogy ne komédiázzunk? Arányban áll-e az a jövedelem, a melyet mi kapunk az anyakönyvi kivonatokért, azzal a munkával, a melyet ráfordítunk? Meri ezt valaki állítani? Azt hiszem, hogy azon idő alatt, a melyet én a mákói ev. ref. egyház anyakönyvére, az azokból a törvény és kormányrendeletek alapján szükséges kivonatok, stb. stb. kiadására fordítok, kapával legalább annyit birnék szerezni. És miért kellett azért tizenhét évig tanulnom?

Hátra van még az, hogy az egyes államok mikor kezdettek az anyakönyvek felett rendelkezni? Első a franczia, 1791. Ekkor vette kezébe és a törvényszéki elnök ellenőrzése alá helyezte. Azután Anglia, 1833. Olaszország, 1865, és ezzel együtt sok német állam.

«Hazánkban Verböcy idejében még nem léteztek születési anyakönyvek, a mi kitűnik a Tripartitum azon rendelkezéséből (I. 27), mely szerint az életkort szemle utján rendeli megállapittatni. Valószínű, hogy egyéb sem és valószínű, hogy csak a 18-ik század 3-ik és 4-ik negyedében kezdődtek az erdélyi anyakönyvek. «Törvényhozásunk először (Magy. orsz.) 1827. 23. tc. rendelkezett felőle.» A kérdéses másodpéldányok felől ek-

kori a sérelmes rendelkezés. Azóta aztán, részint a volt erd. kormánysszék, részint a törvényhozás szerint a kormány szünetlenül adja az útasításokat. Ugy hogy, röviden összefoglalva, a mai állapot nálunk ez:

1. Az ország, velünk, papokkal, az anyakönyveket illetőleg, kénye-kedve szerint rendelkezik, de

2. semminemü országos fizetésben nem részesít, mert a községi adóktól való mentesség oly csekély, hogy említésre sem méltó, mindazonáltal

3. az anyakönyv, mint közokirat, hamisítása esetére, tiz esztendőös börtönnel, hivatal vesztéssel, politikai jogaink elvesztésével fenyeget.

Nem irigylésre méltó állapot ez? Fentartsuk-e továbbra is, vagy tőlünk telhetőleg megváltoztatására törekedjünk? Vagyis: mit tegyünk az anyakönyvvel akkor, mikor annak vezetését az állam veszi kezébe? Logikailag, azaz, gyakorlati szükség indokából, mi a teendő, a mi vala feltevé 3-ik megfajtendő kérdésnek.

Az eddig elmondottakból t. É! a felelet önkint foly: ugyanis, ha az állam az egyházzal szemben az anyakönyv kérdésében usurpátor, azaz, erőszakos foglaló volt, ez az állapot megszüntetendő és ha az állam a lelkészeket kényszermunkára ítélte és velök szemben igazságtalan és méltánytalan volt, ez az állapot tovább fenn nem tartandó.

Jó, jó öreg, ne morogj! Legalább ne használj olyan erős kifejezéseket, hisz látod, hogy az állam belátván igazságtalanságát, a melyet eddig gyakorolt, most jóvá akarja tenni. Maga vezeti az anyakönyvet és leveszi rólad a kényszermunkát és megszünteti az uzurpációt.

Ugyan, ugy-e?

Hát hogy fog alakulni a helyzet?

Mondjuk, január 1-én megszűnök anyakönyvvezető lenni, sőt ha a tervezet megmarad, nem is lehetek az. Nem teszek kifogást ellene, csak fölemlitem, mert alább használni akarom. Tehát, az állam maga lesz az. Igen, de neki azért szüksége lesz azon adatokra is, a melyek azelőtt keletkeztek. Himlő-oltás, kised-óvó, iskola, katoná, stb. stb. éppen úgy, mint annak előtte. Hol fogja azokat venni? Onnét veszi, kényszer utján, a honnét addig vette. A mi azt teszi, hogy mindaddig, a mig egyik, vagy másik tekintetben szüksége lesz anyakönyvi adatokra, azokra, melyek az ő anyakönyvei előtt keletkeztek, a mostani állapot fentartatik. Ugye bár, nem szünik meg az usurpáció, hanem a jobb jövő reménye ürügye alatt terhesebbé tétetik? Mert egyfelől kimondja, hogy a lelkész anyakönyvvezető nem lehet, másfelől mégis kényszeríti a tiz évi fegyh. stb-büntetése alatt, hogy az anyakönyvből kivonatokat adjon s mig egyfelől megfosztja bizonyos kvalifi, kaciótul, másfelől ugyanarra kényszeríti.

Bizonyos az, hogy nem mondhatja az állam azt: egyház, én e könyveket elveszem, mert a könyvek az egyház tulajdonai. Ámbátor, jól megfontolva a dolgot, már ez sem lenne nagyobb jogsértés, mint az, mikor azt mondotta, hogy az egyház által fizetett lelkészek tartoznak minden állami hivatal felszólítására anyakönyvi kivonatokat ingyen adni. És ezen felül, a kisajátítási törvény azon elven alapszik, hogy állami közérdek szem,

pontjából az egyesnek magánjoga is korlátozható; igaz, hogy megfelelő kárpótlás mellett. És való, hogyha az egyházipolitikai javaslatok miatt a kedélyek nem lennének annyira felizgatva, a kérdés egyedül helyes, megnyugtató és végleges s az adott viszonyok között a legigazságosabb megoldása ez lenne: Magát az anyakönyvet is átvénné az egyháztól az állam, és érte megfelelő kárpótlást nyujtana. Azonban, erre gondolni sem lehet. Sok fanatikus pápista lelkész az anyakönyveket inkább megsemmisítené.

De miért ne mondhatná azt az egyház, legalább az, a mely nemzeti s a melynek nincsenek világhatalmi törekvései és a melyet hitelvi ügyök nem akadályoznak: ime, állam, vedd át e könyveket, eddig is használtad kényved-kedved szerint, ezután is csak te veszed hasznát, oldozz fel az erőszaktól, a melylyel eddig nyomtál és légy igazságos lelkészeim iránt, ingyen ne követelj tőlük többet, mint más becsületes, erkölcsös honpolgártól, de tekintettel arra a roppant erkölcsi haszonra, mely ez által rád hárul, illendő kárpótlást adj érte.

Lehetne-e ez ellen értelmes, elfogadható ellenvetést felhozni? Az egyháznak egyik, vagy másik tagja tehetné ezt? Azt hiszem, hogy leszámítva azokat, a kik örökösön csak azt hajtják, autonómia! a nélkül, hogy tudnák, mit tesz ez a szó igazi értelemben és azokat, a kik egyáltalában nem szeretnek gondolkozni, nem szólana ellene senki sem.

Igen de, hátha az állam mondaná azt: nekem ezek a könyvek nem kellene, nem veszem át; hanem maradjunk az eddigi gyakorlat mellett. Csakhogy maga az állam bontotta el a régi korlátokat, a melyek között, úgy a hogy békén élünk egymással, tehát ezt nem mondhatná. És ha mégis megtenné, azt felelhetnék: jó, ha nem kell neked, tehát bezárva maradnak és a te számodra nem nyitjuk ki többé. Látni való, hogy ez lehetetlen.

Hogy mi váltságot kérhetnénk e könyvekért, ugyan nem tartozik most feladatomra, de mégis megemlítem, hogy egy oly összeget kívánnék mindenütt, melynek 4%-os kamatja fedezné a most kímutható anyakönyvkiadványokból való jövedelmet; ez a legcsekélyebb. Lehetne, például, minden egyes lélek után, mely az egyházban él két korona. Azonban, mondom, hogy ez a legcsekélyebb összeg. Él M á k ó b a n 1200 lélek, kárpótlás lenne 2400 korona, Ennek évi 4%-os kamatja 96 korona, a mi elég méltányos kívánság, de ez későbbi kérdés. És azt is már itt felelő kivánom említeni, hogy e kárpótlási tőkék nem egy összegben, hanem minden egyes anyakönyvvezető lelkészi hivatal nevére külön-külön lennének kiállítandók. mint a maga idején a dézsma-kárpótlási tőkék.

T Értekezlet! Tárnyam végére értem. Nincs egyéb hátra, mint hogy konkluzióként előterjesszem indítványomat, a mely így hangzik:

Mondja ki az Értekezlet:

1. Hogy az egyetemes ev. ref. egyház eddig vezetett anyakönyveivel az államot, az anyakönyv-vezetés

államosítása alkalmával megkínálja, és azokért illő összegeket kér cserébe, mely összegek a volt anyakönyvvezetők, azaz, a lelkészek fizetése alapjához kapcsolandók. Ha ez elfogadtatik, mondja ki

2. hogy ezen terv keresztülvihető legyen, azonnal, de egyidejűleg, az összes erdélyi értekezleteket elfogadás, pártolás és az eszme terjesztése és általánosítása tekintetéből, megkeresi.

3. Nemcsak az értekezleteket, hanem az egyház megyék nt. espereseit is ugyane célból megtalálja, és mindenik esperesnek köröztetés vegett kétszer annyi számú példányt küld, a hány lelkész-hivatal van egyházmegyéjében, hogy a trak. gondnokok részére is, sőt a nevezetesebb embereknek is, ha nem gondnokok is, megküldhesse.

4. A magyarországi egyházmegyék is felkérendők ugyanily módon.

5. Ugyancsak a püspökök és államgondnokok is felkérendők.

Indokok:

1. Az egyháznak, mint ilyennek, az anyakönyvre nincs semmi szüksége és ha nincs, semmi elfogadhatók nem javallja, hogy annak bírásához görcsösen ragaszkodjék, de igenis, szüksége van a tényleges állapot tudására. A tényleges állapot tudására nem az anyakönyv vezet, (sőt abból lehetetlen is összeállítani), hanem a mi családkönyveink. Másfelől, az államnak annyira szükséges, hogy e nélkül nem élhet.

2. Ebben az esetben, azaz, az anyakönyv átadásával, megszűnik az államnak az egyház iránt eddig gyakorolt igazságtalansága, hogy, tudniillik, az egyház vagytonát úgy használta, mintha sajátja lett volna és

3. a lelkészi hivatal felszabadul a terhes és csak kényszer által rárótt ingyenes állami munkától;

4. de minthogy az anyakönyvet egyház és lelkészi hivatal állította elő, magáért a könyvért, illő, hogy méltányos kárpótlást kapjon.

Legyen szabad még egy pár szó.

Ha az állam nem vesz el tőlünk semmit se, csak azt mondja: hogy az anyakönyvet ezután, a mire nekem szükségem van, én vezetem, akkor kárpótlásról nem is lehet szólni. Miért adjon az állam kárpótlást? Maga az anyakönyvvezetés nem jog, hanem teher és kötelesség. Ha már most a terhet és kötelességet leveszi rólam, még kárpótoljon is? Van ebben igazság? Semmi jogomat, semmi vagyonomat nem veszi el, kívánhatok-e valamit? Bizonyos, hogy a lelkészek némi jövedelemtől elesnek. De hát, mi azt a jövedelmet bizonyos munkáért kaptuk és hozzá vagyunk szokva, hogy ha szolgáltatunk valaki nem veszi igénybe, nem kívánunk semmit se. Egészen más az, ha például azt mondjuk: ezentul, állam, azon munkáért, a melyet tőlünk kívánsz, ha nem venné át a kínált anyakönyvet, fizess, minden kiadványért, a hány eset, falun annyi 50 krt, városon annyi 1 frtot, 1 frt 50 krt, vagy 2 frtot, ez helyes volna, de kárpótlásra jogunk nincs.

A másik szó ez:

Vezessünk-e mi azután is anyakönyvet? Nem szükséges. Sőt egyenesen felesleges. Miután az állam

ezután nem fogja igénybe venni, azaz, nem fogja azt mondani az igazságkereső feleknek: menjetek a lelkészhez és kérjétek ezt és ezt a bizonyítványt, miért fáradnánk vele? És mi okon folytatnánk olyan munkát, amelynek absolute semmi haszna sem reánk, lelkészekre, sem az egyházra, sem az államra? Maga az a tény, hogy eddig vezettünk, nem elegendő ok arra, hogy tovább is vezessünk, mert, ha eddig vezettük, annak

haszna volt, kevés ránk lelkészekre is, több hiveinkre is, legtöbb az államra, de ezután senki sem vévén igénybe, ok nélkül való munkát folytatnánk. Gondolkozzunk. És elegendő megfontolás nélkül kiadott jelszavak után ne cselekedjünk.

Valler József,
mákói pap.

TÁRCA.

Szakács Mózes.

(1828—1894)

Október 13-án hunyta le szemeit örök álmra az a férfi, Szakács Mózes, sz.-udvarhelyi tanár, a ki negyven éven át az iskolában, az egyházban és a társadalomban rendkívüli buzgalommal, nemes hévvel szolgálta nemzeti köznevelésünk és vallásunk szent ügyét. Ismert tevékenysége, egyházas érzelme, vidám kedélye, mozgékony természete és eleven szelleme általános becsülést, tiszteletet és szeretetet juttatott életében osztályrészéül.

Két évtizeden keresztül volt pályatársam, barátom s reám mindig azt a hatást tette, hogy egy igaz, hű, jó és buzgó férfi, kinek örökké éber szelleme s nemesen, mélyen érző szive soha sem pihen. Azt a szerény, de magasztos munkakört, melybe a gondviselés állította, tehetségei szerint betölteni, elmulaszthatatlan szent kötelességének tartotta; mert ő a munka, a tettek embere volt s azt az elvet hirdette és követte, hogy minden ember annyit ér, a mennyit dolgozik. Alig ismertem embert, kiben a multak hagyományai iránti kegyelet, a haza, egyház és a család iránt szívében lángoló szeretet, a gondolkodásban, szokásokban és modorban való egyéni sajátosság mellett is, oly szép összhangzásban nyilvánult volna, mint benne

Bámulatos kitarással, szívóssággal tudott küzdeni az egyszer jónak és igaznak ismert ügyért; a munkában fáradhatatlan, embertársai, egyháza, iskolája közjavának előmozdításáért idejét és erejét feláldozni, mindenkor kész volt. Ahol tanácsolni, tenni, fáradozni, lelkesedni kellett, onnan soha sem hiányzott. Mint ember a tisztesség példányképe, mint pályatárs szives, nyájas, előzékeny volt, mert nemcsak hivatali állása, de szive által is hozzánk fűződött, velünk érzett s kollegiumunk érdekeiért utolsó pillanatáig lelkesen fáradozott.

Egyszerű kálvinista tanár volt, a kinek nem fényben, nem ünnepeltetések között, hanem csendes munkában, szakadatlan tevékenységben folyt le élete; de áldását megérezte az az intézet, melynek nem csak egyik tanára, hanem éveken át tanvezetője és igazgatója is volt. Mint tanár, mindenre kiterjedő gondját az egyes növendékek, kiket egytől-egyig névszerint ismert, testi és lelki fejlődésének lelkiismeretes megfigyelésére fordította; érzelem és gondolatvilágánál fogva a tanítványok nevelő fejlesztésére volt hivatva. A tanítás nevelő hatását iparkodott kizsákmányolni, mert első sorban nem szaktanár, hanem paedagogus volt s negyven évi tanári pályáján annak is maradt mind végig. Egy-egy odavetett találó megjegyzéssel s ha kellett, egész előadással figyelmeztette a megtévedt ifjút azon célra, melyet

elébe szab a szülők reménye, saját emberi méltósága s a haza és egyház iránti szeretet kötelező hatalma. Atyai jó indulattal csüngött az ifjuság apraján-nagyján s a tévedőt és botlót fölemelte.

A jellemképzésre fektetett legnagyobb sulyt, minek feladatai tűzte, hogy erős akaratot teremtsen, ez pedig a gondolatvilág szüleménye. A gondolkodás módja a jellemre bizonyos befolyást gyakorol. Az ember úgy akar, a mint gondolkozik. Minden nevezetese csak akaratának energiája által hozott létre. Olyan erős akaratú férfiakat kíván nevelni, milyen ő is volt, mert tudta, hogy erős akaratú emberek középszerű tehetséggel és szerényebb ismeretekkel is nagyobb dolgokat mivelhetnek, mint lángelméjük akaratérő nélkül. Az ó-remek irodalmi olvasmányokat, a bennök kifejtett erkölcsi eszméket igen ügyesen felhasználta arra, hogy tanítványaiiban az akaratérőt izmosítsa, fejlessze.

Iskolánkban a vasárnapi gyermek-istentiszteletnek ő volt a meghonosítója, sokáig vezetője. Nagy szorgalommal rendezte kollegiumunk irattárát. Pontosságban fiatalabb kollegáitól sem engedte magát megelőzteni; tanítványaiival egyszerre lépett be a tanterembe s nem tudok rá esetet, hogy előljárási és tanári gyűlésről, vagy lecke-óráról igen fontos ok nélkül csak egyszer is elmaradt volna. Tanári állásával járó kötelességei elhanyagolása nélkül végezte egyházi és társadalmi folytonos tevékenységét.

Irt hírlapi cikkeket is, leginkább a nevelésügyről. Kisebbségi dolgozatai a Prot. Közlönyben, a Prot. Egyházi és Iskolai Lapban s kollegiumunk Értesítőiben jelentek meg. Önállóan két műve látott napvilágot: egyik a berlini magyar egyesület történetét tárgyalja, másik egy buzdító beszéd a sepsi-szentgyörgyi ref. leányiskola érdekében.

Mint egyházi és társadalmi ember is maradandó emléket biztosított magának. A helybeli ref. leányiskolában a legközelebbi évekig ingyen tanított hetenkint hat-hét órán vallást, számtant és történelmet. Egyházkerületünk, egyházmegyénk és egyházközségünk ügyeinek intézésében s kivált e két utóbbi számadásainak pontos megvizsgálásában állandóan részt vett. Az udvarhelyi egyházmegye fáradhatatlan buzgalmu tanügyi előadójához illően, az egyes iskolák évi végi vizsgálatán, ha csak lehetett, személyesen megjelent. Városunkban megalapította a polgári olvasókört és huszonkét évig, haláláig, volt éltető lelke, elnöke. De ki tudná előszámlálni mindazt, a mi jót tett hatvanhat évre terjedt életében?

Bethfalván (Udvarhelymegyében) született 1828. november 11-ikén, mint egyszerű földműves szülők gyermeke. 1836-ban lépett a sz.-udvarhelyi Alma mater kebelébe s a középiskolai tanfolyam bevégeztése után, 1844-ben, felvétetett a felsőbb tudományok hallgatói közé. 1848. előtt négy év

alatt a bölcséleti és jogi tanfolyamot végezte. A szabadságharcban, mint honvéd-tüzemester vett részt. 1850-től 1852-ig befejezte theologiai tanulmányait s 1854-ben letette a papi szigorlatot. Egész tanulói pályáján kitűnő volt.

Mint már papjelölt volt egy évig az akkor Kolozsváron székelő nagyenyedi theologiai akadémián, az 1855/6-ik iskolai évben. Egy félesztendőt a pesti theologiai akadémián töltött, 1859/60-ban. Éveken át szolgált Udvarhelyt, Kolozsvárt és Seps-Szt.-Györgyön köztanítói minőségben, mialatt annyi pénzt megtakarított, hogy az 1863/4-ik iskolai évre a berlini egyetemre mehetett, a hol theologiai, latin és görög irodalmi s történelmi előadásokat hallgatott. Berlinben az ottani magyar egylet ügyeiben mint jegyző nagy tevékenységet fejtett ki s budapesti tanárkodása alatt, 1866-ban, megírta és kiadta azon egylet történetét.

Külföldről haza jöve, Török Pál, a budapesti ref. főgimnáziumnál segédtanárul alkalmazta, végre 1867-ben ugyanott rendes tanár lett. Ottani működése alatt a pestmegyei tanítóegyesületet szervezte s dr. Szamosi Jánossal, a kolozsvári egyetem mostani professzorával, ki akkor a budai gimnáziumban tanított, az országos középiskolai tanár-egyesület megalakításán, s maig is fennálló közlönye megindításán fáradozott. 1869-ben házasságra lépett egy művelt lelkű nővel: Piskóty Erzsébettel, kivel haláláig a legboldogabb családi életet élte.

Budapesten ugyan magát jól találta, de azért mégis haza vágyott a Székelyföldre. 1871-ben azon legfőbb vágya is teljesült, hogy udvarhelyi tanár lehetett. Az egyházi főtanács meghívása folytán, 1871. szeptember elején elfoglalta Sz.-Udvarhelyt a latin és görög nyelvi s irodalmi tanszéket, melynek betöltésére huszonhárom éven át annyi buzgósággal és önmegtagadással szentelte életét.

A mult iskolai esztendő még a legjobb egészségben töltötte el, úgy hogy annak a fájdalmas föltevésnek még csak lehetőségére se gondoltunk, hogy ily korán elköltözzék az az ember, ki fiatal kora óta betegséget nem ismert. Julius közepén gyengélkedni kezdett, mint mondá, lelki szenvedések lepték meg. Augusztus második felében féloldali szélhűdés érte, minek következtében ágyba esett, honnan többé föl sem kelt.

Váratlan halála lesujtotta családját, pályatársait, ismerőit és tisztelőit egyiránt. Megilletődéssel álltuk körül koporsóját, mely fölött az október 15-én óriási részvét mellett lefolyt temetés alkalmával megható gyászimát Menyhárt András, esperes mondott; a hátra maradt családot, a kollegiumot, a nevelésügyét s az egész közéletünket ért veszteségnek tolmácsolása s e sorok írójának jutott fájdalmas kötelességül a temetőben, hol Kénosy Béla, Udarhelye költő-főjegyzője is, egy szép alkalmi költemény elszavalásával vett búcsút a 48-iki honvéd-tüzemestertől. A város és vidék egész értelmisége, élén a hatóságok képviselőivel s az udvarhelymegyei ref. papság jó részével részt vett a temetésen, valamint a helybeli középiskolák, az ipariskola, leánynövelde s a polgári olvasóköri testületileg adták meg az elköltözöttnek a végső tisztességet.

Önfeláldozó hitvesén kívül, két derék jó gyermekkel ajándékozta meg a gondviselés: az élete tavaszán viruló Ilonkával és a nyolc gimn. osztályt járó, szép reményű Zoltánnal.

Gönci Lajos.

Különfélék.

= **Br. Bánffy Dezső őexcellenciája**, a mindig buzgó és a kötelesség-teljesítésben valóban mintakép gyanánt szolgáló főgondnok, aa. a fővárosban rá váró bokros elfoglaltságának közepette is tudott magának időt szakítani, hogy megjelenjék egyházkerületünk nagy jelentőségű innepén és jelenlétével nem csak díszét emelte, hanem példát is adott arra a buzgóságra, melylyel szolgálunk kell az egyházkerület magas rendű érdekeit és belső tartalomban gazdaggá tenni vallásos-erkölcsi életünket.

= **Egy külső díszében fényes, belső hatásában emlékezetes, kiszámíthatatlan horderejére nézve elfeledhetlen szép innepélynek volt tanúja kolozsvári egyházunk, sőt egész erdélyi egyházkerületünk folyó hó 4-én.** A kolozsvári theol. fakultás alapkö-letételét innepeltük. Innepe volt ez nem csupán azoknak, kik forró vágygyal, nem lankadó buzgósággal, és az eszme iránti szeretet lelkesedésével munkálkodtak a magas cél érdekében egy pár decennium óta; innepé volt mindazoknak, kik felfogni tudják nagy jelentőségét az új intézménynek, mely századokra kiható megszentelt csarnoka lesz a legmagasabb kulturának, mely forrása az isten-, a haza-, és az ember-szeretnek és a melyből táplálékot, életet vesz mindaz, a mi szép, magasztos, isteni a földön, isteni az emberben. Kolozsvár ilyen szempontból fogta fel e dolgot elejétől fogva és most is méltónak bizonyította magát arra, hogy feblében ilyen intézetek támadjanak. Azt hinné az ember, hogy magában véve az ügy felekezeti természetű. Mi köze hozzá a katolikusnak, az unitáriusnak, hogy a kálvinisták hogyan nevelik papjaikat? Nő hát, Kolozsvár bizonyította, hogy magasabb színvonalról tekinti e dolgot, és oly rendeltetést szánt ez intézetnek, mely valóban megilleti, és a melyet majdan betöltvén, a századok tiszteletére méltó. Ez az előleg adatott meg a külmagyar-utcában ég felé emelkedő pompás épületnek, holott alapköve beillesztetett abba a fundamentumba, melyen az erdélyi ev. ref. egyházkerület dicsősége épül. Kolozsvár intelligens közönsége, mint egy ember, vett részt az innepélyen; a legmagasabb méltóságokon kezdve, a minők az egyetem tanári kara, a királyi tábla, a megyei, és városi hatóságok, a különböző felekezetek lelkészei, tanárai, szóval, a mit a sokat-tudás, magas műveltség, a szellemi tekintély és tiszteletre méltóság felmutatni bír Kolozsvár, és pedig igen sokat bír felmutatni: az mind megjelent, ott volt, és valóságos belső, lelki örömmel manifestálta, hogy egy új korszakot megjelölő alkotás iránt mutatja ki meglepedését, sőt hódolatát. Legyen üdvözölve részünkről Kolozsvár városa, mely ez újabb tettével csak ismételtlen bizonyította, hogy teljesen méltó arra, hogy a magyar földön az új Athaene, vagy Weimar nevével illettessék.

= **Lelki örömmel közöljük a főtiszt. püspök** aa. hoz intézett alábbi, nagy buzgóságról és az innepély hatása alatt kelt tiszteletre méltó érzésről és meghatottságról tanuskodó levelet. «Méltóságos Püspök úr! A theologia fakultás épületnek tegnap lefolyt alapkö-leteteli, valóban lélekemelő innepély folyamánya alatt bámulatra ragadott azon áldozatkészség, mely az egyházkerület tagjai részéről gyakoroltatott, hogy Méltóságodnak ezen nagyszabású alkotása létrehozható legyen! A nyert benyomás hatása alatt én sem zárkozhatom el attól, hogy a fakultási alap növeléséhez hozzá ne járuljak. E célra ezer frtot bátorkodom tisztelettel felajánlani, s ezen összegről szóló utalványt a Pesti Kereskedelmi bank belvárosi fiók osztályára kiállítva, ide mellékelni. Méltóságodhoz intézett tiszteletteljes kérelmem még oda terjed, hogy ezen tény, ha tudomásra hozatala egyáltalán szükséges, csak Kolozsvárról történt elutazásom után méltóztassék bejelenteni. Méltóságodnak aláztos szolgálója, Kolozsvár, 1894. november hó 5-én. Feszty Gyula.»

= **Hogy a reformáció emlék-ünnepé** méltóan innepelretet meg a kolozsvári egyházban, arra nézve elég lesz felemlitenünk, hogy nov. 3 ra levén összehiva a házassági főtörvényszék, az istentiszteleten részt vettek br. Bánffy Dezső,

gr. Kuun Géza, status-kuratorokon, igen sok egyházmegyei gondnokon, a katonai és polgári hatóságokon kívül az esperesi és egyházmegyei jegyzői kar testületileg. Csupán azt kívánjuk megjegyezni, hogy az innepélyen, püspöki titkár, Tóthfalusi József végezte az egyházi szolgálatot és ugy beszédével, mint előadásával meleg rokonszenvet ébresztett maga iránt s biztosítékot nyújtott, hogy benne egyházkerületünk egy derék munkásra méltán számíthat.

== **A szilágy-somlyói egyház** lelkészi állására a f. hó 2-án megtartott kijelölő bizottsági ülésen következő lelkésztársaink jelöltettek ki: Vince Ödön, kémeri, Csák Aladár, peéri, Kovács Albert, szilágy-nagyfalusi, rendes-, Patay Lajos, zoványi segédlelkész, Kerekes Endre, zilahi főiskolai felszentelt vallástanár, Gönci János, koronkai, Bartók Béla, bonczhidai, rendes- és Gáspár István, budapesti segédlelkész atyánkfiai.

== **A zilahi ev. ref. egyházban** nov. hó 28-án tartatott meg a reformáció emlék-ünnep. Közreműködött az ünnepély díszének emelésére a női vegyes dalkar is. Már a készülétek alatt a közönség érdeklődése magas fokot ért el és az ünnepély napján a tágas templom a tömörséggig megtelt hivekkel, kik között a más vallásfelekezetteliek is számosan vettek részt. A bevezető ének után, a női vegyes kar tagjainak ajkáról felzendült: «Erős várunk nekünk az Isten», megható dallama. Alkalmi ima után a női vegyes kar elénekelt Verdi: «Imáját», mely mély áhitatot keltett a közönség szívében. Alkalmi beszéd után újra felhangzott a női kar: «Áldjuk isten nagy neved», éneke; záró ima után az ünnepélyes istentiszteletet bezárta a férfikar megható éneke. Nem tehetjük, hogy ez alkalommal is köszönetünket ne fejezzük ki azon lelkes és buzgó nők-

nek, kik közreműködésükkel az ünnepély buzgóságát emelni sziveskedtek, mint szintén a férfi dalkarnak is s annak a vezetőjének, ki a dalkarok betanításában oly sok buzgóságot fejtett ki.

== **A legmélyebb szomorúsággal adunk hirt** arról a nagy veszteségről, mely sepsi-szentgyörgyi kollegiumunkat érte. Várkonyi Endre, tanár, meghalt okt. 31-én. életének 38-ik évében. Egy derekasan kezdett élet tört ketté felében; egy szerető, nemes szív hült ki örökre; a közélet vesztett egy felhevülésekre kész és képes bajnokot; ifju nője és két kis gyermeke mindenét. Emléke legyen áldott; nyugadalma csendes!

== **Ujabb adományok a kolozsvári ev. ref. kollegium** építési alapjára. X. közlemény. A 234. sz. íven: Veres József gyűjtő 1 frt. Molnár József 1 frt. Kovács Ede 1 frt. Kovács Kálmán 1 frt. Jeney Lajos 50 kr. Kiss Ernő 1 frt. Demjén Ágoston 1 frt. R. J. 50 kr. Horváth János 50 kr. Tussai Gábor 1 frt. Beckai Péter 50 kr. Tanács József 1 frt. dr. Büchler 1 frt. dr. Ember Bogdán 1 frt. S. J. 40 kr. Keresztesi Pálné 3 frt. Keresztesi Pál 3 frt. Keresztesi Kálmánné 1 forint. Keresztesi Kálmán 1 forint. Gergely Ferenc 1 frt. dr. Groszmann Nándor 1 frt. Mayer Sámuel 1 frt. Hilberth Adolf 1 frt. Klimes Károly 1 frt. Horovitz Béla 1 frt. Endrasser 1 frt. Szekula 1 frt. A 132. sz. íven Veres Lajos, Ippról 20 frt. Bideskúti György 1 frt. A 175. sz. íven Zajzon Sándor gyűjtő 50 kr. Tóth József 20 kr. Derecskei Mihály 50 kr. Csordás József 40 kr. Nagy Ferenc 10 kr. Veres Ferenc 10 kr. Sipos József 20 kr. Sipos Károly 10 kr. Fogadják a kegyes adakozók az előljáróság hálás köszönetét.

HIVATALOS RÉSZ.

1412—1894.

PÁLYAZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett s z. s. á m s o n i II. oszt. lelkészi állomásra pályázat hirdettetik.

Javadalom: diszes papi lak, gazdasági épületekkel, továbbá terményben és készpénzben 628 frt 89 kr. és kánonika porcioból 100 frt, együtt 728 frt 89 kr. és a szabályszerű stóla.

Megjegyeztetik, hogy miután a volt lelkész ez év ápril 25-én halt el, tehát az özvegyi kegy-év 1896. év ápril 24 ig tart s az új lelkész csak ekkor lép az egész fizetés élvezetébe, addig pedig fél jövedelmet élvez.

A pályázati kérvények dec. hó 10-ig nt. Viski Pál esperes aához küldendők, Zoványra.

Kolozsvártt, 1894. nov. 6. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1390—1894.

PÁLYAZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi ref. egyházmegyébe kebelezett d i s z n a j ó i egyházközség segéd-tanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakás az iskola-épületben, ele-
gendő tüzi fa és 300 frt. készpénz az egyház pénztárából.

Kötelessége, a rábizandó osztályok tanításán kívül, a kántor-tanító akadályoztatása esetén, a templomi szolgálat végzése, továbbá, a három nagy ünnepen az eddigi legatusi kötelességek végzése.

Folyamodványok, folyó évi november 25-ig, nt. Lénárt József, esperes afiához küldendők, Magyaróra, u. p. Disznajó.

Kolozsvártt, 1894. okt. 31. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1400—1894.

PÁLYAZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett, l u k a - l e n c f a l v i egyházközség ének-
vezértanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakás, gazdasági épületek és kerten kívül, kepe, kánonika-porcióban egyházhatóságilag megállapított 267 frt. 35 kr.

Folyamodványok, f. hó 25-éig, küldendők be nt. Rákosi Lajos, esperes aához, Luka-Ilencfalvára, u. p. Nagy-Teremi.

Kolozsvártt, 1894. nov. 2. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1047—1894. HIRDETMÉNYES IDÉZÉS VÁLÓPERBE.

Péter Mihály, homorod-szent-páli születésű, maros-vársárhelyi lakos házastársát, Mán Annát, ki őt ezelőtt négy évvel hűtlenül elhagyta s az idő óta sem tartózkodási helye, sem életben létéről tudomása nincs, ezennel hirdetményesen idézteti, mátol számítandó hat hónap alatt, a marosi ev. ref. egyházmegye házassági törvényszéke előtt megjelenésre, azon figyelemzetéssel, hogy akár jelenik meg, akár nem, ezen idő leteltével, nevezett házassági törvényszék előtt való keresetét folyamatba indítani s lejártni fogja.

Lukafalván, 1894. október 23. *Rákosi Lajos,*
ev. reform. esperes.

1411—1894. HIRDETMÉNYES IDÉZÉS VÁLÓPERBE.

Mely szerint, kovásznai Szócs János, ugyan kovásznai illetőségű, ref. vallásu nejét, Barta Annát, ki őt ezelőtt 24 évvel hűtlenül elhagyta s kinek hollétéről azóta semmit nem tud, ezennel idézteti, hogy a mai naptól számítandó hat hónap alatt, az orbai ref. egyházmegye házassági törvényszéke előtt annyival inkább jelen-jék meg, mivel meg nem jelenése esetében ellene a váló-pert megindítja és lejárta.

Az orbai ref. egyházmegye esperesi hivatalától, Ször-csén, 1894. okt. 28.

Péter Károly,
ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó **Szász Gerő.**

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1894. November 15.

46. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTOKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Erdély és a szövetkezetek.

A közgazdasági tudományok az emberek anyagi jólétének fejlesztésére hatnak, és, a mi ezzel kapcsolatos, szellemi jólétét és műveltségét mozdítják elő; mert ma már be van bizonyítva, hogy a társadalom műveltségének emelkedésével fokozódik annak anyagi jóléte is és viszont.

Az a társadalom a legvagyonosabb, a legfüggetlenebb és a legboldogabb, mely a műveltségben legerősebb jár, a mely legjobban értett hozzá, arról gondoskodni, hogy a műveltség bizonyos színvonalát a társadalom minden tagja megszerezhesse, azaz, a melynek legjobbak és legkönnyebben hozzá férhetők iskolái.

A felnőttek iskolája: a községi hitelszövetkezetek. Ebben az iskolában tanulja meg a föld népe a hitellel bánni, azt becsülni, erkölcsi és anyagi jólétét fokozni, hogy ezzel a magyar társadalomnak egy erősebb és egészségesebb tagja lehessen.

Hogy szükség van erre az iskolára, azt többek között a nyáron is tapasztaltam és ezért annak, ki ezt nekem nyújtotta, köszönettel tartozom.

A dolog így történt.

Egy vidéki fiók-takarékpénztár igazgatóságának megválasztása volt napirenden. A választás után egy takarékpénztári részvényekkel túlterhelt igen gazdag ember ezzel a kijelentéssel lepott meg: «Képzeld, közjegyző úr, azt a különös esetet, hogy még a harisnyás részvényesek is eljöttek szavazni és minket szinte leszavaztak!»

Ebben látjuk, hogy így fejezzem ki magamat, a részvénytársasági műveltséget megtestesülve.

Hát ha annak a harisnyás embernek van annyi esze, hogy akár jószántából, akár rábeszélésre egy jól jövedelmező takarékpénztárnál részvényeket vásárol, akkor, mikor a jogokat kell gya-

korolnia, e szép jogát már nem használhatja, csak azért, mert harisnyában jár?

Ez jellemzi a magyar társadalmat, hogy még ma is három külön, egymással nem igen érintkező izolált rendet, vagy osztályt különböztet meg. Egyik nem érti meg a másikat, mert nincs érintkezési pont.

A főnemes nem érti a középosztályt és a földmivest, harisnyást, és ezek viszont, úgy őket, mint egymást.

Más az életmódja, mások társadalmi szabályai, mások szórakozásai és miért ne mondjuk ki egészen tisztán, akárhogy tagadjuk is: mások erkölcsök.

Nálunk, ha egy túltömött vendégülőben, színházban, vagy más nyilvános helyen nem egy társadalmi rendbeliek jutnak egymás mellé, bizony, majdnem kivétel nélkül mindenikre kényelmetlen és alkalmatlan e helyzet.

És ez nincsen jól így

Ezt akarjuk mi a szövetkezetek népszerűsítése útján megváltoztatni.

Ne legyen közöttünk más különbség, mint az, hogy becsületes-e valaki, vagy pedig nem.

Ne érezze senki a társadalmi korlátokat. Azokat ne rontsuk, hanem közös egyetértéssel bontsuk meg.

A ki több: hajoljon lefelé; a ki kisebb emelkedjék!

Önmivelődés útján iparkodjunk mindnyájan, egyenlőkké lenni.

Ma már bebizonyított tény az, hogy hol kell a szövetkezeti eszmét hangoztatni. A papi és tanítói gyűléseken.

Ezen két művelt tényező az, mely a nép beléletébe legjobban belát; ez a két tényező az, melyhez a nép leginkább vonzódik; e két tényező az, mely mindig a nép között él és azzal jóban, roszban osztozik.

Örömmel láttuk az erdélyi ev. ref. Egyház-

kerület Papi Értekezletén az ősszel, Maros-Vásárhelyen, hogy nem igaz az, hogy a református papság csak a szószerben pap, máskor meg nem igen gondol a hivek gyarapodásával.

Gondolkoztak biz' ők eddig is. De, mert legtöbbször nem volt még meg a közgazdasági támpontja: nem igen mertek, a cselekvés terére kilépni.

Hogy mennyire időszerű és célszerű volt a hitelszövetkezeti eszmét a papok elé vinni; hogy mennyire megértették és magukévá tették azt, kitűnik abból, hogy naponkint újabb és újabb jelentkezések történnek, hogy községeikben községi hitelszövetkezetek alapítására a központ közreműködjék.

A maros-vásárhelyi Értekezlet folyamánakint megmozdult már Marostorda-, Nagy-Küküllő-, Kis-Küküllő-, Udvarhely-, Alsófehér-, Torda-Aranyos-, Szatmár-, Fehér- és Háromszék megye.

Ujabbban húsz községben van alakulóban hitelszövetkezet.

Dolgozzanak is rajta, mert munkájukat jobbra nem fordíthatják.

A papok dolga ma már ez is.

Ezen munkájuk erkölcsi értéke fogja őket kárpótolni azért, mit az egyházpolitikai törvényjavaslatok törvénynyé emelkedése után munkakörükből veszítenek.

El fogják azonban téveszteni az utat, hogy ha felekezeti és nemzetiségi szempontból fogják fel ez eszmét, mert akkor a helyett, hogy a most is kielégítésre váró differenciák elsimulnának, még inkább kiéleződnek azok.

Ne nézze a pap ez eszme propágálásakor felekezetét; ne nézze a falu közönsége nemzetiségét, hanem nézze és ügyeljen arra, hogy faluja összes becsületes emberei ez úton összekeverüljenek, egy társaságot képezzenek és együtt legyenek egy erős vár, mely a lappangó ellenséggel, a szocializmussal és anarkhizmussal könnyen küzd és diadalra jut.

Mindnyájan együtt közös jóra kell hogy működjünk!

A ki ezt így nem érti, vagy nem akarja, az jobb, ha nem is áll munkatársaink közé, mert úgy falujának, mint az általunk már eredményes szövetkezeti küzdelemnek nem előharcosa, hanem hátramosztója lesz.

Vessen mindenki számot magával és csak ha a saját külön érdekét alá tudja vetni a közérdeknek csak akkor álljon sorainkba.

Nem szabad, e kérdés körül kicsinyeskedni. Nem szabad, a munkától huzalkodni, mert igaz, hogy szép eredményeket terem a hitelszövetkezet, de az erős munkát és erős jellemet is kíván.

Sokkal többet árthat egy felületes vállalkozás e téren, mintha mit sem tenne az illető.

Egész emberek kellenek a gátra!

Nem egész munkaerejükkel, de a mit ez eszméért tesznek, egész erejükkel tegyék, ne imel-ámmal.

Igy könnyű lesz, a szövetkezeti érdekhálózatot megteremteni.

Igy könnyű lesz, a jó módot és takarékoskodást általánosítani.

Igy könnyű lesz, a kivándorlás elé gátat vetni.

Igy könnyen megnyeri a jó tett jutalmát. De ha nem így lesz, úgy ócsut fogunk aratni.

Nem vagyok én bizalmatlan a papság és tanítósa iránt, de őket közgazdasági kérdésekre eddig még nem igen nevelték. Azért félek: ne-hogy félvállról fogva a terhet, az alatt elgönyvedjenek.

Nagy, szép és erős munka vár reájuk, hogy azt, a mit ők is csak ma kezdenek tanulni, azonnal másokkal is közöljék és ezekkel gyakorlatilag keresztülvigyék.

Körütekintő figyelemre van szükségük és legalább egyelőre az alakulásukhoz mindig hívják meg a hazai szövetkezetek központi hitelintézetét, mint szövetkezetet. Ez meg fogja állapítani a közgyűlés határnapját és gondoskodni fog, alkalmas közgyűlési elnökről; gondoskodni fog a cégbejegyzésről s az összes könyvekről; gondoskodni fog, hogy a központi könyvvivő a könyvek pontos vezetésére felügyeljen és gondoskodni fog hogy a központ a szükséges hitelt folyósítsa.

A faluban, otthon, csak a következőket kell előkészíteni: a törzskönyv-alapot aláírni,

a központ által megállapított közgyűlés idejét, helyi szokás szerint, közzé tenni,

az öt igazgató és három felügyelő bizottsági tag személyében megállapodni, ezekre vonatkozólag szabályszerű szavazat-lapokat kellő számban kiállítani és a könyvvivő és pénztárnok személyében is megegyezésre jutni.

Igy együtt működve: sok jó, életképes hitel-szövetkezetet fogunk alapítani.

Dr. Gidófalvy István,
királyi közjegyző.

Kollegiumaink a milleniumi kiállításon.

Már a mult évben, a mint végleg elhatározott, hogy a millenium alkalmával általános, országos kiállítás lesz, világos volt mindenki előtt, hogy abból a tanintézetek s ezek közt az erdélyrészi ref. collegiumok sem maradhatnak ki. A mozgalom a kiállítás előkészületeiben folyton tart, s a lapok minden nap hoznak közleményeket egyik-másik mozzanatról. Az erdélyrészi ref. collegiumok készülődései csendben folynak s azokról sehol sem olvasunk. E sorok célja azonban távolról sem az, hogy hírlapi nyilvántartást kívánjanak, mert végre lesznek azok hajtva a nélkül is. A cél csupán az, hogy az intéző körök figyelme a kivitel oly módozatára hívassék föl, melynek alkalmazásával még inkább sikerülni fog collegiumainknak lehető teljes és hű képét bemutatni a kiállításon.

Az előkészületek ez irányban annyiból állottak, hogy az Ig.-Tanács, mint illetékes hatóság, a collegiumok előjáróságait fölhivta a kiállításban való részvételre. Megjelölte az irányelvet, a fő szempontokat, melyek szerint a részvétel célszerű lehet. Meg van jelölve, hogy a kiállításon feltüntetendő a collegium multja, a fejlődés mozzanatait jelző adatok; a régibb tanmenetből és a collegiumi életből a mi közérdekű, tanulságos lehet, s végül, a mostani állapot.

De ezen túl aztán az egyes collegiumi előjáróságokra és tanári karokra van bízva mind annak megválasztása, a mit e célból a maga intézetére nézve szükségesnek tartanak. Így el lesz érve, hogy a kiállításon mindenik collegium megjelenik a maga mivoltában, de kérdés marad: hogy, vajjon, elég nyomatékkel, elég sikerrel e? Mert egy országos kiállítás nagy tömkelegében könnyen megtörténik, hogy kevésbé vétetik figyelembe egy ilyen részlet, mint a hogy valóban érdemelné, különösen, ha látszatra is nem feltűnő, nem megkapó. Ezt a hátrányt csak egy módon lehet kikerülni, t. i. csoportosítással.

Kétségtelen, hogy minden jelentkező helyet fog találni a kiállításon, ha a díjat fizeti; de hogy minő helyet, az a körülményektől függ. Csoportosítással pedig, mely természetesen nagyobb területet foglal el, jobb helyet lehet biztosítani, mint egy személy, vagy egy intézet külön magában, kivéve, ha nagy tömegben állít ki. És hiszem, hogy az erdélyrészi ref. collegiumok csakugyan egy csoportba lesznek elhelyezve a kiállításon és a magyar mívelődési történetnek és intézeteknek egy tekintélyes csoportját fogják képezni.

De vajjon, az eddigi módszer, eddigi eljárás mellett, ki lehet-e vinni, lehet-e biztosítani azt, hogy az erdélyrészi ref. collegiumok kiállítása lehetőleg teljes és egyöntetű legyen? Ha külön, mindenik collegium tettségére lesz bízva, hogy az előirt utasítás mellett is maga válassza meg a kiállítandó tárgyakat, megeshetik, hogy valamely részlet nagyobb mennyiségben lesz kiállítva, míg más részlet, mely szintén lényeges, lehet, hogy házagpótló, vagy egészen elmarad, vagy elégtelenül lesz kitüntetve.

Hogy tehát e fogatkozásnak ne legyen kitéve az

erdélyrészi ref. collegiumok kiállítása, arról intézkedni kellene.

Miután más jobb módot nem ismerek, nézetem szerint, a következő eljárás is közelebb juttatna a célhoz.

Az Ig.-Tanács, mint az erdélyrészi ref. collegiumok főhatósága, az egyházkerületnek valamelyik szakfőnökét, vagy akárkit bizna meg azzal, hogy ismert irányelvek alapján tervet készítsen, mikint lehetne az érdekelt collegiumok kiállítását úgy rendezni, hogy lehetőleg egyöntetű, hű és tanulságos legyen? Ugyanazon szakember megbízandó lenne azzal is, hogy egyes collegiumokat meglátogatva, maga válassza ki azon tárgyakat, melyek az illető collegiumra is, de a többi collegiumok együttes kiállítására is, a legjellemzőbbek, a legtanulságosabbak. Az így létre hozott kiállítás bizonyára egyöntetűbb, figyelemre méltóbb és tanulságosabb lesz.

Az ily módon fölmerülő költségeket, azt hiszem, elbirná az illető collegiumok és ettől, a cél érdekében, nem is kellene vonakodniok, mert vajjon melyiknek lesz még alkalma egy másik milleniumi kiállítás terheiben és dicsőségében részesülni?

Érdeklődő.

A baj és lehető orvoslása.

(Felolvasatott a m.-vásárhelyi Értekezleten, okt. 1-én.)

Tárgyam: mik okai a templomi gyakorlásban, az istenitisztelekben részvétel fokozatos gyérülésének népünknel?

Mit lehet s mit kell tennünk, papoknak, tanítóknak, hivataalkörünkben, hogy a vallásos buzgóság feléledjen, a templom-gyakorlás, istenitisztelekben részvétel egyházközseink tagjainál életszükséggé váljék?

Érzem feladatomban nehézségét, tehetségem aránytalan, gyenge voltát; tudom, hogy a kérdések, melyeket említék, oly széleskörűek, oly nagyok, kiváló fontosságuk és részben egész vallásos életünknek mintegy alapját képezők, hogy azoknak megfejtése, éppen egy értekezés körében, nem csak az én képességeimet mulja feltétlenül felül, de a kísérlet, azok megfejtésére, méltó feladat lenne a népek, államok és egyházak életét vezető elsőrendű tényezők számára. Ám, a tisztelettel vett felhívás, az adott és formulázott kérdések alapján, e tisztelt körben értekezést tartanom, kötelességemmé teszi az én egy talentumomnak is értékesítését.

Adott témám önkint két részre oszlik, két kérdésből áll. Vizsgáljuk tehát először, az idői rendben, de a dolog természeténél fogva is, első, mert e képezi alapját a másodiknak; ez lenne a diagnózis, melynek legalább hozzávetőleges megállapítása nélkül, orvosolni, nem lehet.

Mik okai tehát a templom-gyakorlás, az istenitisztelekben részvétel fokozatos gyérülésének népünknel?

Mindenekelőtt, nagyitiszteleti Papi Értekezlet! kijelentem, hogy felfogásom szerint, e baj okai számosak, melyek, habár az egyneműsége ténnyel visszavezethetők is, de jelentkezési alakjaikban különféleknek mutatkoznak.

Ugy hiszem, nem nagyon csalódom, ha a jelenésnek egyik kiváló okát nemzetünk faji jellegében keresem.

Nemzetünk kedély-életében általában nincs meg az a mélység, melyet a nyugati, kivált a német népcsalád gyermekeinél ismerünk. Heves vérmérsékletünk, eleven, forró képzelődésünk a pillanat változásai iránt igen fogékony. Szemlélődni, elmerülni a természet felséges szépségein; elringani a képzelet mámorában, a szépek ölében, legyen az akár az élő isten csodás műve, a derült nyári égbolt, az üde ifjúsággal ujjá születő tavaszi, avagy a halni készülő őszi természet, akár az elmúlt boldog idők édesen zengő regéje, akár a művészet remeke, egy jól talált, a szívet egyenesen érintő beszéd, melynek hatásán bármi szépre, nemesre föllángolunk, avagy a szép zene, melynek hangjai, ha Orfeus lantján a követeket érezni tanították, a mi indulatainkat, a bárány szelidségétől az oroszán hősiségéig, minden fokozaton átvihetjük, ezek a mi jellemünk alkatrészei, ezek a mi vérünkben vett atomok. Szeretni mindent, a mi szép, lelkesülni mindenért, a mi nemes, vitam et sangvinem azért, a mit igaznak megismertünk: ez a mi jellemünk. De alámerülni a gondolat és érzelm világának legalsó mélységeibe; kutatni ottan kitartó, lankadatlan türelemmel apró gyöngyszemeket; elmélyedni az abstractumok végtelenében; vallásos tekintetben, feltétlen megadással, közvetlen bensőségbe lépni az élő istennel, az atyával, azzal a mély kegyességgel pihenni a megváltó kebelén, melylyel pihent ama szeretett tanítvány; ez a kegyesség, ez a pietizmus, ez a mélység, ez az assimilatio azzal, a mi eszményi, a mi örök: ez nem első sorban tartozik népünk jelleméhez.

A benső lelki élet külső nyilatkozatai is e szerint módosulnak, úgy más, mint vallásos tekintetben. Míg a nyugodt, flegmatikus angol képes két óráig tartó, mély, elmélkedő egyházi beszédet figyelemmel végighallgatni rendesen, addig nálunk példaszó az, hogy hosszú kolbász, kurta prédikáció, és ebben is, ha nincs meg a vérmérsékletünkhöz alkalmazkodó élénkség, az ébrentartó, sőt tüzelő hatású előadásban, bizony, megesisik, hogy a gondterhelt fejek, az ige lágy vánkosán, csöndes szendérgésben enyhülnek meg a földi bajoktól.

Azonban, mindemellett köztudomású tény az, hogy népünk hasonlíthatatlanul vallásosabb volt a múltban, mint a jelenben és pedig nem csak a vallásszabadság küzdelmeinek heroikus idejében, midőn vagyont, vért áldozott vallásáért, hanem azon innen is; nem csak a régen, de a közelmúltban is, majdnem egészen a mi napjainkig.

Édes anyáinknak még legdrágább kincsük volt bibliájuk, imádságos könyvük. Apáink és a családok ajakán megzendültek a reggeli hymnus felejthetetlen szent hangjai: «Szívem megalázzván, tehozzád megyek, Elődbe istenem könyörgést viszek Áldott légy én uram, hogy megtartottál Angyali sereggel oltalmam voltál Jól tudod istenem, mily gyarló vagyok, Különb-különb bűnre mily könnyen hajlok Igaz ítéled ne ostorozzon Érdemem szerint rám átkot ne hozzon Templomainknak nem volt olyan jó akusztikája, az ürességtől, mint ma. Szegény és gazdag öszszetalálkoztak az ur hajlékában, a szeretet asztalánál, a szentek szükségére adakozásban és megismerték, hogy mindkettőt az ur szerzi. Valóban, szívünk megdobban e szent emlékezésben és mindennél, a mi édes volt

a gyermekkorban, édesebbnek érezzük a benyomásokat.

Miért nincs ez ma így? Semmi sincs új dolog a nap alatt, mondja bölcs Salamon. Minden időnek megvan a maga divatja. Voltak idők, melyekben csaknem kizárólag vallásos eszmékért lelkesült az emberiség. Legrosszabb divat az, midőn az ember semmiért sem lelkesül, mert a rideg önzés, az anyag kultuszának rugóit lelkesedésnek nevezni nem tudom.

Ki ne látná, hogy korunk az eszményiség, a magasabb dolgok iránti lelkesedés és különösen a vallásosság hiányában szenved? A tudomány, kivált a reáliák, bámulatos eredményeket mutat föl, rohamos haladása, felfedezései csodálatra és tiszteletre indítanak mindenkit, ámde, haladásánál, vívmányainál aligha nem nagyobb az az önteltség, az a nagyozolás, melylyel magát mindennek, minden egyebet semminek tart, melyben az ész kultuszát proklamálja mindennek felett és egyedül. Ám, a tudomány, a maga igaz voltában, mindig tiszteletreméltó, mert az igazságot, az isten mélységeit kutatja és célja: az ember boldogítása. De mit mondjunk azon tudósokdásról, vagy tudakosságról, azon felületes, fél vagy csak mázolt műveltségről, mely az ugynevezett «felvilágosultság» néven egyesíti a társadalomnak másképpen igen különböző elemeit, egy találkozási pontban: a vallástalanság, az istentagadás negélyezésében? Mit mondjunk azon tudós és tudatlan, művelt és műveletlen, jó és rossz emberekről, kik csak bizonyos kicsinylő mosoly kíséretében ejtik ki az isten, Jézus Krisztus és vallás szavakat?

Mit mondhatnánk egyebet, minthogy ez: divat. Mi is lenne ez más, mint divat, a divatnak elfajulása. Mert, ha ez állapottal szemben, olyan előítéletek tartják fenn magokat a mai művelt korban, melyek, in ultima analysi, merő dőreségek; ha a babona, a varázslás alatt, a spiritizmus fent, nem megvetendő, nem szánandó dolgok a mai ember szemében; ha, például, a párbaj öröklött tévelygését, mely a sértett becsületnek csak brutális és minden igazságérzetet felháborító módon vél elégtelt adhatni, a törvény nem képes kiirtani, ezekkel szemben a vallástalanság, a tudósok és tudatlanok által a végső konsequenciáig vitt sivár, rideg anyagelviség negélyzése mi lenne egyéb, mint eltorzult divat, melyben megvan az a biztosíték, a jobbat reménylők számára, hogy nem tart mindig.

Talán a vallástalanság rajongása ez, mely megfelelő másik szélső polusát megtalálja az éppen korunkban is tapasztalható vallásos rajongásban, mire példát nem csak a nagy világ, de hazánk is szolgáltat, többek közt: a nazarénusokban.

A fennebbiek mellé még járulnak más tényezők is, melyek szintén főképp korunk jellemvonásai s melyek, az előbbiekből, ha nem folynak is, mint okozat az okból, de azokkal mindenesetre összefüggésben állanak.

A civilizáció, a művelődés, mely rendesen árnyát tolja előre; a rosszul értelmezett szellemi szabadság, mely a társadalom legműveltebb csekély százalékát kivéve, a többinél szabadossággá szokott fajulni; az a könnyű, világias műveltség, mely a külsőre mindent, a belsőre és éppen a szív és kedély épségére, szentségére semmit, vagy keveset ad; az a mindennek felett élni és könnyen élni kívánás; az örületes fényűzésnek ama li-

dérce, mely immár magával kezdte ragadni a nagy többséget, társával, melynek neve: adósság, elfoglalva az uri palotáktól le az egyszerű falusi földmives hajlékáig minden házat, minden helyet; mely nem engedne tanácsot kérni sem a józan észről, sem a lelkiismeret szavától, iszonyu arányokban szaporítja bacillusait, mint egy modern epidemia, melyekből aztán kikelnek az orvosolhatlan bajok: csalás, sikkasztás, vagy korszerű nyelven, szédelgés, a léleknek önmagával végső meghasonlása, kétségbeesés, öngyilkosság és a testi-lelki munkatlanságban nevelt, magas igényekre már kis korában rászoktatott maradéknak, a szégyen bélyege, a koldusbot és az isten nélküli elhagyottság.

Hol van itt a vallás, hol az isten szava? Hol van itt az istennek ama belső békessége, mely megelégszik azzal, mit a gondviselés ingyen kegyelméből nyert és egyszerű életmódjával, a szükségesen, a tisztességes eszközökkel elérhetőn tu nem feszített igényeivel, törekedve isten céljai felé, megértve az istennek igaz és boldog egyszerűségét, boldog önmagában és boldogít másokat?

Valóban, ha a mivelt és miveletlen városi nem megy templomba, mert nem szokás, hanem megy a sétatérre, ivóházba, játékasztalhoz, mert az szokás; a falusi menyecske, lány nem megy templomba, mert nincsen olyan, vagy szebb ruhája, mint a többinek, nincs olyan ruhája, melylyel előállhasson, nem isten, hanem az emberek ítélő szeme elé.

Már csak a főnnebbiekből is láthatólag, ítéletem szerint, a vallásos életnek újraélesztése, az isten amaz igaz ismeretének és szomjuhozásának életszükséggé emelése korunkban és népünkél nem oly könnyű feladat, mint sokan hiszik, vagy talán csak hirdetik, de mindenestre, csak magára a kizárólagos papi elemre hagyva, minden külső támogatás nélkül, e nehéz és aránytalan munka, tán nem hibázom, ha kimondom, hogy korunkban, csupán csak általunk, megoldhatatlan.

Minden tisztelet a törvényhozásnak és a nemzeti kormányoknak, mely a magyar állam újratemetésén fáradozik, de nehéz és halmazott politikai, közgazdasági teendői mellett is, a valláserkölcsei élet külső támogatására több gond volna fordítandó, mindenestre legalább az idevágó, amugy is csekély és nem a mi vérünkben merített, hanem sokszor émelgyősen humanizáló, fenálló törvények megtartása szigorubban volna ellenőrizendő.

Mert melyik jobb lelket nem botránkoztat meg az, ha ünneppalapon, templom helyett gyűlésbe, mezőre, kalákába, táncba, korcsmába hullámszik a nép; hogy a harangok istenhez hívó szent szava összevegyül és elvész a mindennapi élet lármájában?

Gyűlésben az összeveszett érdekek civódása, táncban a sikoltó muzsika és az ahhoz még jobban értő jó torok, kocsmában a részeg tivornya és káromkodás, kalákában a szennyes öltöny a szennyes lélekkel, vetelednek a haranggal és isten szolgájával, hogy kié legyen az ember: e világé, vagy az istené?

A keresztyénségnek és kivált nekünk protestánsoknak, legszentebb ünnepeinken: virágvasárnapon, nagy pénteken, eikerülhetlenül vagy major, vagy szőlő-gyűlést rendez a tisztelt közönség, vagy az előjáróság tagjai

gyűlnek össze egy kis munkaprogramm összeállítására, mert valamivel el kell tölteni az időt.

Nem mondom én, sőt gondolatom legtávolabbi árnyalatában sincsen az, hogy az állam oldja meg azt a nagy munkát, mely a mi munkánk a Krisztusban, melyet nekünk kell megoldanunk, ama belső erő szerint, de ha nem tartanánk ünnepeken, sőt az ünnepek első napjain is pártértekezleteket, programbeszédet, kortes dikciókat, olyan állványokról, melyekre igen méltó ornamentika a szőlőfürt; ha ünneppalapon, legalább a két istenisztelet elteltéig, a kereskedések, a játék-kávéházak és korcsomák nyitva nem volnának, mint más, nálunk vallásosabb és mégis miveltebb népek államaiban; ha a falusi tánc be nem állana, mihelyt a reggeli istenisztelet záró akkordjai elhangzottak; ha a földesúr, a vagyonosabb gazduram s utána a többi, nem tekintené a vasárnapot szent heverd-el napnak és kalákába nem gyűjtené a publikumot, hogy egy kis nemes szórakozást adjon annak, kivált a kalaka végén: ha ezek így nem lennének, hogy a vallásosság, az egyháziasság, elismerem, hogy egyelőre csak külsőleg, lendületet már csak ezek által is ne venne, azt elhinni, nem tudom. S habár a külső élet egyenes folyománya a belsőnek, azért amannak nem csekély hatása van a belső életre, az vita tárgyát nem képezheti, mert szükségünk van külső eszközökre is; mert Jézus is alkalmazá a szelidség mellett a szigorot is s mert nem vagyunk különbek az apostolnál, ki nem szégyenlé bevallani, hogy van akaratja a jóra, de hogy véghez vigye, nem teheti, mert érez az ő tagjaiban hegyes ösztönt.

Penitenciális heteinken a végrehajtás, az árverező dobszó készíti elő hiveink lelki nyugalmát a szeretetet, a békességet, a megbocsátás szent asztalához; vasárnapon a templomból jövő hives csoportjának a korcsmából jövők serege szerez hangulatteljes látványt. Ezek ellen pedig, tisztelt Értekezlet minden mi prédikációnknál többet érne, egy kis szigoru törvény, mely a korcsomákat ily napokon bezáratná és pedig valósággal, nem csak, in stylo.

Hátra van még, vallásos oktatásunknak hiányossága, elhanyagoltnak is nevezett volta, hogy nem vezetjük a kisdedeket és a serdülteket Jézushoz úgy, a mint kellene, azzal az odaadással, a mely valóban igen szükséges. Nem tekintve a községi iskolákat, az állami népiskolákat és felsőbb tanintézeteket, saját intézeteinkben is sok rendezni, sok pótolni való van.

És itt mondjuk ki első sorban saját hibánkat, mely abból áll, hogy részint nem hordozzuk eléggé szívünkön, részint a jóra való restség okozza, hogy népiskoláinkban és azokon kívül nem fordítunk elég gondot a kisdedeknek Jézushoz vezetésére, pedig ez a munka a legszebb és legtöbb valódi gyönyört és hasznot termő kellene hogy legyen, mert ezek a tiszta szívek, valóban ezeké a mennyeknek országa.

Azonban, itt is lehangolólag hat ielkünkre az a mélyen elszomorító tapasztalat, hogy a hol mindkét kezünket vetjük a munkára és ennek javán szép sikert várnánk, ott is csak igen csekély, igen lassu, vagy megdöbbentő csalódáskint, éppen nem mutatkozik sikere munkálkodásunknak. S minő körülményben találjuk meg en-

nek okát? Fáj, de mégis szükség kimondani, hogy: a szülői ház és a társadalom ellenhatásában. Azok a gyermekek, azok a kedves gyermekek, kik iskolai életükben magokviseletével, haladásukkal annyi örömet szereztek nekünk, az iskolai élet elhagyása után pár évvel nem az iskola típusát hordják magukon többé. Elválnak, átalakulnak legnagyobb részt annyira, hogy alig, vagy éppen nem ismerünk rá kedves növendékeinkre bennök. Elválnak, átalakulnak, mint a rovar, azzal a különbséggel, hogy míg azok szürös hernyókból ragyogó lepkekké lesznek, addig ezek, kedves, szelid, jó magaviseletű gyermekekből, esetlen, betyáros, minden utcai virtussal ékeskedő kamaszokká válnak. Rájuk nyomja szennyes bélyegét a falusi közerkölcs, az önző társadalom, mely hihetetlen szívóssággal, csontosodással ragaszkodik a megszokott roszhoz, melyben él és annak körén túl, míg csak lehet, gyermekét nem bocsátja.

Igy falusi népiskoláink. Hát a városiak? Bizony, ezeknél is sokat határoz az, hogy az iskolába milyen családi körből ment és az iskolából milyenbe megy vissza a gyermek. Mert itt is, a kedves kis babák egy része olyan információval megy az iskolába, hogy a tanító bácsik modorát, egyik vagy másik oldalról létező szeretetreméltó tulajdonságát, vagy éppen gyarlóságait,

hibáit tanulja ki, lesse el s ha ezekről otthon ügyesen referál, bizony, felér sok mama előtt, egy jól megoldott, különösen vallástani, leczkével.

És gimnáziumaink?

Ezeknél már sok tekintetben máskint áll a dolog, mert ezekben egy élet, egy közszellem terjeng, uralkodik, melyet nem zavarnak annyira a külbehatások, mint az említettek. Ez egy család, mely, mondhatni, teljesen saját körén belől, a gyermekből ifjat nevel. A gyermek- és ifju-élet legkényesebb, mintegy válpontot képező éveit e szent küszöbökön belől telnek el. Ezek már rányomhatják és tényleg rá is nyomják saját típusukat az ifju lelkére, egyéniségére és pedig nem csak általában, mert tudjuk, hogy az egyes gimnáziumok növendékei is, az ismerős szemében, különböznek egymástól. Itt tehát biztosabb és gyorsabb sikerrel lehet, mint a nevelés egyéb ágait, úgy a vallásos nevelést is érvényesíteni. Hisz, a tudomány tisztítja a szívet, nemesít, leveri a lélekről az útszéli port és magasabb régiókba emel, hol, emberi számítás szerint, közelebb kellene lennie az istennek.

(Folytatása következik.)

Benedek Dénes,
ev. ref. pap.

TÁRCA.

A bazeli theol. Alumneum ötven éves jubileuma.

Mi az a bazeli theol. Alumneum? Egy intézet. De, helyesen egy számos tagból álló családnak nevezhetem, melyben a szülői szeretetet testvéri érzület egészíti ki. Célja és feladata, hogy lehetőleg kényelmes, de erkölcsileg egészen tiszta otthon nyújtson oly szegényebb sorsu és törekvő theologus ifjaknak, kivételesen más fakultáson levőknek is, kik az egyetemes protestáns egyházban születtek és a bazeli egyetem polgárai. A cél elérése és a feladat megoldása szempontjából az intézet, vagyis család élén a Haus-Altern: Haus-Vater és Haus-Mutter állnak, kik kötelességből ugyan, de folyton öröködnék gyermekeik biztonsága felett. Szigoruan elvárják minden egyes tagtól, hogy házi rendszabályainak föltétlenül engedelmessédjék és ígéretét tartsa meg, melyet akkor tett, midőn az intézet küszöbét először lépte át. A házi rend azonban csak a rendetlenkedőknek szigorú; sokkal szigorubb ennél a felvételi szabályzat. A bizottság ugyanis azt kívánja, hogy a folyamodó, mint az egyház leendő szolgája és az evangelium hirdetője, egész benső világát, egész lelki életét írja le és egyuttal testének ép, erős voltát is hiteles orvosi bizonyítvánnyal igazolja, mely esetleg annyi fáradságot is képes legyen elbírní, a mennyit a hittérítés nehéz, de szép munkája követel. És ennek a szigorúnak megvan a maga jó következménye, mert az alumnista, ha lelke fogékony a hasznos és nemes iránt, pontosságot és hitbuzgóságot visz ki magával az életbe. Kezébe adják a szabad vizsgálódás megszentelt fáklyáját is; kutathatja, vizsgálhatja tetszése szerint a hit mélységeit: nem fogja felgyújtani annak templomát, hiszen, a biblia és reformáció kimagasló alakjainak

erős bizalmát, odaadását, a halálig hű kitartását vésték be lassankint szíve táblájára. Izsái bujdosó fiának erős bizalmát, kinek ajkain a végső nyomorban is felcsendül a zsoldár gyönyörű igéje «Az úr pásztorom, meg nem fogyatkozom»; hitünk első vértanújának odaadását, ki máglya-hallal szemben nyirkos börtön sötét falai közül kiáltja bíráinak: «Lássátok és kóstoljátok, mily jó legzen az úr: Pál apostol rendületlen kitartását, ki poroszlok közepette megbilincselte kézzel írja filippii híveinek: «örvendjete az urban mindenkor, ismét mondom, örvendjete!» Azóban a jó magból néha itt is esik egy-egy az útfélre, melyet a madarak kapdosnak el, nem azért, mert a maghintők t. i. az Alumneum és tanárok hibásak, hanem az illető lelke olyan, mint a megtaposott út.

Az intézet alapját 1533-ban, tehát, csaknem a reformáció kezdetén, a pietas vetette meg; akkori neve Collegium Erasmianum, sive Collegium Alumnorum volt, mely 1844-ben egészen újjá szerveztetett és ma már huszonnégy ifjunak ad teljes ellátást, négy-ötnek olyannak, kik Ausztria-Magyarország kötelékébe tartoznak, a bazeli «protestantisch-kirlicher Hülfverein» és a német «Gustav-Adolfsverein» alapítványa kamataiból; továbbá egy zürichinek, de más alapból, egészen ingyen, tizenkilencnek pedig fejenként 500—500 frankért.

Október 30-án mult ötven éve az újjá szervezett intézet megnyitásának és az Alumneum illő kegyelettel tekintett vissza e félzázadra, mely idő alatt 602 theologusnak adott hajlékot és táplálékot. Vén falai mintha boldogságtól sugárzottak volna az őszi nap tiszta fényében, midőn a vendégek d. u. két órakor gyülekezni kezdtek tágas udvarán: öregek, ifjak vegyesen, egykor alumnisták, a jelenben papok, tanárok, stb. kik mindannyian,

egyik reszkető térdekkel, a másik fűrge léptekkel, siettek felkeresni a régi kedves tanuló szobát, a hol oly sok boldog órát töltöttek el, a melynek minden egyes butordarabjához fűződik valami drága emlék a fiatalkor rózsás világából. Megfigyeltem egy a bibliai pátriárkákra emlékeztető ősz lelkészt az olvasó-teremben, ki a reformátorok arcképei előtt hosszan-hoszan merengett el, mintha kérdezni akarta volna őket; majd a zongorához igyekezett és ujjai végigremegtek a sima billentyűkön: egy fájdalmas akkord szakadt füleimbe; ez az ember sokat szenvedett; megértettem. Az udvar közepén öt-hat nő állott egy csoportban, félénk bátorsággal méregetve a régi épületet; mellettük egy idős tanár haladt el: szemeikből kiolvastam az értést és helyeslést; aztán jöttek fiatalabbak, a mikor az értelmes szemek helyét csodálkozók váltották fel, hiszen, az avult Alumneum minden tekintetben ellene mondott az összhangzatnak. Midőn pedig a mostani családtagokat pillantották meg, talán ezt a kérdést tették fel magukban: ugyan, te vén Mater, hát ilyen fiatal gyermekeid vannak tisztos korod dacára is? A vén Mater azonban, mélyen hallgatott; mély hallgatásában volt a felelet.

A tulajdoképpen innepély négy óraker vette kezdetét a Péter-templomban; közeli és távoli vidékről jöttek résztvevők. Bazel lelkészei és az egyetem tanárai csaknem teljes számban jelentek meg. Ének és alkalmi ima után, az Alumneum-bizottság elnöke mondott egy valóban tartalmas emlékbeszédet, tömören ecsetelve az intézet multját, jelenét, jövő feladatát. Egy vidéki lelkész, társai nevében, hálás köszönetét fejezte ki az intézetnek, isten áldását kérve továbbra is reá. Aztán, egymást követték a szónokok, összesen hat, a kik, habár a fennebbi két eszmekörben mozogtak is, tudtak új és érdekes dolgokat fűzni beszédeikbe.

Természetesen, mint talán mindenütt ezen a sárgolyón, itt is kedélyes vacsora követte az innepélyt. Bazel egyik legelőkelőbb éttermében gyűlt össze a vendégsereg, hol fesztelenül és vidáman folyt a társalgás éjfél után egy óráig, a mi leginkább tanuskodik a sikerről. Régi és új alumnisták nemes ambícióval igyekeztek a kölcsönös mulattatáson versben, prózában, a hogy jónak találták. Különösen kitűnt pohárköszöntőjével a mostani Haus-Vater Haller Albert lelkész, megkapó élénkséggel, sok humorral fejtegetve egy olyan családapának állapotát, fájdalmát, örömét, a kit a gondviselés annyi gyermekkel áldott meg, mint őt. Köszöntője végén a változatos tartalmu üdvözlő sürgönyöket és leveleket olvasta fel a közönség nagy érdeklődése mellett.

Ennyiben tartottam célszerűnek, megemlékezni a bazeli theol. Alumneum innepélyéről, előzetesen céljáról, feladatáról és röviden történetéről, az érdeklődők tájékozása végett. Tőlünk, magyar protestánsoktól mindig megérdemli ez az intézet a szives figyelmet, mert nagyon sokat köszönhetünk fennállásának. Állításom bővebb igazolása nélkül, csak annyit jegyzek meg e helyen, hogy ötven év alatt, a hivatalos kimutatás szerint, hatvanhét magyar theologus került ki kebeléből, a kik közül ma is sokan élnek és mint hű szolgák, az adott talantumhoz mérten, munkálnak ad majorem Dei gloriam.

Molnár Lőrinc.

Főlkérés.

Hornyánszky Viktor úr, a protestáns egyházi irodalom terjesztése körül kiváló érdemeket szerzett e budapesti könyvkiadó és kereskedő, f. évi augusztus hóban a hazai prot. egyházak összes lelkészeihez megrendelési ívet küldött szét «Az urnak napjai, vasárnapi, ünnepi, évszaki és kátémagyarázati imádságok» cím alatt megjelenendő munkámra, elmondván, hogy ő ezen művel «egy közistentiszteletré szánt imádságos könyvet szándékozik kiadni, mely, a mint címe mutatja, tartalmazni fog: I. Vasárnapi imádságokat, még pedig délelőttre és délutánra úgy egyházi beszéd előttiéket, mint egyházi beszéd utániakat és pedig részben általános tartalommal, részben valamely külön vallásos eszmére tekintettel. E szakra mintegy 32—35 imádságot tervez a szerző. II. Ünnepieket: ezen szakaszban 88 imádság lesz, tekintettel a magyar ev. ref. egyház főbb ünnepeire, a következő beosztással: 1. adventiek; 2. karácsonyiak; 3. év utolsó vasárnapjára; 4. év utolsó délutánjára valók; 5. újéviak; 6. év első vasárnapjára valók; 7. farsangi vasárnapokra; 8. böjti vasárnapokra valók; 9. virágvasárnapok; 10. nagypéntekiek; 11. husvétiak; 12. áldozó csütörtökök; 13. áldozó csütörtök s pünköst közti vasárnapok; 14. pünköstiek; 15. bűnbánati vasárnapok; 16. új kenyéri; 17. új bori úrvacsoraosztásiak. III. Évszakiakat: a télnek, tavasznak, nyárnak és ősznek 4—4 külön vasárnap délelőttjére, természetesen, egyházi beszéd előtti és utáni imádságokkal. Szerző sulyt helyez ezek írásánál az évszakok változó jellegére, haladására, péld. az enyhe, a szigorú télre, tavaszra, a gazdag, a szűk aratásos nyárra, az ősz elejére, közepére s tél felé hajlására, stb. Ezen szakaszban 32 imádság lesz. IV. Kátémagyarázati imádságokat, a heidelbergi káté mind az 52 úrnapijának tárgyaira tekintettel egy rövidebb elő- és egy terjedelmesebb utó-, együtt 104 imádságot. V. Betegkért való néhány imádságot, melyek egyházi szokásunk szerint az utóimádsághoz csatlakoznak. Szerző tekintettel lesz a különböző, gyakrabban előjöhethető alkalmakra. A könyv végén az úri imádság fog állani. Hornyánszky úr nem hirdetett e műre előfizetést, de hogy a nyomtatandó példányok számára nézve tájékozassa magát, a hazai protestáns egyházak minden lelkészi hivatalához megrendelési ívet küldött, kérve, hogy folyó évi szeptember hó végéig tudassák vele: hajlandók lesznek-e majd ezen új imádságos könyvet, megjelenése után, megrendelni. Hornyánszky Viktor úr ezen felhívásával a történt, a mi ilyen esetekben nagyon gyakran történni szokott: mindenki mástól várta, másra bizta a jelentkezést, s úgy gondolkodott, hogy a könyv megjelenése után fogja azt majd esetleg megrendelni. Legalább is igen sok lelkésztársamat illetőleg, biztos tudomásom van erről. Miután Hornyánszky úrnál az általam jelzett gondolkodás alapján, igen kevesen jelentkeztek megrendeléseikkel, arra nézve, hogy ő a vállalat kiadásába bemelessen: most már én vagyok bátor a hazai prot. egyházak nagytiszteletű lelkész uraihoz a kiadó úr főnnebb jelzett kérésével fordulni. Megvallom, némi ambícióval dolgoztam és dolgozom e műven, melynek kátémagyarázati imádságokat magába foglaló részével, irodalmilag már évtizedek óta töretlen úton járok, s óhajtanám, hogy eddigi munkám ne menjen kárba, s szeretném az én szeretett egyházamat ezen a téren is, erőim mértékéhez képest szolgálni. Kérem mindazokat, kik érdeklődnek ezen művem iránt, legyenek szivesek, f. évi december utolsó napjáig a főnnebb jelzett módon megrendelni azt Hornyánszky Viktor úr könyvkereskedésében (a M. Tud. Akadémia bérházában). A mű a jövő 1895. év vége felé fogna megjelenni 30—32 íven. Megrendelési ára kötetlenül 2 frt. kötve 2 frt. 50 kr. leend. Ha ezen én felhívásom is eredménytelen leend; ha egyházaink lelkészei ezúttal is halogatják a megrendelést: művem kiadását jobb időkre kell elhalasztanom.

Debrecen, 1894. nov. 8.

Csiky Lajos,
theol. akad. tanár és dékán.

Különfélék.

Szives kérelem.

Csak ismét hangoztatnom kell a régi nótát. Csak ismét panaszolok, hogy az illetők nem tesznek eleget kötelességüknek; egyáltalában nem küldik a «Közlöny» immár egész esztendei árát.

Hihetetlennek fog tetszeni, hogy több mint fele azoknak, kik fizetni kötelesek, ez esztendőben nem csak hogy egy fillért nem törlesztettek, de hozzánk sem szólottak. Hanem, azért a lap megjelenését követelik; ha netalán elmarad, reklamálnak; megkövetelik, hogy buzgolkodjunk, hogy lelkesedjünk; hogy vigyük a zászlót elől panasz, zúgolódás nélkül.

Az esztendő rohamosan siet a vége felé. Követelésünk sok; tartozásunk nem kevesebb. Szívesen kérjük olvasóinkat, ne hozzanak zavarba. Ne kívánjanak tőlünk anyagi áldozatot. A mit az egyházak és lelkipásztorok megosztva, elhordozhatnak: az alatt mi összerogyunk, ha csak a mi nyakunkba omlik. Ezt nem kívánhatja tőlünk senki.

Kérjük az esperes urakat, emeljék fel intő szavukat. Kérjük az illetőket, gondoljanak arra, hogy kötelességet teljesíteni — kötelesség és tisztesség. Ne kényszerítsenek, hogy panaszra menjünk akaratlanul.

Kolozsvártt, oktbr. 24. 1894.

Szász Gerő.

== **Az erdélyrészi ágost. hitv. evang. egyházkerület** új püspöke, főtiszt. Müller Frigyes, folyó hó 11-én avatott be hivatalába Nagy-Szebenben, azzal a fényvel, a mennyit a protestáns szertartás egyáltalában megtűr, megenged. Ez a fény, bár a megelőző estvén fáklyás zenével tisztelték meg az új püspököt, kétségen kívül a szivekből sugárzott ki, abból a szeretetből, melyet az egyházkerület az által tanusított az új püspök iránt, hogy messze földekről sereglettek össze, hogy tanui legyenek a beiktatásnak. Megtörtént. Az ágost. hitv. evang. erdélyrészi egyházkerületnek van reprezentánsa, vezére. Mi a magunk részéről szívesen küldjük szerencse-kívánatunkat azon óhajításunkkal, hogy az új püspök kormányzása, bölcsessége, hazaszeretete minél előbb nyújtson nekünk alkalmat, hogy meghajtott zászlókkal mutathassuk ki tiszteletünket, sőt hódolatunkat. Kevés kell ahhoz nagyon. Fogjunk testvéri jobbot a közös munkálkodásra; dobbanjon össze szívünk az evangyeliomi szeretetben; tisztelvén a törvényeket, lelkesedjünk a közös haza javáért, dicsőségeért és így egyesülvén, a magyarság nagy többségéből és a szászokból álló protestáns erdélyi részekben diadalmat nem vehet a pokol, sem legközvetlenebb ellenségeink. A helyzet oly világos, hogy csak a gyermek nem látja be; és ne legyünk gyermekek értelemmel. Istennek áldása legyen a testvér-egyházkerületen!

== **«Felhívás adakozásra!»** Ez egyszerű cím alatt küldte szét Mezőbodon egyházunk gyűjtőiveit könyöradományokra. A gyűjtőiven ott látjuk gr. Bethlen Géza, főgondnok, Kabós Kálmán, egyházmegyei képviselő és Nemes Árpád lelkész nevét. Bizalmat keltő nevek, melyeket tiszteltünkkel, szeretetünkkel veszünk körül. A hol e nevek, e férfiak megjelennek, nyugodtak vagyunk, hogy ott az igazi protestáns eszme, ott a hazafiság nemzet-alkotó törekvéssel találkozunk. Ugy vagyunk most is. Mezőbodon, ott a Mezőség kellős-közepében, e férfiak vezetése alatt, valóságos missziót teljesít: oltalmazza, erősíti egyházunkat, nem-

zetünket és hódító hadjáratra hivatott. Az éveken keresztül hozott áldozatokban kimerült, pedig még sok tenni-valója van. Ezért folyamodik a hívek áldozat-készségéhez; ezért ajánljuk mi a legmelegebben. Ne nézzék azt, hogy sokkal nem segíeyezhetik. Nem csak a sok az áldás, hanem a kevés is, melyet nemes szív, keresztyéni érzés ad. A jégverésnél több egy harmatos éjszaka. A felebaráti szeretet harmatát adjátok és részetek lesz a menyben!

== **«Tanító és Tanítvány»**. Képek az iskolai nevelés köréből. Vettük Elek Gyula, községi iskolai igazgató-tanító ily című könyvecskéjét, mely a napokban hagyta el a sajtót. Mintegy nyolcvan oldalon, szintén ugyanennyi történetet, epizódot ad elő szerző tanítványai iskolai életéből, melyek a maguk egyszerűségében és természetességében bő tanulságot rejtenek úgy a szülőkre, mint különösen kezdő tanítókra nézve. Látszik, hogy szerző gondos és hivatott ember a maga nehéz szakjában s hogy nem hiában forgolódik a tanításban. Elek Gyula könyve méltó példának szolgál e nemű irodalmi termékeink sorában s igen kívánatos volna, ha kollegái e téren is követnék nyomdokait s közvetlen megfigyeléseik tanulságait a szülők és iskolába járó gyermekeik javára értékesítenék. A csinosan kiállított könyvecske ára 1 korona. Kapható szerzőnél

== **Egyik szebb a másikkal**; mind a kettő nagy értékű és hiányzani nem volna szabad egyetlen házból sem. «A magyar nemzet Története.» Ily cím alatt hirdetnek előfizetést egyfelől az Athaeneum, másfelől a Lampel Róbert könyvkiadó hivatala. Mindkettő milleniumi kiadás. Amannak ára 60 frt. emezé körülbelől 20 frt. és füzetekben fognak megjelenni, a mi könnyebben hozzáférhetővé teszi. Amazt legkitünőbb historikusaink írják, emez az akademia által megjutalmazott Szalay József munkájának átdolgozása. Mindkettő százakra menő illusztrációkkal jelenik meg. Nem ajánlgatjuk e nagyszabású műveket, csak buzditjuk olvasóinkat, hogy megszorítással is, ha nélkülözése is igyekezzenek megszerezni ezeket, mert a milleniumi ünnepélyességek könyve, füstje elszáll, ezek megmaradnak örök időkre, hirdetve a magyar nemzet dicsőségét, erejét, elpusztíthatatlan szívósságát, mely egyetlen biztosítéka örök életének.

== **A «Magyar Mese- és Mondavilág»** című vállalat gyorsan halad előre. Alig jelent meg az első kötet, csakhamar befejeződik a második is, mert már is megjelent a 17-ik füzet. Valósággal, Benedek Elek olyan munkát végez, mely úgy beltartalmának becsével, mint jóízű, tösgyökeres magyarságával nem csak minden figyelemre méltó, de hivatva van, hogy nyelvünk tisztaságára nézve nagy befolyást gyakoroljon. E könyv, ha elterjed a zsenge ifjuság között, arra van hivatva, hogy a népnyelv kincseit terjessze s mind jobban visszatérjünk saját geniuszunkhoz. Igazi hasznót tesz az irodalomnak és a magyar nyelvnek, ki ennek elterjesztésén fáradozik. Egy füzet ára 25 kr. Az ifjúsági és népkönyvtáraknak valóságos disze és kincse lehet e könyv.

== **A gömöri ev. ref. egyházmegye** lelkészi értekezlete előfizetési felhívást bocsátott ki «Putnok város monographiájára», melyet néh. Almási Balogh Béla, volt putnoki ev. ref. lelkész irt, és a melyet a történelmi társulat megbírálván, kiadásra méltónak nyilvánított. Az előfizetési ár 1 frt, mely Balogra (Gömörmegye) küldendő, december végéig.

== **Csáki István**, kinek «Gyász és sirbeszédéről» csak nem rég emlékeztünk meg lapunkban, és a ki most Ó-Moravicáról Mohácsra ment segéd-lelkészül, közzétenni óhajta, hogy I. kötet beszédeinek második kiadása immár megjelent; az első kiadás rövid négy hónap alatt a lelkész urak és az ó-moravicai gyülekezet tagjai között elkelt. Egyszersmind hasonló címmel a II-ik kötetre is hirdet előfizetést, mely azonban csak január hónapban jelenik meg. E II-ik kötet tartalmaz tíz sirbeszédet, tíz gyászbeszédet, öt halotti predikációt, két sirköletételi és egy temető-szentelési beszédet, melyre kötelező előjegyzést is elfogad. Mindkét kötet ára egyenkint, portomentes küldéssel, 1 frt. 10 kr. Kapható szerzőnél, Mohács (Baranyam.).

Felelős szerkesztő és kiadó Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1894. November 22.

47. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTOKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Megnyilatkozás.

Az egyházkerületi Papi Értekezletet nem egy könnyen lehet levenni a napi rendről, mert az több volt, mint pusztán Papi Értekezlet, az «társadalmi megnyilatkozás» volt. E megnyilatkozás alatt nem a konvencionálisan megszokott, már csaknem kronikus betegséggé fajult inepélyes fogadtatást, üdvözlő szónoklatokat, tisztelgéseket, diszebédek és más dékorumokat értek. Koránt sem. Megengedem, hogy mindazok lehetnek vonzó hatással, kielégíthetik a kíváncsiakat, hizeleghetnek a hiúságnak, dicsváagnak, hathatnak lelkesítőleg, lehetnek kifejezői az érdem, valódi nagyság elismerésének, megtisztelhetik az adót úgy, mint az elfogadót: de, ha csak ennyi s ezekkel kapcsolatos rokon tartalma volt volna annak a lelkesedésnek, melynek M.-Vásárhelyt tanúi voltunk: akkor bátran, minden lelkifurdalás nélkül, átadhatnók a feledékenységnak, mint oly eseményt, melynél különbet produkál a kukulloriumokban gyönyörködő század.

A ki figyelemmel és mélyreható tekintettel vizsgálta annak a három napnak lefolyását, azon meggyőződéssel távozott onnan, hogy ott oly társadalmi megnyilatkozás jelei voltak észlelhetők, melyek az emberiség folytonos fejlődésében koronkint szükségszerűleg, spontán merülnek fel oly időben és viszonyok között, mikor az embernek nemesebb természete, a sziv és a fő, a szellem és akarat megsibbadva, energiát veszítve, külső és benső diszharmoniától marcangolva, tájékozatlanul vágyódik valami ismeretlen, felemelő, magasztos után, mikor kétségbeesve, kutatja azt a kristály-tiszta, benső életelv forrását, mely központja, táplálója, irányadója legyen minden nemesebb működési irányának.

E században napi rendben vannak az ily megnyilatkozások, hol a sajtóban, hol az országházában, hol a klubokban, hol a munkás gyűléseken,

szóval, minden helyen és összejövetelek alkalmával, valahányszor a megélhetés és a szociális kérdések megfejtése azokat szükségessé teszik Korunknak főjellemvonása a rohamos haladás, mit önelégedetten fejlődésnek déklárálnak. Ez a roppant gyorsaság folytonos feszültségben, izgatottságban tartja az idegeket, a testet és szellemet, a léleknek nem enged csöndességet, pihenést, hogy fel dolgozza. átalakítsa, jellemmé domborítsa ki a külvilág benyomásait, élteinek harmóniája meg van zavarva, meghasonlott magával, embertársaival, a társadalommal, sőt magával a kültermészettel is. A mai kor gyermeke roppantul szereti az életet, legalább azt hiszi, hogy így van; egy év alatt századokat akarna élni s kétségbe esve roskad össze, ha csak a legközelebbi óra esetleges örömeire, élvezeteire, megpróbáltatásaira gondol; megdöbben, ha figyelmeztetik, hogy a természet rendes folyamának engedve, egykor ki fogják harangozni az életből, s már a következő percben a leghidegebb cinizmussal oltja ki saját életét.

Szóval, hogy a társadalom egészben és részeiben ki van fáradva; hogy a lét és fajfentartási energia is elposványosodott, hogy a letargiának kronikus szenvedélyei, mint tűzhányók megolvadt lávája, most benn a keblek mélységes és titkos rejtekeiben, látszólag csöndesen megvonulva forrnak, majd tüzes lángoszlopokba verődve, erőszakosan ki-kitörnek, rontva, pusztítva, mi útjukba akad: ezt tagadni, takargatni, elhazudni nem lehet. Fönn és alant, tudósok és tudatlanok egyforma tájékozatlansággal kapkodnak ide s tova, ha az anárkhia, szocializmus, kommunizmus, nihilizmus mozgolódnak. A mit tehetnek, legfőlegb annyi, hogy törvénykönyvvel, bibliával, zsandárral, pénzzel, puskával, ágyuval, tanácscsal, pénzzel, humanus intézményekkel szaladnak, hogy a tűzhányó kráterét betömjék s az izzó láva kiömlését meggátolják. Ez onnan van, mivel a tár-

sadalmi ember életében az erkölcsi s fizikai világrend megbomlott, azok helyreállításában nagy a tájékozatlanság, hiányzik a jó tanács és bölcsesség; mindenki keresi az egyetlen zászlót, mely körül csoportosuljon, az inspirált vezért, ki az őszinteségnek, nyíltságnak, határtalan igazságszeretnek világosságával világítsa meg a sivár, kiélt kebleket. Öntudatlanul is ismétlődik Galileának, a Tiberiás tengerén túl lejátszódott jelenete, mikor a nép elhagyva dolgozó műhelyeit, megszokott munkáit, a piac lármáit, egy rendkívüli férfiu körül csoportosult, ki felébresztette benne a vágyat és fájdalmat, ki körül egy egészen új s addig ismeretlen élet lehellete terjedt el, ki mellett ha állottak, kit ha láttak, kit ha hallottak, úgy tetszett, mintha messziről látnák az örök város pompáját, mintha útban lennének az atyai ház felé, hol az élet ellentétei kiegyenlítődnek, a diszharmoniát teljes harmonia, a gyámkodó rendszer öntudatos nagykoruság váltja fel.

Ők megtalálták a kit kerestek s megelégtetének. De már az Olajfák-hegyén elvesztették szemük világát a mennyei fény sugaraitól, a valóság helyébe misztikus hit tolakodott be, mely lett fundamentuma az új társadalmi, állami és erkölcsi élet épületének. Évszázadok kitaró munkája hordotta össze és rendezte ezen monumentalis épület felemeléséhez az anyagot; de az emberiség mikor azt gondolta, hogy készen van s bátorságban lakozhatik abban, azt vette észre, hogy csalódott, kételyei támadtak, hogy vajjon a fundamentum nem elég szilárd, vagy az építkezésben történt-e hiba; felvetette azt a kérdést, hogy a hit, vagy cselekedet, isten országának házi törvénye, mely teljes nagykoruságra jogosít. Egyik sem, tört ki a háborgó lelkiismeret, «istennek ingyen kegyelme által igazulunk meg» és ez a «nagykoruság», választott nép, királyi papság vagyunk. A tizenhat százados épületet e tudatban rontotta, bontotta, renoválta, emelte, bővítette, igényeinek megfelelőleg újjá alakította. Alig háromszáz évi szorgalmas munka után úgy találta, hogy ismét csalódott, börtönt épített magának, rabláncokat rakott lábaira, le kell rombolni azt, szét kell törni ezeket, legyen szabadság, egyenlőség, testvériség. Mikor ezt is megnyerte, idővel úgy találta, hogy a politikai szabadság, a törvény előtti egyenlőség még nem «nagykoruság», alkotásait, intézményeit bátran be lehet osztani a gyámkodó rendszer kategóriájába.

Ezen ellentétek kiegyenlítésével a társadalmi és állami összhang rendbehozásával vénült meg a 19-ik század; belebonyolodott az állami és szociális kérdések elméleti fejtegetésének tömkelegébe, tucat számra gyártotta a társadalmi ember minden életviszonyai számára a tudományos rendszereket, azoknak vaskarmai köré erőszakolta a gyakorlati élet követeléseit, tapasztalaton alapuló induktív módszert hirdetett és követett s ő maga lett az annyira kigúnyolt, elkárhoztatott metafizikai fogalmakon alapuló deduktív módszereknek legbuzgóbb követője, azzal a különbséggel, hogy a régi elvont fogalmak helyett újakat állított fel kiindulási pontul. Az egyházi dogmák helyét az exakt tudományokon alapuló elméletek, mind mennyi dogmák foglalták el, amazoknál realisabb alapon nyugvó csalatkozhatatlansági követelésekkel, más kosztümbe bújtatott hierarkhiával, a kötés és oldás hatalmával, bűnbocsátó céduláival, privilegizált olvasóival, a földi üdvösségre vezető kegyeszközeivel. A tudományok, felfedezések csákánja, ásója, kapája széthányta a régi épületet fundamentumostúl együtt, hogy annak helyébe egészen újat építsen, melyben lakozzék az ismeret, a tudás, a készség s isten a megmondhatója, mi minden férjen el, hogy az embert nagykorusítsa.

Csalódtam! Csalódtam! Ordít fel fájdalmában az a szivvel, észszel, értelemmel, okossággal, szabadakarattal dicsekvő féreg, mely egyedi öszszetételében az emberi társadalmat alkotja. És fájdalma annál kétségbeejtőbb, mert míg régebben a csalódások évszázadok után következtek be, most minden tiz év egygyel-kettővel nyakába zuhan. Rendelkezésére áll a tű, a kalapács, az eke, a fejsze, a gőz, a villany, az egész természet titkos és felkutatott erőivel és az ember most még is inkább érzi, mint valaha, hogy ő kiskoruságra kárhoztatott rabszolga, hogy őt saját találmányai, alkotásai, intézményei verték bilincsekbe.

Valami ismeretlen hatalmasság, nevezzék korszellemnek, világnézletnek, haladásnak, miveltségnek, felvilágosodásnak, akárminek, elég az, hogy valami hipnotikus erő szuggesztiója alatt görnyed az állam, az egyház, a társadalom, a család, az egyén és ezek közül egyik sem tudja magát emancipálni. Az emancipáció utáni vágyakodás nyilatkozott meg az egyházkerületi Papi Értekezleten.

(???) Szerk.)

Horváth István,
bürkösi ev. ref. pap.

A vallás-tanítás ügyében történt mozgalmak.

Nem akarom a már általam a vallás-tanítás ügyében sokszor elmondott dolgokat ismételni, hiszen, már kezd ténynyé válni a nagyon sokak által hangoztatott elv: hogy a prot. egyháznak jövőre, egyik, mondják, legelső életfeltétele lesz, a vallás-tanítás minél intenzívebb módon való keresztülvitele az iskolák minden fokozatán.

Lehet kepe-megváltás, lehet nagyobb mérvű államszegély, lehet ügyes adminisztráció (a mire eddig nagyon sokan a legnagyobb súlyt fektették), de ha a vallást nem tanítják, akkor az előbb elmondott dolgokkal csak fél munkát végzünk.

Csak dicsérhetjük az új vallás- és közoktatásügyi minisztert, ki e tanév elején, szeptemberben, egy leiratot intéz a budapest-fővárosi tanácshoz, melyben felhívja, hogy igyekezzék odahatni az illetékes közegeknél, hogy a főváros területén levő összes középiskolákban a vallás-tanítás lehető legpontosabban történjék, s egyszersmind kijelenti, hogy bármely jellegű középiskolában a vallást a tanítás rendes tantárgyának tekintessék s a belőle kapott osztályzat ilyen értelemben bíraltassék el.

Különösen az ad ezen rendeletnek nagy értéket, hogy a miniszter, mint felekezeteken felül álló egyén, adta azt ki, máskülönb is őt intézkedéseiben privát felekezeti érdekek nem vezethetik.

Az állam után jövőnk mi, a felekezet. Nekünk, evangelium szerint reformáltaknak az iskolákra vonatkozó törvényünk így szól: «Az evang. ref. egyház alsó és felső iskolái, mint a vallás szabad gyakorlatának jogával lényeges kapcsolatban álló intézmények s az egyház önfentartásának eszközei, az alkotmányos úton létrejött hazai országos törvények, jelesen az 1790/I. XXVI. tc., mint alaptörvény intézkedéseinek épségben tartásával, mindenestül az egyház testéhez tartoznak s egyházi hatóságok alatt állanak.» (Zsinat. törv. 3. §. 1894.)

Ezen fennálló s teljes érvényben levő törvényből kifolyólag, nekünk, felekezetnek, hogy mennyire törekednünk kell iskoláinkban a felekezeti szellem ápolására, bizonyítani teljesen felesleges.

A felekezetnélküli állam jár elől jó példával. Nekünk hozzá kell szegődni s ily irányú intézkedésben pedig hathatósan támogatni, törvényünkben folyó igen fontos kötelességünk.

Papp Gábor, a dunántúlnak szelid lelkű püspöke (valóban úgy képzelem én ezt a püspököt, mint János evangelistát) a legközelebb tartott püspöki jelentésében, rámutatott a veszélyre, mely a vallás-tanítás általános elhanyagolásából származott s látnoki szemekkel jelzi a jövőt, hol erős kezekkel kell munkához látni, ha csak nem akarjuk, hogy szeretett egyházunk elsülyedjen.

A tiszántúli egyházkerület október havában tartott kerületi közgyűlésén, egy bizottságot küld ki, mely vegye számba s ellenőrizze, vajjon az egyházkerület területén levő összes iskolákban (középiskola, kereskedelmi, polgári, fiú- és leány-, felső- és felsőbb népiskolák, tanítóképezdek, stb.) tanítják-e a vallást a törvényeknek megfelelő

heti két óra számban; az illető lelkészek, tanárok minő díjazást kapnak; s erről esetről-esetre tegyen jelentést az egyházkerületnek, s hozza tudomására a kerületnek, a hol a tiszteletdíj kevés, vagy egyáltalában nincs díjazva a vallás-tanár, hogy ez aztán a konvent alapján az államtól segélyt kérhessen.

Ugyanezen a gyűlésen egyházi tankerületi főigazgatói állást szervez, melynek hatáskörét részletesen megszabják a tanügyi bizottság által készített útastás pontjai, melyek kiválólag felölelik az egyházi oldalt. Például:

1. Van-e a ref. középiskolában renes vallástanár?
2. Tartatik-e rendszeren iskolai istenitisztelet?
3. Konfirmálnak-e s élnek-e rendszeren a növendékek urvacsorával?
4. A növendékek részesülnek-e felekezeti ének oktatásban?
5. Milyen általában a tanárok magatartása az egyházzal szemben?
6. Az egyházi intézmények fejlesztésére törekednek-e?
7. Az egyház (ugy a helybeli, mint az általános) ügyeiben vesznek-e részt, és mennyiben? stb. stb.

Éppen ez a dolog adta az eszmét a tiszántúli egyházkerületnek, mert hiszen közvetlen felülbíralva s ellenőrizve felsőbb hatóság által, a tanárok egyházi magatartása s vallástan tantása még mind ez ideig nem volt.

Természetes dolog, hogy az útastás többi pontja más oldalra is kiterjed, mindazokra, a melyek a főigazgató működési körébe tartoznak.

Valóban, szükség, felekezeti szükség hozta létre ez intézkedését, mert bemutatott sablonszerű statisztikai kimutatásból a tanárok ilyenmü munkálkodását megítélni nem lehet. Most már az egyházkerületi főigazgató subjektív bírálaton és meggyőződésen alapuló tiszta képet nyújt a tanárokról, azok működéséről, valamint a vallástan minkenti tanításáról is.

Nagyon szükséges lenne, ha a többi kerületek is utánoznák e példát.

Ma-holnap elmondhatjuk, hogy iskoláink mind államszegélyesek lesznek.

Az állam, a hol ad, ott jogokat is követel, a mi természetes is. Az állam az így nyert jogok alapján küldi ki iskoláinkhoz a tankerületi főigazgatót, a kormánybiztost. Nekünk azonban a kezünkben maradt joggal élni kell s a mi fő, tudni kell élni.

De nézzünk szét idebenn az erdélyi egyházkerületben. Itt sincs ellenőrizve a vallás-tanítás; itt sincs felülbíralva a tanárok egyházi működése.

Még mindig a régi rendszer alapján haladunk.

Nagy örömmel hallgatjuk az egyházkerületi közgyűléseken a tanügyi előadó alapos előterjesztéseit, szellemes és tudományos tanügyi szemléjét, de szeretnők azt is hallani, hogy autonomikus középiskoláinkban, a mi féltékenyen őrzött drága kincsünkben, milyen az említett értelemben a tanárok munkálkodása, mit tesznek a felekezeti érdek fejlesztésére, hogy és mi módon történik a vallás-erkölcsi élet ápolása.

Ha figyelemmel nézzük az egyetemes egyházi életet, minden felekezet, mondom, minden ker. felekezet, siet iskoláiban saját felekezeti szellemének biztosítására. Csak a minap olvashattuk, az erdélyi róm. kath. status-

gyűlésen tekintélyes egyházi és világi férfiak hangoztatták, hogy a status főgimnáziumaiban lelkes, buzgó s tudományos hittanárok alkalmaztassanak.

Gondoskodjék a kerület a paptanárok képzéséről. Kolozsvárt már felállították a piaristák a «calacantium»-ot, a pap-tanár képző szemináriumot. De mi is ott állunk, e tekintetben mi sem maradtunk hátra, 1895-ben a kolozsvári theol. fakultás megnyílik szeretve tisztelt püspökünk lankadatlan szorgalma következtében.

Fehér Ipoly panonhalmi főapát elnöklete alatt tartott ülés elhatározza, hogy a bencések által fentartott középiskolákban, a híres insbrukki theol. akadémiát végzett theologusok alkalmaztassanak hittanárokkul. A lapok hirtelése szerint legközelebb az általános kath. püspöki konferencia fog foglalkozni e kérdéssel.

Lutheránus testvéreink már pár év óta szerencsésen megoldották a vallás-tanári kérdést. Szóval, mindennél e téren, mozgás és elevenség van.

Hisszük, hogy a mi egyházi főhatóságaink is mindent megtesznek ez ügyben, mert már alólról sokszor és sokféle alakban vettették fel az eszme.

Mint nagy vívmányt, itt e helyen azt is megemlíthetem, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter (b. Eötvös), a pápai főgimnázium állami segélyezésének tárgyalása alkalmából, a hol a kerületet Tisza Kálmán főgondnok és Papp Gábor püspök képviselték, a püspök kérésére kijelentette, hogy a ref. főgimnáziumok végleges alkalmazott vallás-tanárait a felekezeti tanárok számára létesítendő nyugdíjintézetbe fel fogja venni. Tehát a csekély fizetésen szolgáló, sok tekintetben zaklatott és mindenestre terhes munkát végző vallás-tanárok, öreg, munka-képtelen korukban némileg biztosítva lesznek.

Ezzel be is végeztem b ő n g é s z e t e m e t a vallás-tanítás körében felmerült mozgalmakban.

Jövőre részletesen fogom ismertetni az egyházi főigazgatók munkakörét és ez állás nagy horderejét felekezeti tanintézeteinknél.

Kerekes Endre,
főgimn. vallás-tanár.

A baj és lehető orvoslása.

(Felolvastatt a m.-vásárhelyi Értekezleten, okt. 1-én.)

(Folytatás.)

Részemről azt, hogy gimnáziumainkban a vallás-tanítás úgynevezett szakember, jelesen fölszentelt pap kezében legyen, ki általában az iskola vallásos életét, et in theoria et in praxi, vezesse, helyesnek tartom és, a mint a nervus rerum engedi, az ilyenek beállítása elutasíthatatlan kötelesség, e mellett azonban, az általam nem csupán ez intézménytől várt siker biztosítása szempontjából, tisztelet a kivételeknek és a nem kivételeknek is, a tanároknak, az eddig mutatkozottnál, a gimnáziumban több vallásos szellemet és több egyháziasságot kívánok.

És ide az okok közé tartoznék, talán, végül: a mi szegénységünk is, egyházak, de legkivált: papok, tanítók nyomoruságos, tengődő anyagi helyzete. De minek föltárni a sebeket, minek szellőztetni a rongyokat? Igaz ugyan, nem tapasztaltam, hogy akár közbecsültetésben, akár tekintélyben gyarapodnánk az által, hogy kopott ruhában, poros arccal, kérges kezekkel járunk-kelünk a

mi népünk között, magunkon hordva egy bizonynyal csalhatatlan apostoli bélyeget: a szegénységet, és hogy maradékainknak hagyunk egy szintén apostoli szimbólumot: a vándorbotot, de hisz éppen magok az apostolok szegények valának és mégis megalkoták Krisztus látható és vitézkedő anyaszentegyházát e földön. Igaz ugyan, hogy akkor, egy kicsit a világ más volt, az életmód, a közfelfogás szintén; a mi akkor helyén volt, az ma, legalább is, nem «sikk»; a miért akkor dicsőítettek, azért ma lenéznek, de hagyjuk azt, mert infandum jubes renovare

E helyett, menjünk tovább és föllelegzelve, feleljünk a föltett és tárgyalt kérdésekre. Lássuk az eszközöket, melyek a mieink, melyeket nem kell mástól kérnünk, mert isten adá ingyen, kegyelméből mindnyájunknak, ha egyet, ha kettőt.

Tehát: quid nunc faciendum?

Mit lehet s mit kell tennünk nekünk, papoknak, tanítóknak hivatalkörünkben, hogy a vallásos buzgóság feléledjen? A templom-gyakorlás, istenitiszletben részvétel egyházközseink tagjainál életszükséggé válják?

Nem tartozom azok közé, kik igen könnyen megoldhatónak tartják e dolgot és e naiv frázissal szoktak élni: csak egy kis buzgóság és minden megvan; kik, kivált a pálya kezdetén, elmondják az újságban, hogyan teremtették újjá, teltünő rövid idő alatt, egyházukat; hogyan töröltek el rossz szokásokat, bűnöket a föld színéről, egy varázsütéssel, melynek neve: egy kis buzgóság; szóval: hogyan vittek végbe radikális munkát, mindenekben és kivált, a papiroson. Részemről, tizenkét évi munkálkodásom után, csak annyit mondhatok Pál apostol után: futok a cél felé, de távol vagyok attól.

Megengedem, hogy a közmondás szerint, új seprű jól seper. Tudom, hogy a buzgóság a pálya kezdetén, a dobogó ifjui szívben nagyobb, mint azután, hiszen, a lelkesedés akkor még szent, szűz, nem érintette még annak fényes tollait a rádobbott csalódás sárja, mocska; nem metélte el szárnyait az élet, a sivár valóság, a rideg tapasztalás durva keze.

Megjegyzem tehát, ezekből folyólag, hogy az életet, a munka körét és eredményeit, sem nagyon színes, sem igen setét szemüvegen nem kell néznünk; ha valamit elértünk, azzal nagyra ne legyünk, mert igen érzékenyen jöhet nyomába a csalódás; viszont, az akadályok, a tövissek ne vegyék el kedvünket, hitünket, reményünket, mert istené a munka, melyben forgolódunk.

A feltett kérdésre e szerint, az első felelet az lesz, hogy munkálkodjunk teljes erőnkбől, a nekünk adott talentumocskák közül ne ássunk el egy atomnyit se, hanem mindenestül fogva szenteljük föl magunkat annak, ki az úr, a Jézus Krisztus. Azonban, munkálkodásunknak valami szerfölötti eredményét soha se várjuk, ellenkezőleg, emberi természetunktól telhetőleg, legyünk készen mindig a csalódásra. Nézzük meg a természet fejlődését, nézzük meg a földet. nézzük meg a történelmet és ismerjük meg az emberi természetet; mindenünnen, de kivált az utóbbiból meggyőződhetünk, hogy az isten szerinti munka szép, gyönyörűsége, de csak Krisztusi értelem szerint könnyű munka, melynek emberileg vett könnyű voltáról illúziókba ringatózni el, nagy önámítás volna.

Annyi kétségtelen, hogy senki sem szolgálhat két úrnak: Istennek és a Mammomnak. Teljesen jogosult és szükséges a kérdés, melyet magunkhoz intézünk: dic, cur hic? Föl kell vennünk Jézus igáját és nem mondanunk, hogy annak gyönyörúsége csak töviseiben áll, terhe könnyülése csak akkor, midőn ama főgazda postája: a halál leveszi azt vállainkról, mert a küzdelem úgy szép, úgy valódi, ha tűrni, szenvedni megtanít. Ebben és ez által könnyül meg a teher, édesül meg az iga számunkra. A szenvedés mélységein drágább gyöngyök teremnek, mint az öröm habzó kelyhében. Példát adtam nektek, hogy a mint én cselekedtem, ti is aképpen cselekedjétek.

Munkálkodnunk kell, sokat, teljes erőnkől, életünk neki szentelésével: a templomban, az iskolában és a templomon és iskolán kívül, az életben.

A templomban, ítéletem szerint, figyelem fordítandó arra, hogy a tanító elem mellett, protestáns elveinkhez és egyszerűségünkhöz mértén, érvényesüljön, fentartásuk és ápoltságuk a liturgikus elem is. És itt főképpen a templomi éneklésre vagyok bátor föl hívni a figyelmet.

A vallásos lélek nem elégszik meg, nem elégedhetik meg az elmélkedéssel, mivelhogy a vallás maga nem csak az értelem, de a szív dolga.

Nem szükség hosszasan beszélni arról, hogy az éneknek mi fontossága van az emberi kedély bármily irányu nyilatkozatában, hiszen a szent költőtől kezdve lefelé, minden léleknek meg van a maga éneke és a holdal van, ott, Schiller igaz szavai szerint, még nincs megátalkodottság.

A templomi éneket tehát és pedig a gyülekezet énekét, minél szebbé, minél általánosabbá tenni, mert e tekintetben általában nagy hiányaink vannak, úgy városi, mint falusi gyülekezeteinknél. A templomi éneklésben általában, tisztelet a csekély kivételnek, kevesen vesznek részt. Városi gyülekezetekben, hol erre erők vannak, inkább dal- és zenekarok által igyekeznek a hiányt pótolni és az istenitiszteleket nevezetesebb alkalmakkor ünnepélyesebbé tenni. És e karok, ha szépek, ha szépen és sikerülten vannak előadva, a vallásos érzésre csak emelőleg hathatnak, hisz a művészet és költészet a vallással nem mostoha testvérek. Azért, kivált a műneket, egész odaadással, teljes lelkesedéssel ápolni, fejleszteni, ott, a hol meg van, létesíteni ott, hol lehetséges, mindenütt, s mint a fűszert, mint a drága kenetet, mint az illatot, alkalmazni kell. Mérték felett kábítólag hatna, mint amazok.

De a gyülekezet istenhez emelő, áhitatos közénéket ezek nem pótolhatják, éppen azért, mert nem a gyülekezet énekei. Azon kevesek, kik ezeket előadják, nem vallásos érzésekkel, hanem az előadandó mű megoldásával vannak elfoglalva; a gyülekezet többi részének figyelme pedig szintén a darab szépségeire tapad.

Az egész gyülekezetet kellene tehát énekelteni, hogy annak kicsinye, nagyja, mint megannyi serafimok, emelje egyszerre szívéit és ajkát az úrhoz, az erős istenhez.

De hogyan? Nem úgy, mint számos falusi gyülekezetünkben teszik azt, hol a fület kétségbeejtő és a vallásos érzést, bizony nem fokozó, de majdnem megbotránkozató módon megy a templomi éneklés. Van-

nak nekünk gyönyörű, klasszikus szépségű dallamaink, ebben tehát nem volna nagy hiányosság. De ha az istenhez cifra köntössel, talán még inkább szoktunk cifra énekkel járulni. Ugy kisallangozzuk, úgy kiforgatjuk azokat a dallamokat, egyszerű, fenséges szépségökből, hogy nem csodálkozhatunk, ha csak valamennyire művelt izlésű ember is, nem kívánja utánunk énekelni. Ezt kíséri aztán az orgona, melynek akárhányszor nem látszik egyéb hivatása lenni, nem ritkán a botránkozásig avatatlan és gyakorlódnia nem is kívánó kezek közt, mint-hogy betöltse szent szipitással és morgással a templomot és telezúgja a hivek füleit.

Ezen tehát segíteni, gyökeresen orvosolni kell, első sorban az arra hivatottaknak, az énekvezéreknél, mert a puritán istenitisztelekkel teljességgel nem elengedhetlen feltétele a kvalifikálhatlan rútnak.

Nem kell ehhez különös zenei tálum, csak egy kis művelt érzék, melyet mai nap mindenki magával hozhat a képezdéből.

És hogyan énekeltesük gyülekezeteinket? Mert tény az, hogy mind ritkábban és mind kevesebben énekelnek.

Az invokáció után ne énekeltesünk csak egy, hanem két verset, a rövidebbekből három sem felesleges. Sok gyülekezetben van helytelen szokásban, hogy nem az invokáció, de a rendes ének első verse alatt gyűlnek be. De ha begyűlnek is az invokáció alatt, igyekezzünk ez eljárásunk által észrevétni közönségünkkel és ez elvünknek adjunk hangot a templomon kívül is, hogy az ének épp oly fontos kiegészítő része az istenitiszteleknek, mint egyéb; hogy az istenitiszteleket nem csak a pap és a kántor, hanem a gyülekezet együttesen végzi, kell hogy végezze.

(Folytatása következik.)

Benedek Dénes,
ev. ref. pap.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1894. nov. 1. és 18.

Elnökölt: főt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: dr. Kolosvári Sándor, Szász Gerő, dr. Vályi Gábor, Domokos Antal, Parádi Kálmán, dr. Sárkány Lajos, Herceg Lajos, Deák Iózfef, dr. Deák Albert, Márkus János, Bodor Antal és Kádár János.

Az ülés megnyitása után felolvastattak az elnöki leg elintézett ügydarabok jegyzékei s a tett intézkedések jóváhagyó tudomásul vétettek. E helyen is megemlítendőknél véljük ezek közül a kolozsvári theol. fakultás alapja javára legutóbb tett két alapítványozást, melyek az intézet alapkövetélteli ünnepélye alkalmából tettettek. Az egyik alapító Feszty Gyula, b.-pesti műépítész, ki 1000 frttal s a másik Simó Lajos, deési egyházmegyei buzgó főgondnok aa., ki újabb 500 frttal járult az intézet alapjának gyarapításához. Fogadják a nemes adakozók ez úton is őszinte köszönetünket.

Első sorban sepsi-szentgyörgyi kollegiumunk újabb 4000 frt. államsegély megadása iránti kérése tárgyalattott, mely is indokoltnak és kellőleg fölszereltnek találattván, ajánlattal terjesztett a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur elé, értesítettvén e fölterjesztésről az egyetemes konvent elnöksége is.

Tudomásul vétetett és a közokt. miniszter urhoz fölterjesztetni határozottatott a sepsi-szentgyörgyi kollegium előljáróságának ama jelentése, mely szerint Péter Mózes tanár aa. ki egy évre szabadságot volt, a katonai szolgálat alól fölmentetvén, állását ismét elfoglalta; valamint azon jelentése is, melyben a kollegiumot meglatogatott miniszteri biztos észrevételeire tette meg öngyőző jelentését.

Deák Lajos, maros-tordamegyei kir. tanfelügyelő aának a tapasztalható tanító-hiány megszüntetésére irányuló javaslata leküldetni határozottatott a Bethlen-kollegium előljáróságához, véleményezésre.

A szilágy-csehi papi állomás mielőbbi betöithetése, az illetékes egyházmegyei tanács tiltó határozásával szemben, felebbezés alakjában, kérelmezte, az a fölhozott indokokra tekintettel, meg is engedtetett.

Ugron Zoltán, udvarhelyi egyházmegyei alondnok aa. nemes buzgóságra és áldozakészségre valló ajándékozási szerződése olvastatott fel ezek után, melyben a kecsesi egyházközségnek 15 hold kaszálót ajándékozott. Nevezett buzgó aának e szép ajándékozásért köszönet szavaztatott s az ajándékozási szerződés megerősített.

Az áthelyezés folytán megüresedett marosludasi körlelkési állomásra t. Ujvári István, ördögkúti körlelkész aa. helyeztetett át, saját kérése s főt. püspök aa. ajánlata alapján.

Helyettes műszaki előadó aa. ismertette továbbá, a budapesti B. G. Körting-cég ajánlatát a theol. fakultás épületének központi fűtési berendezésére vonatkozólag, mely is az előleges alku-egyezménynek megfelelő lévén: nevezett céggel a szerződés, 10,800 frt. vállalati összegben meg is kötött.

Végül, Horváth Pál, pénztári gyakornok aa. javadalma, szorgalmas és szakavatott munkálkodásának elismerésül, az eddigi havi 30 frtről 40 frtra emeltetett s ezzel a november 1-én tartott ülés tárgysorozata kimerítettvén: az ülés bezárattott.

A november 18-iki ülésben következő ügydarabok nyertek elintézt.

Enyedi kollegiumunk előljárósága jelentést tévén a theol. akademia tantárgyainak ellátásánál szükségessé vált helyettesítésekről, az Ig.-Tanácsunk utasításainak megfelelően tett intézkedések jóváhagyó tudomásul vétettek, miről a kollegiumi előljáróság oly fölkéréssel értesített, hogy dr. Kovács Ödön aa.-nak a kolozsvári theol. fakultáshoz történt meghívására vonatkozólag f. évi december 15-éig tegyen jelentést, hogy a netán szükségessé váló más irányú intézkedések maga idejében megtéssenek s azok eredménye a jövő év elején tartandó közgyűlésnek bejelenthető legyen.

Sajó-udvarhelyi egyházközségünk iskolájának államosítása tárgyában az előleges lépések megtétele engedélyzetett; az alamori felekezeti iskola államosítása tárgyában kötött szerződés pedig megerősített.

Mező-csávási egyházközségünk azon kérése, hogy a m.-szabadi desolált egyházközség vagyona az anya-egyház vagyonához csatoltassék, teljesíthető nem volt, hanem a fennálló gyakorlatnak megfelelően elrendeltetett, hogy ezen desolált egyház vagyona központi kezelés alá terjesztessék s jövedelmének egy része folyton tőkésítetvén, másik részéből a m.-csávási egyház időnkint segeélyezhető lesz.

Magyar-hermányi egyházközségünk kepeváltási szabályzata, mely szerint a papi kepe évi 800 frttal és a kántori kepe évi 400 frttal határozottatott megváltatni, megerősített.

Az áthelyezés folytán megüresedett ördögkútidéki körlelkési állomásra, mely évi 718 frt készpénzzel s mintegy holdnyi kan. porció, lakás és kert haszonélvezetével van javadalmazva, a pályázati hirdetés közzététetni határozottatott.

Fehéregyházi egyházközségünk 119 frt és detrehemi egyházunk 110 frt egyszersmindenkori segély iránti kérése, nemkülönbön kudui egyházunk azon kérése, hogy a központi tartozása után esedékes évi 54 frt kamat fizetés alól fölmentessék, fedezet hiányában, teljesíthető nem volt.

Aranyos-polyáni egyházközségünk indokolt kérésére elvi engedély adatott arra nézve, hogy a közbirtokossággal közös erdejét eladhassa.

Hasonló engedélyt nyert olaszteleki egyházközségünk 38 hold 1155 négyszög öl területű s teljesen használhatatlan erdőterületének eladására nézve.

Ezek után néh. Berde Sándor theol. tanár aa. özvegyének ellátási ügye került tárgyalás alá s beható tanácskozás után elhatározott, hogy a folyó évi egyházker. közgyűlés által életbeléptetett nyugdíj-intézet szabályai értelmében a néhai tanár aa. 5 évét meghaladó szolgálata alapján, egy egész évi fizetés, 1360 frt. fog az özvegynek végkielégítésül kifizettetni s ezen felül a fizetés 15%-ka temetési költség címen fog kiutaltatni. E járandóságokból azonban a ki nem fizetett belépési járulék és a szolgálati idő tartamára eső tagdíjak vissza fognak tartatni.

Végül főt. püspök aa. örömmel fogadott indítványa alapján elhatározta Ig.-Tanácsunk, hogy kérést intéz a nagymélt. pénzügyminiszter úrhoz egy az erdélyi ref. papfiuk árvaháza és a kolozsvári theol. fakultás alapja javára rendezendő tárgy-sorsjáték engedélyezése iránt.

Több tárgy nem lévén, az ülés bezárattott. r. s.

TÁRCA.

Képek a parókiáról.

(Papi-Értekezleti képek.)

Bizony, szép volt az a m.-vásárhelyi papi Értekeztet! Akár egy színódus, a régi vándorkorszakból. Jöttek a papok, világiak seregestől; délről, nyugatról, északról, keletről. Tengelyen, kocsiban, gőzösn. Aztán, a toronyváros,

vendéglátás, lobogódisz, ünnep itt és ott, fent és alant. A lengő zászlók mintha csak mind ezt hajtogatták volna: «isten hozott, isten hozott!» Ugy kirítt néhány ház lobogó nélkül; olyan jól állott a fellobogózott házsor. A szél csak amugy enyelgett a háromszinüekkel; a szintelenekkel mit törődött volna? Az ablakon ha bekiáltott: «ne aludjatok, itt vannak a kálomista papok!»

Persze, azok a pap és világi urak, kik hosszú kocsi-sorban robogtak be az alsó állomásról, csak éppen a kész munkát látták, mint a szép bálterembe a rendező karján belépő kisasszony, de hej nagy munka volt az a rendezés. Vass Tamás tudja csak.

Mi lesz? Kongregáció, vagy kongresszus? Egyházpolitikai ellengyűlés, vagy kálvinista búcsu? Mi a célja, mik az eszközei? A három napi program közül melyik a való ismerkedési estély, istentisztelet, vagy felavató gyűlés? Mind-megannyi vaskos kérdések, melyekre feleletet adni: a Vass Tamás tiszte vala keresztelésen, temetésen, theaestélyen promenádon, presbiteryűlésen és kaszinóban egyiránt.

És hogy vasakarattal mennyire sikerült megértetni főképp az alsóbb rétegekkel az Értekezlet mibenlétét, álljon itt e kis illusztráció.

A vártemplomból jöttünk le vasárnap. A Szentkirály-utca szegletén állott egy csoport népség, katonaság. «Hjuh! mennyi zsidó pap» suttozták egymásnak; mikor pedig odaértünk, ilyesmi köszönéseket hallatának: «dicsértessék az Úr Jézus Krisztus!»

Az ismerkedési estélyen történt. Bemutatkozik egy hirlaptudósító és egy törekvő főjegyző. «Ismerem» mondá a hirlaptudósító. Az «ismerem» helyett «esperest»-et értve, kollegánk szerényen válaszolja: «nem, még csak főjegyző». Megjegyzendő, *al*-jegyző abban a traktusban nincsen. De meg *fő*-jegyző kodifikációnkban nincsen. Az ismerkedési estélyen különben mind főjegyzőknek mutatkoztak be a *j e g y z ő* k. Aztán, mondjátok, hogy nincsen nálunk hierarkhia! Ha legalább aztán mi *al*-jegyzőnk is ávándzsiroztattunk volna. De már minket következetesen *al*-jegyzőknek mutattak be.

Egyik igen tisztelt, általam pedig végnélkül szeretett esperesünkkel történt az alábbi mulatságos eset. Elszállásolják egy vendégszerető polgárnál. Esperesünk kellő módon begombolkozva, igyekezett a társalgás rendjén ugyancsak megóvni az esperesi tekintélyt, komolyan tárgyalva minden kéz alatti témát, a mi éppen az első találkozás alkalmával előrántható volt. Város, egyház, társadalom, egyházpolitika, püspöki fogadtatás, a magyar kultúra, az emberi nem boldogsága, stb.

Házigazdánk ugyancsak ámult a nagy bölcsességen s míg a családtagok apránként megszőktek a komoly társalgás asztala mellül, házigazdánk csupa szemfűl lett, mint egykor Saulus Gamaliel lábainál.

Az első délután sétára indult szeretve tisztelt esperesünk, s házi gazdája dehogy hagyta volna el, hallgatni vágyván tovább is a mestert. A Bem-szobor tájékán találkoznak egy másik esperessel (a ki melleleg legyen felem litve, megengedte nekem, hogy per «Urambátyám» tituláljam) s kálvinista őszinteséggel elkezdenek tréfálkozni. Házi gazdánk ugyancsak ámul a kicserélt vendég mibenléte felett, pajkos diák korának édes emlékeit ujtva fel, midőn kicserélt vendége mosolyogva mutatja be magát most már másodszor.

«Már megengedjen, édes házi gazdám, de én ilyen vagyok, és nem olyan.» S aztán «ilyen» is maradt mindig: kedves, őszinte, tréfás és reteretreméltó.

A diszebeden egyik macska-asztal mellett ült néhány falusi pap. A nagy tekintélyű s talán éppen olyan nagy étvágyu főasztal mellett ülőkre tekintve, azon szomorú jövőt

jósolták meg maguknak, hogy aligha a laskalevesből nemcsak tisztán a leves jut nekik osztályrészül. Pedig ha nem is tekintély, de étvágy dolgában ők is versenyképesnek érezték magukat, nem is tekintve öt koronának egyazon fizetési értékét. A rossz sejtések latolgatása között cselhez folyamodnak. Összekáfolnak egy-egy piculát s a soros kellner markába nyomják. A csel sikerült; csupa laskát ettek, míg a főasztalülőknél kenyeret kellett aprítani a lébe; peccenyés tájuk pedi mind nyerő-, és püspökfalattal volt megrakva. Aztán mondják, hogy a falusiak libák!

Betelve az Értekezlet hasznos örömeivel, egy csak gabona- és barom-piacra járó kollegánk, egész jóllakott megelégedéssel mondá: «mégis tanul az ember valamit, ha ki-mozdul hazulról».

Szilveszter felolvasásáról a legnagyobb kritikát egy kétségtelenül legmesszebből (Háromszékről) jött kollegánk ezekben a szavakban fejezte ki: «gyalog is eljöttem volna, hogy meghallhassam»

Egyidejűleg, szép számu papnéi Értekezés is volt s ugy tetszik, hogy szerencsekereső fiatal papok is értekeztek, még pediglen okos dolgokról. Az eredményt a farsang fogja megmutatni.

Mikor éppen haza indultunk a három napi sátoros ünnepről, a vasutnál talákoztunk két érkező pappal, kiket a lelkiismeret annyit furdalt ez idő alatt otthon, hogy bejöttek legalább a lábunk nyomával találkozhatni. Örvendettek, paruláztak s mindenkit marasztottak bár még egy napra. Jegyünk meg volt váltva, nem engedhettünk. Aztán, bűnhődtek keményen; nagy büntetéssel látogatta az ur őket. csak megláthatták az ígélet földét, de be nem mehetének oda. Omnibuszszal bementek ugyan, de az már nem vala a papoktól népes, zsongó város, az ígélet földé.

Estve volt; előttük állott a sötét, a néma város!

Csekme Ferenc.

Különfélék.

* **A mi reformált anyaszentegyházunk** konventjére városunkból felutaztak Budapestre: főtiszt. Szász Domokos, püspök, dr. Kolosvári Sándor, főgondnok, Szász Gerő, egyházkerületi főjegyző és Parádi Kálmán, tanügyi előadó. A konvent 20-án délelőtt 10 órakor nyitott meg Kun Bertalan, tiszáninneri ref. püspök elnöklete alatt. Nagyonfontosságú kérdések és javítások megvitatása, elintézése vár a konvent tagjaira és mi ezekben általuk a legnagyobb bizalommal és megnyugvással várjuk a határozatokat, tudván, hogy a bölcsék nyelve jó tudományt beszél.

* **Most folyó rendkívüli konventünk** munka programjának egyik főrésztét, az előzetes határozat értelmében, az egyetemes lelkeszi özv.-árvai gyám- és nyugdíj-intézet alapszabály-tervezetének végleges megállapítása s a bizony már régóta szükségelt intézmény életre hívása képezi. Hogy vajjon, meg is fog ez történni most, a jövő kérdése. A hangulat, miről előzetesen tájékozódunk, az elnapolás mellett foglal állást. Bizonyos tekintetben elfogadható indok erre az, hogy az annyira éles ellentétek s különböző eljárás állapittassék meg. Hát, legyen úgy; de bizony nem volna szabad azt sem felednünk, hogy gőz és villam kor-szakban élünk s a ki az előre haladásban egyszer megállott, messze elmarad s vajjon, mi is kipótolhatjuk-e a mulasztást. Egyébiránt megvagyunk győződve arról, hogy konventünk bölcsessége a megoldás helyes útját fogja keresni és meg is fogja találni.

= **A sepsi-szentgyörgyi ev. ref. egyházközség** új orgonát építtetvén, nyolc változatú, jó karban és használható állapotban levő, kellemes hangú régi orgonáját f. évi november hó 25-én, nyílt árverésen, a helyszínén 300 frt kikiáltási ár mellett eladja. A vételár készpénzben azonnal fizetendő. A venni szándékozó egyházak tudomására kívánjuk hozni, hogy új orgonánk építője: Augszter József úr, a szállítás kivételével, hajlandó az orgonát szétszedni, becsomagolni és a vevő egyház templomában 200 frtért fölállítani és újra hangolni. Az egyház-tanács nevében. Málik József, főgondnok. Révay Pál, ref. pap.

* * * **A szenvedés történetének főbb alakjai.** Husz bőjti tanítás. E cím alatt dolgozta át Nagy Lajos dabronyi ev. s-lelkész Dammann, Niemann, Bröcker, Thiel, dr. Max, Zychlinski, Begrich, Thomsen, dr. Krummacher német egyházi írók vázlatait. A munka nyelvezete egészen népies s különösen falusi papoknak ajánlatosak e tanítások, melyek közül némelyik megérdemli a bővebb kidolgozást is. Nagy Lajos neve különben az egyházirodalom terén a már általa kiadott «Verses suspiriumok», «Evangéliumi és epistolai perikopák» és «Adventi tanítások» után ismeretes.

= **Ujabb adományok a kolozsvári ev. ref. kollegium építési alapjára.** XI. közlemény. A 411. sz. íven Baló László (gyűjtő Baló Ödön jogász) 5 frt. Id. Jancsó Mózes, kereskedő 1 frt. Ifj. Jancsó Mózes, nyomdász 1 frt. Jancsó Gyula 1 frt. K. Csizsár József 1 frt. Turóci László 1 frt. Benkő Sándor 1 frt. Tóth József 1 frt. Dobay János 1 frt. Kovács Károly 1 frt. Kölonthe Mózes 1 frt. Pongrácz János 1 frt. Csizsár Pál 1 frt. Turócy Mózes 1 frt. Balogh Gyula 50 kr, Jancsó Géza 50 kr. Nagy Károly 1 frt. A szünidei önképzőkör 30 kr. A 83. sz. íven: Kaufmann Sámuel gyűjtő 3 frt. Weisz Mór 5 frt. Schwarz Józsefné 50 kr. A 369. sz. íven: Csizsér Ákos, ügyvéd gyűjtő 2 frt. Vajda János 2 frt. Schey Ferenc 1 frt. Pataky Sándor, városi alkapitány 1 frt. 60 kr. A 396. sz. íven: Dobál Ferenc, II. éves jogász 5 frt. A 386. sz. íven: Kócsi Andor gyűjtő 5 frt. Lengyel Lajos 1 frt. A 103. sz. íven: Schediwetz Mariann gyűjtő 2 frt. Lányi Benőné 1 frt. Özv. Kelemen Györgyné 1 frt. Schediwetz Rudolfné 1 frt. Schediwetz 1 frt. Peschák Sándor 50 kr. A 79. sz. íven: Eöry Tivadar gyűjtő 10 frt. Tóth Zsigmond 10 frt. Vadadi Gergely 5 frt. Juhos László 3 frt. Karácsony János 2 frt. A 461. sz. íven: Ferency Endre, ref. lelkész gyűjtő 1 frt. Ifj. Meiszner József 5 frt. Fogadják a kegyes adakozók az előjáróság halás köszönetét.

HIVATALOS RÉSZ.

1439—1894.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi evang. reform. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett süköi egyházközség papi állomása eltávozás folytán megüresedvén, ezennel köröztetik.

Javadalma: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül, egyházközségi becslés szerint, 264 frt 46 kr. értékű kepe és kanonika porció haszonélvezete. Az állomás így IV-ik osztályú. Megválasztott lelkész a fia köteles lesz egy évi javadalma felének 75%-át egyszersmindenkorra, azután az évi járulékot a gyámintézet javára fizetni.

Pályázati határnap f. é. december 10. Folyamodások nt. Menyhárt András esperes a fiához küldendők Kecsetbe, u. p. Székely-Udvarhely.

Kolozsvártt, 1894. nov. 14. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1462—1894.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szil-szolnoki ev. ref. egyházmegyébe kebelezett paczalusai kántor-tanítói, illetve lévitai állomásra pályázat hirdettek.

Javadalom: 1) tanítói lakház, kert és melléképületek haszonélvezete; 2) 300, azaz háromszáz frt készpénz, mely az egyház pénztárából évnegyedenként előre fizetetik.

A pályázati kérvények december 20-ig nt. Viski Pál esperes a fiához küldendők Zoványra.

Kolozsvártt, 1894. nov. 20. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1466—1894.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a széki egyházmegyébe kebelezett széki egyházközség énekvezéri állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: tisztességes lakás, gyümölcsös és veteményes kerten kívül 10 hold 334 négyszög öl szántó, rét és szőlő, melynek kataszteri tiszta jövedelme 27 frt, egy nyíl tűzifa, értéke 10 frt, és 280 frt készpénz az egyházközség pénztárából havonkénti részletekben fizetve.

Folyamodási határnap f. é. dec. 15. A folyamodványok nt. Somkerek Miklós esperes a fiához küldendők Székre.

Kolozsvártt, 1894. nov. 20. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1466—1894.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a széki egyház-

megyébe kebelezett Ördögös-füzesi egyházközség organista-kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: lakás, gazdasági épületeken és kerten kívül egyházközségi becslés szerint 384 frt 78 kr. értékű kepe, tandíj és kanonika porció haszonélvezete.

Folyamodási határnap f. é. dec. 15. A folyamodványok nt. Somkerek Miklós esperes a fiához küldendők Székre.

Kolozsvártt, 1894. nov. 20. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1467—1894.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett bikafalvi egyházközség énekvezér-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül egyházközségi becslés szerint 146 frt 21 kr. értékű kepe és kanonika porció haszonélvezete. A megválasztandó köteles egy évi javadalma 6%-át egyszersmindenkorra, azután az évi járulékot a gyámintézet javára fizetni.

Pályázati határnap f. é. dec. 20. Folyamodványok nt. Menyhárt András esperes a fiához küldendők (lakik Kecsetben, u. p. Sz.-Udvarhely).

Kolozsvártt, 1894. nov. 20. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

3232—1894.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A szilagy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett ördögkútvidéki körlelkési állomás áthelyezés folytán megüresedvén, annak betöltése céljából ezennel pályázatot nyitunk.

A körlelkési fizetés áll 718 frt 41 kr. készpénzből, 5 hold, 400 négyszög öl kan. porció élvezetéből és gazdasági épületekkel és kerten ellátott tisztességes lakásból. E körlelkészség kötelekébe az ördögkúti anya-, a vármezői leány- s a csömörlői, felegregyi, magyar-egregyi, pósai és szt.-péterfalvi szórvány-egyházak tartoznak, melyekben a körlelkészségnek a részletes útmutatás értelmében kell funkcióit végezni, illetve látogatásokat tennie.

Pályázati véghatárnapul f. é. dec. 15-ét tűzzük ki, mely időig a kellőleg felszerelt folyamodások főt. Szász Domokos püspök a fiához nyújtandók be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület ig.-tanácsának Kolozsvártt, 1894. nov. 18-án tartott üléséből.

Kádár János, *Szász Domokos,*
segéd-titkár. ev. ref. püspök, mint elnök.

Felelős szerkesztő és kiadó **Szász Gerő.**

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1894. November 29.

48. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTOKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmenni e
küldendőek: *Külmagyarutca 9. sz.*

A nyugdíj-törvény és az erdélyi ev. ref. tanárok özv.-árvai alapja.

Felesleges, részletesen rajzolni azt a megnyugtató örömet, melyet a folyó évi XXVII. törvénycikk nekünk, felekezeti tanároknak okozott. Hiszen, mindnyájunkra nézve örvendetes ajándékot foglal magában e törvény, a melyért a törvényhozással, a közoktatási kormányval s főképpen a volt miniszterrel szemben együttesen és egyenkint a legteljesebb hálára vagyunk kötelezve. A törvényhozás az előirányzott állami segílynék a költségvetés rendén való megszavazásával rövid időn, a végrehajtáshoz szükséges utolsó föltételt is megadja. Így teljes reménnyel lehet, s bizonyos mértékig teli zsebekkel kell várnunk a közelgő új évet, mint a melynek, úgy lehet, már elején, de a folyamán minden esetre rendezve lesz végre a felekezeti tanárok nyugdíj-ügye. Bár kevés mondhatja el közülünk, hogy az országos alapba fizetendő díjakat készletben tartja, sőt legtöbbünknek erős gondokat okoz e díjaknak előteremtése, de mégis megnyugtató az, hogy ez alkalommal végre erre a célra, agg napjaink nyugalmanak biztosítására kell gondoskodást gyakorolnunk. Azok a díjak pontosan, minden hiány nélkül fognak az országos alapba befolyni, mert most örvendünk, hogy fizetni kell. De ez a világért sem jelenti azt, hogy könnyen is fizethetünk, mert nem a fizetésnek örvendünk mi, hanem a célnak, a melyre a fizetést, még ha terhesebb volna is, teljesítjük.

A helyzetnek ilyen szempontból való tekintése adta nekem az eszmét és alkalmat, hogy a címül tett két intézményről s azoknak viszonyáról szóljak, a miről különben komolyan beszélni s a mivel tisztába jönni, nem csak hogy nem időszerűtlen, de sőt égetően szükséges dolog.

Tanári értekezletünk az udvarhelyi, 1893.

évi összejövetelén foglalkozott e kérdéssel s a jegyzőkönyv 25. pontja szerint így határozott: «(az értekezlet) örömmel üdvözli az országos nyugdíj-intézetnek létesítését. Hogy pedig e nyugdíj-intézet életbe léptetésével az özv.-árvai alap sorsa mi legyen, erre nézve bizonyos kérdőpontok szerkesztésével és azoknak, a vélemények csoportosítása végett, a kollegiumok tanári karaihoz kiküldésével értekezletünk a kolozsvári tanári kart bizza meg, egyszersmind megbizván azzal is, hogy ez ügyben az orsz. felekezeti nyugdíj-intézet ügyeinek fejlődése szerint, szükség esetén, alkalmas időben rendkívüli tanári értekezletet hívjon össze.»

A kolozsvári tanári kar, úgy látszik, az országos nyugdíj-intézet ügyeinek fejlődését nem tartja annyira előhaladottnak, hogy azzal a sürgős intézkedés, a rendkívüli értekezlet egybehívása indokolva volna, vagy pedig olyan álláspontra helyezkedve, a melyről minden intézkedés feleslegesnek látszik, a gyűlés határozatát egyszerűen figyelmen kívül hagyja.

Ma már különben nincs szükség semmiféle kérdőpontok szétküldésére, mert ez úton aligha lehetne véleményeket csoportosítani; hanem annál nagyobb szükség volna a határozatban érintett másik eljárásra, a rendkívüli tanári értekezlet egybehívására, hogy végre ez a kérdés teljesen tisztázva legyen.

Abban a reményben, hogy ez a rendkívüli értekezlet rövid időn összejön, s azzal a céllal, hogy a helyzet megvilágításával az ügyet az előkészítés útjára vigyem, e lap hasábjain mondom el a magam szerény véleményét azon kérdés felől: hogy mi legyen az erdélyi ev. ref. tanári özv.-árvai alap sorsa a nyugdíj-törvény életbeléptével?

A kérdésre adható feleletek két irányban oszolhatnak meg, a fentartás és felosztás általános jelszavai mellett. A további fentartás ismét kétféle módozatban gondolható. Teljes és

sértetlen, a szó igazi értelmében való fentartás volna az, hogy az intézmény, a mint eddig fejlődött, továbbra is kötelező belépések és hozzájárulások mellett épségben maradjon. Időleges fentartást jelentene az a másik megoldási mód, mely szerint új belépések nem történnének, hanem a meglévő tagok igényeiknek épségben tartása mellett, tovább viselnék a terheket.

A ki egy nyugdíjgyesület fennállását biztos alapokra helyező számításoknak az elveiről legalább gondolkozott, még ha a matematikai elvonásokat mindenütt nem is követi, könnyen be fogja látni, hogy az efféle, intézményeknél legfontosabb föltétel az állandóság, a folytosnosság elve.

Ha B. hozzájárult az A. igényeinek kielégítéséhez, legyen biztosítva a felől, hogy majd C. is jön, a ki az ő igényeinek kielégítésén szintén munkálni fog. A kölcsönösségnek ezen összetartó kapcsai egyrészt az áldozatok meghozásánál, másfelől az elérhető anyagi siker reményénél fogva, mintegy erős láncot alkotva, tartják össze az efféle intézményeket.

Ebből az következik, hogy elvben a fentartás kétféle módozata közül az első, a tovább fejlesztő fentartás a helyesebb. Ehhez nem is fér kétség, de midőn ezt kimondjuk, nyomban konstatálnunk kell, hogy ennek elháríthatatlan gátat vet elébe a törvény, mert a teljes fentartás eszméjének tarthatatlan voltát egyébbel alig kell bizonyítani, mint a várvavárt törvénycikk (1894. XXVII) 3. §-nak utolsó bekezdésével, mely szerint: az iskola-fentartók a meglévő nyugdíj-alapokból «az országos nyugdíj- és gyámintézet kötelékében álló tanintézetek alkalmazottjai s hozzátartozói számára egy második nyugdíj, vagy gyámintézetet nem tarthatnak fenn.»

Talán, ennyiben végezhetnénk a teljes mértékben való fentartás eszméjével, de ha volna az érdekeltek között olyanok is, a kik a törvény szavait megkerülhetőknek állítva, az alapot továbbra is fenn kívánnák tartani, ezekkel szemben akarom kifejtteni, hogy a megszüntetést nem csak a törvény, ha a körülmények figyelmes vizsgálatából meríthető jobb meggyőződés is diktálja, hogy a fentartás nem csak a törvényvel összeütközhető, hanem felesleges is volna.

Ennek az alapnak csemetéjét, tisztelet és elismerés illeti tervezőit s első munkásait, olyan időben ültették el, mikor a felekezeti tanároknak

nem volt honnan várniok nyugdíjt, de bár özvegyeik, vagy árváik számára kegydíjat sem. Az elültetett csemete szépen fejlődött; igaz, hogy gyümölcsöt csak az özvegyeknek és árváknak nyújthat, de így is sok áldást termett. Egyet azonban eddig is tapasztalhattunk, azt t. i. hogy az az alapítót inkább a cél nemességén való dicséretes felbuzdulás, mint a számítások biztossága vezette. Természetes dolog, hogy ezért a gáncsnak még csak árnyéka sem érheti őket. A mérlegen mutatkozó zavart könnyen helyrehoztuk a bevételek egyik forrásának kibővítésével, a tanulók különben igen alacsonyra szabott hozzájárulásának mérsékelt fölemelésével. De a beállható zavarok réme ismét kísértget s nem tudjuk, hogy nem zárulna-e már a legközelebbi évek valamelyike az alapszabályban kikötött gyarapodásnál kevesebbel?

Ilyen körülmények között, önkéntelenül támad a kérdés, hogy ha már elfogadtuk a törvényhozás gondoskodását, mi szükség van a teljes mértékű állami gondoskodás mellett egy részlegest is fentartani? A már jó magasra emelt terheket minek még sulyosbitani önmagunkon? És ha már eddig is arra a tapasztalatra jutottunk, hogy alapunk bevételei nem mindig voltak elegendők, nem azt diktálja-e a józan ész, hogy most, midőn a bevételek még megfogyatkoznak, s a terhek többfelől is jöven, növekedvén is, még sulyosabbak, az ilyen nyomasztó szükségben létesített, kellően nem biztosított alkotást, a mint egy jobb, a régít mindenben pótló, biztos intézmény áll rendelkezésünkre, megszüntessük?

E kérdések magukban hordozzák a feleletet, a mely a teljes fentartás eszméjére semmi tekintben sem kedvező. Az, hála a gondviselésnek, már túlhaladott álláspontnak tekinthető. A törvény tiltja, de csak is azon az alapon tilthatja, hogy maga tette fölöslegessé.

Nézzük most már az időleges fentartás eszméjét. Előre bocsátom, hogy ezt a megoldást az előbbinél is kevésbé helyesnek, sőt erkölcsileg károsnak tartanám, noha jogi alapon hathatós érvekkel támogatható s a törvényvel sem jön olyan éles ellentétbe, mint amaz.

Mi erdélyi református tanárok, a kik ez alapot összehoztuk, azt mondhatjuk (s talán vannak is, a kik ezt így mondják), hogy ez az alap a mienk minden jogaival és terheivel együtt. Fentartjuk tehát ezt, viseljük terheit s várjuk tőle továbbra is azon előnyöket, a melyek eddig is

a megfelelő teherviseléssel jártak. A törvény szavaival ebbe nem lehetne belekötni s talán a tulajdonjog teljességét is simán megszereznök, mert hiszen fentartó testületeink csak nem tennének szót azért a pár hatosért, a mivel a növendékek járultak az alaphoz. Így alkotnánk aztán egy közkereseti, vagy, hogy ne írjunk szatyrát, egy kölcsönös biztosítási társulatot, melyet többé nem az alapítók előtt lebegett nemes cél (az már úgy is biztosítva van), hanem a haszon elve tartana össze. Milyen találó befejezése lenne a kezdeményezők önzetlen működésének ama törekvés, melylyel a végén maradó tulajdonosok az utolsó igényesek «végkielégítése» útján keresnék a hasznot! (†)

Ám, vessük el, mint hozzánk s az ügryhöz nem méltót, ezt a föltevést, adjunk a dolognak egy kis erkölcsi mázat. Mondjuk ki, hogy az alaptól jutalékban minden egyes csak az özvegy, vagy árvák útján, személyes osztozkodással semmi szín alatt sem részesülhet. A mi így fennmaradna, legyen az iskolák tulajdona, vagy meghatározott célú alapítvány. Ezzel a módosítással helyreütnök eljárásunk erkölcsi alapját, de ne feledjük, hogy ez az éremnek még csak az egyik oldala. Nézzük csak a másikat.

(Vége következik.)

Both István,

Nyílt levél.

(Kis Józset ev ref. theol. akad. tanár úrnak, Pápán.)

Örömmel vettem szives értesítését, hogy sikerült, munkatársunkul megnyerni a hitelszövetkezeti ügyben.

Engedjen meg, hogy így, nyílt levél alakjában válaszolok, de annyi levelet kapok e tárgyban, hogy igen sok egyhangu levelet kellene írnom és azokban nem fejthetném ki a szövetkezeti eszmét oly alaposan, mint azt egy mindnyájuknak szóló levél keretén belől tehetem.

Mai társadalmunkon épült fel az államrend. Mai társadalmunkon nyugosznak a vallási tanok. A mai társadalom keretén belől lehet a különböző vallásuaknak egymás mellett egyetértésben megélni. A mai társadalom alapja az egyén anyagi és erkölcsi jólétének. Ha ezt a mindenek alapját képező társadalmi rendet megdöntetni engedjük, kiesik talpünk alól a biztos alap és bekövetkezhetik egy mindent felforgatni törekvő khaos, melyből a kibontakozás módját nem láthatja előre senki.

Döngetik a mai társadalom kapuit az anarkhisták, és socialisták fegyverzetlen tömegei.

Ügyelnünk kell, hogy részt ne találjanak.

Évezredek óta fennálló társadalmi rendünket komoly veszély fenyegeti.

Támadt e veszély abból, hogy az összes európai államok elnézték, hogy a közérdek leple alatt sokszor az uralkodó osztály, vagy osztályok érdekei nyertek csak kielégítést.

Igy történhetett meg az, hogy egész Európában a társadalmak kebelén belől, oly óriási aránytalanságok merülhettek fel, hogy óriási tökével szemben ma a teljesen vagyontalanok nagy tömege áll.

Azon téves közgazdasági elv volt ennek szülőanyja, mely szerint a vagyonos osztály azt hitte, hogy az ő vagyonosodása gyengül azzal, ha a munkás is némi biztos vagyonra tesz szert. Kihasználta ezeket és ennek tulajdonitandók a munkaszünetek és ezt a szomorú helyzetet használják ki azok a lelketlen agitátorok, a kik nálunk az Alföldön a munkásmozgalmakat scenirozzák.

Megvan a baj világszerte, nem csak nálunk. Orvosolni kell azt, ha a mai társadalmi rendet fenn akarjuk tartani.

A socialis kérdést békésen kell megoldani.

Oda kell hatni minden tényezőnek, hogy ezen nálunk és a világ piacán mindenütt létező nagy aránytalanságok megszüntetessenek és útját kell vágni annak, hogy azok a jövőben fejlődésre módot találjanak.

Mai társadalmi rendünk mellett szükségünk van fokozatokra; azokat megszüntetni, senki sem akarja. Azok létjogosultsága indokolva van; de ügyelnünk kell arra, hogy e fokozatok ne essenek egymástól nagyon távol, hogy a haladási vágy és a törekvések elé akadályokat ne gördítsenek.

Ha a mai társadalmat újabb ezredévekre biztosítani akarjuk, úgy arra ügyeljünk mindnyájan, a gazdag úgy, mint a szegény, hogy minden egyénnek része legyen a jövedelemben úgy, mint a munkában és mivelésben is; kik ezt elmulasztják, azok befolyásukat a társadalom fejlesztésére elvesztik.

Általánosítani kell a jólétet annyira, hogy a társadalom zömét sem a nagy vagyonu latifundiumok tulajdonosai, sem az anarkhikus és socialistikus tévtanokkal könnyen megmetelyezhető teljesen vagyontalan proletárok ne képezzék, hanem a közepes vagyonu, szakképzett földművesek, iparosok, kereskedők és honoráciorok.

Ha sikerül, a mai társadalom keretén belől ezt elérni, meg van oldva a socialis kérdés hosszú időre.

Ha nem sikerül, úgy a socialis kérdés Damokles kardjakint függ mindig felettünk.

A szövetkezeti eszme zászlaját lobogtatók nem állanak ellenségeskedésben az egyes érdek-körökkel. Nem akarjuk sem a vagyon felosztását, sem más jogok elkobzását. Ellenkezőleg, a mi célunk az, hogy senkinek kárt nem téve, az érdekek békés kiegyenlítését kíséreljük meg úgy, hogy a bukás szélén álló legszegényebb osztályt is némi műveltséghez, vagyonhoz és társadalmi pozícióhoz juttassuk.

Meg akarjuk szerezni a negyedik rendnek is azon társadalmi kört, melyet mint állampolgár, családtag és munkás megérdemel.

Minden fejtegetésnél jobban beszélnek a számok!

Azt hiszem, nem végzek felesleges munkát, ha a hitelszövetkezetek folyó év első hat havi működéséről beszámolok.

Az összes eddig már megalapított hitelszövetkezetek idei első félévi forgalma négy millió forint volt. Ez a következő tételekből áll: eddig megtakarított tartalékalapjuk 57,000 forint.

Az aláírt és hatasonkint fizetni ígért 1,781.758 frt üzletrészre befizettek már 847.247 frtot. Tartalékbe-tétileg gyümölcsöztettek 850.000 frtot. Hitelt élveztek a központtól több mint két millió forintot, stb.

Ez az a tőke, a mit eddig megmentettünk az elkallódástól.

Hogy hány lelket mentettünk meg az elzülléstől, azt számban kifejezni, nem is lehet, de nem is akarjuk.

Hogy hány embert tartottunk vissza falujában, a ki kivándorolni, vagy elköltözni akart, azt sem tudjuk számokban kifejezni; erről majd évek múlva adhatunk számot, mikor számadatokkal is igazolni tudjuk azt, hogy a faluk lakosságának szaporodása is arányt tart a városok lakosságának szaporodásával.

Nem olyan nagy haszon az, ha a vagyontalan emberek a városokba vonulnak és ott a népeiséget szaporítják és a jó módu benszülöttekkel szemben, a mindennapi kenyérért hiában küzdő proletárok számát szaporítják. Sokkal jobb lesz hazánkra, ha mindenki otthon tud boldogulni és ha a gazdasággal foglalkozók a gazdaság mellett maradnak életök fogytáig. Ez a hitelszövetkezetek célja.

Ha ilyen célra akar velünk közösen működni és községi hitelszövetkezeteket alapítani, úgy forduljon újból hozzám és szívesen adom meg a további teendőkre a kellő felvilágosítást és az útmutatást arra is, hogy ez eszmét már az akadémiai növendékekkel is megkedveltesse, hogy ezek ezzel telítve, lépjenek ki az életbe.

Szász-Régen, 1894. november hava.

Dr. Gidófalvy István,
királyi közjegyző.

A baj és lehető orvoslása.

(Felolvastott a m.-vásárhelyi Értekezleten, okt. 1-én.)

(Folytatás.)

Vigyük az iskolás gyermekeket, a hideg évszakon kívül, vasárnapokon rendszeren a templomba és ügyeljünk fel arra, hogy ott kivétel nélkül énekeljenek. Az ismétlő iskolásoknál gondunk legyen arra, hogy ne csak el ne felejtsek, hanem mind jobban begyakorolják a templomi énekeket, mert majdan, az élet tövises útain, nem az ottan elrepetált tudomány, hanem a megerősített vallásos érzés fogja támogatni, enyhíteni őket. Kössük lelkükre gyakran, hogy ha az iskolát elhagyják is, legyenek buzgó templom-gyakorlók és énekeljenek a templomban. Igen célravezető eszköznek tapasztaltam erre nézve azt, hogy, ha csak van valami forrás, hol egyéb nincs, a büntetés pénz, vagy az egyház pénztára, adjunk az ismétlő iskolát végzett és konfirmált növendékeinknek egy-egy énekes könyvet ajándékba, emlékül, ráírva, hogy a templomi éneklésben kifejtett buzgóságért adja az iskolaszék, vagy az egyház. Az átadáskor hagyjuk meg nekik, kössük szívére hogy az a könyv ne heverjen használatlanul, hanem minél gyakrabban járjon el a templomba. Igen becses kincsnek fogja azt nagyobb részök tartani, nem főképp azért, mert ingyen kapták, hanem azért, mert emlékül, érdemért nyerték és meg merem kockáztatni azt az állítást, hogy nem fognak vissza

élni a beléjük helyezett bizalommal; eljönnek, elhozzák énekes-könyvüket és énekelni fognak a templomban, meg lehet: egész életükön át. Mindenesetre nem felesleges, sőt szükséges, ha megnősültek, ha férjhezmentek is, figyelemmel kíséreni: járnak-e a templomba, részt vesznek-e az éneklésben? A buzgólkodókat ottan-ottan megdicsérijük, az elmaradozókat alkalomszerűleg buzdítjuk, emlékeztetjük adott szavukra. Így rendre ellátjuk gyülekezetünket énekes-könyvekkel és remélhetőleg, ha lassan is, már csak ez által is visszahódítjuk a templomnak, istennek.

A prédikációt illetőleg, nem lehet céloim, mélyebb fejtegetésekbe bocsátkozni; nem csak képességeim, de az adott alkalom körét is túlhaladná az. Egy gyakorlati elvet azonban bátor vagyok ajánlani. Prédikáljuk a Krisztust és sohase magunkat és prédikáljunk a mi népünknek. Egyéniségünk, uralkodó tulajdonaink, hajlmaink befolyásától ugyan függetlenekké nem tehetjük magunkat, akár magunk írjuk egészen beszédünket, akár más után dolgozzuk, sőt bármely kitűnő munkának csak úgy lehet ajkainkon hatása, ha először egyénítettük, magunkévá tettük azt, de igyekezzünk, mindenkor szélesebb látkörbe, magasabb szempontokra emelkedni; sohase hitessük el magunkkal azt, hogy a mit mi jónak látunk, csak az a jó, hogy a mi ítéletünk egyedül a helyes. Igyekezzünk a magaslat felé, melyen áll a Krisztus, de, míg másokban ostorozzuk, ismerjük meg magunkban is az emberi gyarlóságot.

És prédikáljunk a mi népünknek. Éljük bele magunkat népünk jellemébe, igyekezzünk megismerni jó és rossz szokásait, erényeit, hibáit, gondolkodás-módját, előítéleteit, szóval: mindazon faktorokat, melyek jellemét alkotják, jó és rossz cselekedetre elhatározzák. És ne prédikáljunk idegen nyelveken, hanem édes magyar nyelvünkön, mindenki által megérthetőleg. Az ige, az eszme, az igazság, a Jézus Krisztus, természetesen, minden nyelven ugyanaz, de hirdetésére, megértetésére ezeknek, szükséges gyülekezetünk jellemének, gondolkodásmódjának figyelembe vétele. Óvakodjunk attól, nehogy legegyszerűbb hallgatónk is azt mondhassa: olyan szépen beszélünk, hogy egy szót sem értett belőle. De még inkább óvakodjunk a póriasságtól, isten igéjének szentségét, méltóságát őrizzük meg a közönségestől. Prédikáljunk a mi népünknek; ostorozzuk, ha kell, az uralkodó tévelygéseket, bűnöket, de soha senkit ki ne prédikáljunk. Ez, a mily kulinaris és utálatos szokás, ugyan jó, hogy inkább csak voit, egyeseknél, épp oly távol vezető a céltól és alkalmas a templom kiürítésére. De hogyan is ne lenne ez, építés helyett, botránkoztató és elkésérítő hatásu, ha mi magunk nem tiszteljük a szószék szentségét, annyira, hogy felhurcoljuk oda szenvedélyeinket, gyűlölködésünket, az ellenségeskedést, a visszatoló indulat epéjét. Hol van ekkor az expiatio? Miért áll a szószék mellett a szeretet asztala? Sőt a gyarlóságok, hibák általános tárgyalásánál is, kiváló tapintattal ügyelnünk kell arra, nehogy valaki egyetlen szavunkat azon tudat-tal vegye magára, hogy neki volt szánva általunk.

Kérdezzük meg magunktól gyakran: van-e szentlélek, van-e hit és szeretet bennünk? Mert ezek nélkül csakugyan hiábanvaló a mi predikálásunk. Valamint tu-

domány nélkül tanítani akarni, úgy hit nélkül, a hit világában másokat vezetni akarni, valóban vak-vezérekedés volna. Szeretet nélkül, megbocsátani kész meleg sziv nélkül pedig a szeretet hatalmát hirdetni, ne keressük a hasonlatot: zengő érc és pengő cimbalom; fényzóró prisma, mely magában szintelen. Hitnek és szeretetnek mértéke kell hogy legyen bennünk. Ne predikáljunk olyat, a mit nem hiszünk, magunkat legalább őrizzük meg a felettébb való világi bölcselkedéstől. Ha ezt nem tesszük: robotmunkának kényszere alatt állunk, ez pedig bizonynyal a legkeservebb és legméltatlanabb munka a világon, mert ez esetben nem Krisztus gyönyörűséges igáját hordjuk, hanem elviselhetetlen rabszolga-jármót vonszolunk.

Itt, a prédikáció mellett, bátor vagyok kiemelni a bibliamagyarázat fontos és szükséges voltát és pedig nem azért, mert tapasztalatom szerint, falusi gyülekezeteinkben többen vannak a délutáni, mint a délelőtti istenitiszteleten, bár magában a körülmény is figyelmet érdemel.

A bibliamagyarázat gyakorlása, eo ipso, mert protestánsok vagyunk, elengedhetetlen. Nem csak kezébe kell adnunk népünknek a bibliát, de olvasnunk, magyaráznunk is kell azt. Népünk, mai nap, fájdalom, úgy sem igen olvas otthon bibliát, a templomban örömmel hallgatja olvasását és magyarázását annak. És az építő hatást tekintve: egy jó bibliamagyarázat nem sokkal marad mögötte a jó prédikációnak.

A bibliamagyarázatot érdekessé is lehet és kell tenni; bő anyagot szolgáltatnak erre az ottan előforduló föld- és néprajzi, történelmi és más vonatkozások. Ezeknek felhasználása által kellemessé tehetjük magyarázatunkat és talán, valamit még arra is munkálhatunk ez által, hogy népünk újból kezébe vegye az elhagyott bibliát.

De kezébe is kell adnunk népünknek a bibliát. Oda kell törekednünk, hogy rendre minden családnál, minden háznál legyen egy biblia, mint volt régebb. Ennek megszerzésére buzdítani kell hiveinket és a hol ez nem elég, ott az énekes-könyveknél említett módon, végzett növendékeinket kell ellátnunk, a mennyiben lehetséges és időnkint számon kérnünk a sáfarkodást a biblia olvasásában.

Igen hatályos eszköznek tartom, ezekből folyólag, a bibliamagyarázatot, vasárnap délután, mely megérdemli, hogy figyelmet fordítsunk reá és folytonosan, összefüggőleg, lehető rendszerességgel kezeljük azt. Azonban a hétköznapokon való bibliamagyarázatot, mely né-

mely gyülekezeteinkben megvolt és van, eltörrendőnek, ott, a hol megvan, nem, de feleslegesnek, sőt túlterhelésnek tartom.

Tapasztalatom szerint, nem kis nehézségek forognak fenn a nyári vasárnapi katekhizációra nézve. Ez, tudtommal, Magyarországon a legtöbb helyen, a bibliamagyarázat helyét tölti be, nálunk pedig, istenitisztelet végeztével, többnyire délután, az ifjak szoktak, illetőleg, nem szoktak, hanem ők kötelesek benmaradni katekhizációra.

Az ifjúságnak, a felnőtt ifjaknak szükségök is volna vallásos oktatásra, azonban ezek nem jelennek meg; ha a templomban jelen vannak is, nem maradnak benn katekhizálni. És nem maradnak benn azért, mert ifjak, mert részt vettek a délutáni istenitiszteleten, végig hallgatták a bibliamagyarázatot és azután elvágynak, szorakozni, mulatni. És nem is lehet rossz néven venni tőlük, ha hat napi nehéz munka és két istenitisztelet után elvágynak egy kissé táncba, időtöltésbe, mert a figyelmek, általában a léleknek, egy végtébe az a munka elég volt, melyet adott a két, akár csak a délutáni istenitisztelet, bibliamagyarázattal. Még azután katekhizációra is benmarasztani őket, nézetem szerint, egy kissé túlzott kívánság, nincs meg a kívánt eredménye, ellenkezőleg: terhelő a lélekre.

Hogy ez így van, mutatja az a tény, hogy az istenitiszteleten megjelennek ugyan, de a katekhizációra nem szívesen és nem tömegesen maradnak benn ifjaink.

Törvény útján szoktuk kényszeríteni a mindkét rendbeli iskolásokat és az ismétlő iskolát, meg a konfirmációt azon évben végzettek. De, vajjon, szükséges-e ez? Ha, kivált az ismétlő iskolában, a vallás-erkölcsi oktatásra és nevelésre kellő gondot fordítottunk; ha a konfirmációi oktatást a pap végezte és pedig kellő idő alatt, kellőképpen, nem csak a kate elrepetáltatásával, hanem a Krisztus vallásába belenövelésével töltvén az időt, azt hiszem, hogy az a vasárnapi katemagyarázat elmaradhat.

De különben is, mai oktatásügyi törvényeink értelmében és a hol a hivatottak a dolgot szívökre veszik, valósággal is, az iskolai év megkezdődik szeptember elején és bezáródik május végén. Három hónap marad tehát, a melyekben nincs iskolázás. E három hónap vasárnapjait szintén kötelező vallástani oktatásórákkal betölteni, talán igen sok.

(Vége következik.)

Benedek Dénes,
ev. ref. pap.

TÁRCA.

Egyháztörténeti adalékok.

Horti István nagy-bányai, később fogarasi és udvari pásztor és püspök levelei Teleki Mihályhoz biblia és egyéb egyházi ügyekben, 1668.

I.

Idivességes jokkal lássa Isten kglidet uram!

Itthonn nem lévén, mikor a kglid 15. praesentis irt levele érkezett, akkor kglidnek uram választ nem írhattam.

Isten haza hozván, midőn szintén ahoz akarnék kezdeni, érkezék más levele is kglidnek. Igen akarom uram, hogy Isten a Décsei uram elméjét megfordította. Az ő kglime állapotja felől való tudósítása kglidnek igen jókor van s kellett is. A mi a berkeszi praedikátor dolgát nézi, fog ő kglime tőlünk admonitiot venni, hogy serényebb és rendesebb legyen dolgaiban. Ha Isten éltet uram bennünket, esztendőre, úgy hiszem, kgliddel egyetértvén, a pártialis jobban

fog vigyázni a kövári és berkeszi ministeriumra. Isten kgldek uram bemenő szándékát s elkövetendő utját boldogítsa! N.-Bányán, 1668. 17. Martii.

Kgldek uram örömet szolgál *Horti István* m. s.

II.

Idvességes jókkal lássa Isten kgldek Uram!

Érkező a kgldek levele, mindjárt hivattam a könyvkötőt s tudakoztam tőle kisdéd formában való magyar biblia felől, de sem magánál nincsen, se másnál eladót nem tud. Magam sem tudok senkinél is. Kértem reá, hogy szerezzen. Én is vigyázok az alkalmatosságokra, hogy ha lehet, kgldek kedvét tegyük. Az olyan kisdéd forma bibliák Németországban is elfogytak. Ha Isten valakit nem támaszt, ki költségét nem szánja, maholnap megfogyatkozunk az olyan forma bibliákból. Ezek után Isten kedvében legyen és oltalmában a kgldek élete és minden dolga. N.-Bányán, 1668. 18. Martii.

Kgldek uram örömet szolgál *Horti István*.

Külcim: Generoso Domino Michaeli Teleki de Borosjenő, arcis et praesidii köváriens. Circumjacentiumque Nobilium Supremo Capitaneo, Comitatus vero Máramarosiens. Deputato Comitii, Domino mihi perpetua observantia coleandissimo.

III.

Jóval lássa Isten kgldek Uram!

Hogy kgldek apprehendálta az ecclesiáknak következhető nagy kárát, abból, hogy Belgiumban az apró formában nyomtatott bibliák elfogytak, hála Istennek! E nagy kárnak megelőzésére, szükség mind a politiaiban, mind az ecclesiában előljáró embereknek szorgalmasan vigyázni. Még Magyarországon olyan készületet nem látok se típusokra, se papirosra nézve, hogy oly szépen, tisztán és magát kedveltető kisdéd formában nyelvünkön kijöhetne az a szent könyv, unadalmas és káros várakozás nélkül, mint kívántatnék. Belgiumban telhetik ki leghamarább. Csak a belgiumi Akadémiákban tanuló magyar ifjak közül egy sérény corrector rendeltessék, kinek a felviendő munka mellett asztalára és ruházatjára fizetése legyen. Azomban őt vagy hatszáz tallérral kináltassék meg egy alkalmatos typographus, ugymindazonáltal, hogy annyi érő exemplárokat adjon. Ugyhiszem esztendőre e kárunknak orvoslása megleszen. Az akadémiákban tanuló ifjaknak se hitelek, se tekintetek annyi nincsen, hogy az ő instantiájokra e költséges munkát valaki felvállalja. Azért a hazából kellene uram e dolgot szép rendesen megindítani. Némethi uram Ujhelybe ment sokadalmi alkalmatossággal. Mikor térjen vissza, bizonytalanok vagyunk felőle. Reméljük mindazonáltal, hogy oda nem marad. Ha Isten vagy ide, vagy helyünkhöz közelebb hozza ő kgldek, levéllel értetjük és intimáljuk ő kgldeknek azt, a mit kgldek levelében kíván. Isten oltalmában és kedvében legyen a kgldek élete és minden dolga. N.-Bányán, 1668. 22. Martii.

Kgldek uram szeretettel szolgál *Horti István* s. k.

P. S. Kgldek uram Nánási uram becsülettel köszönteti.

Eredetijök a Teleki-könyvtárban 741. sz. a.

IV.

Nánási L. István, nagy-bányai pap levele Teleki Mihályhoz.

Istennek áldását kívánom Uram Kgldek s tehetségem szerint való szolgálatomat is ajánlom!

A magyar bibliának kívánata az első kívánság mellé való, valóban, hogy a mit hall ember, szemeivel is lássa. Hiszem, hogy vagyon kgldek körül uram magyar biblia, de olyan kisdéd formában valót sehol én nem tudok. A magamé is igen elszennyesedett s régen kerestem magam számára a városban, melyben ezután is foglaltatos leszek és ha találandok, nem magam számára, hanem a kgldekre igyekezem megszerezni, hogyha addig másunnal nem találkozok. De felette igen elszükült, úgy hogy a németországi utolszori nyomtatás oda fel is imitt-amott egy vagy kettő s nem is vehet minden, mert nem talál, úgy mondják ő kgldek. Ez közönséges lelki kár, meg kellene orvosolni, mert könnyebben meglehetne annál, hogy sem mint gondolná ember egyelőszér.

Némethi uram felől semmit nem ir uram kgldek, mert ha a felföldről alá jó, kétség nélkül a kgldek hivataljára jó le. Azért akkor is kgldek kell felőle busitanunk. Ha most nem informál bennünket, mit kellessék cselekednünk, kérjük uram kgldek, bizza Kövárban arra, a kire kell s akarja bizni az ő kgldek felől való dolgot, mihez tartsa magát. Talám Erdélyben találkozik hozzája való helye. Az uristen éltesse kgldek kedvesivel együtt.

Kgldek, mint böcsületes urának ajálja szolgálatját *Nánási L. István*, N. B. egyik méltatlan lelki tanító. 18. Martii. 1668

P. S. Követem kgldek uram, hogy e napokban ennyi sok izben kellett levelemmel busitanom.

Cim: Generoso, consilio ac eruditione politica nobilissimo Dno. Dno Michaeli Teleki, Capitaneo Supremo Arcis Kövár ect.

Eredetije a Teleki-leveltárban 741. sz. a.

Különfélék.

== Felhívás megrendelésre két kötetben megjelent, összegyűjtött költeményeimre. Negyven évvel ezelőtt jelentek meg nyomtatásban első kísérleteim a versírás terén. Kicsinyke forrás volt, mely el is apadhatott volna, ha nem táplálom a költészet szeretetével, s lelkemnek az eszményi után való sovárgásával. Életem legszebb részének tartom, hogy ez nem hagyott el mind e máj napig s munkása lehettem e legszebb törekvésnek. De a nap alkonyatra hajlik. Növelt-e virágot, érlelt-e gyümölcsöt? Hogy az én munkálkodásom e téren mit eredményezett: a z a l akarok beszámolni e két kötetle életem alkonyán azoknak, kik a költészetet szeretik s kiket bizalommal fölkerék, hogy vállalkozásban támogatni, sziveskedjenek. A díszes kiállításban, negyven íven, már megjelent két kötet megrendelési ára 3 frt. pompás diszkötésben 5 frt. mely december 15-ig hozzám Kolozsvárra küldendő. külmagyar-utca 9. sz. E határidőn túl a bolti ár lép életbe. Tíz előfizetőre tiszteletpéldánnyal szolgálók. Szász Gerő.

== A konventen kegyeletesen emlékezett meg Kun Benrtalan püspök néhai br. Vay Miklósról, kinek nevét egyhangu elhatározással örökítik meg nem csak a háládatos szívek, hanem a konvent jegyzőkönyvei is. Üresen maradt helyét. a legidősebb főgondnok, Tisza Kálmán

foglalta el, ki br. Vay gyöngékedése alatt is, a fontos és exponált állást addig is sok tapintattal, bölcsességgel és igazi kálvinista puritanizmussal töltötte be. Sokáig éljen.

== **A folyó hó 20 ra összehívott** rendkívüli konvent igen hamar eligazította dolgát és 21-én be is fejezte ülésését. Tárgya, köztudomás szerint, az lett volna, hogy az özvegy-árvai gyámintézet szervezete megállapíttassék úgy, hogy 1895-ben életbe lépjen. Az előadó Szél Kálmán referációjából kitűnt, hogy nem csak az egyházkerületek véleménye üt el egymástól, hanem minden egyházmegyének, sőt minden egyes embernek más más világokat megteremtő eszméje van. Nó hát, a legbölcsebb dolog volt, elhalasztani, újabb megfontolás tárgyává tenni, és az így megalkotott javaslatokat a jövő őszi konventen tárgyalni, és mi azon reményünknek adunk kifejezést, hogy akkor aztán véglegesen, visszavonhatatlanul fel is állítani a gyámintézetet. Az már nálunk hagyományos, bár szerencsétlen dolog, hogy megkérdézzük az egyházmegyéket, sőt a presbiteriumokat is, hogy: tetszik-e felállítani egy humanitárius intézetet és arra áldozni egy néhány fillért? Az intézetet felállítani, mindenki szükségesnek tartja, óhajtja, sőt követeli: de fizetni, nem akar senki. És támadnak a divergens vélemények, a melyek a szép eszmét csirájában megölni, sietnek. Így vagyunk e szép dologgal is. És mégis, ez összejövetelünk nem volt hiában való. As emberek kibeszélték magukat s mindenki meggyőződött, hogy e felséges intézmény létesítését nem lehet függővé tenni a vámos-pircsi, vagy a kakasdi presbiterium különvéleményétől és így kétségen kívül a jövő őszi konventen véglegesen szervezteni fog és 1896-ban életbe lép. Hát, addig csak várjunk még. Világos, hogy ez a várás az öreg emberekre, és családjukra végzetes, de az ifjak majd mégis csak áldani fogják a kezdeményezők és a megalapítók emlékezetét.

== **Emlékezhettek olvasóink**, hogy a közoktatási miniszter a pap-tanítói állomások megszüntetését rendelte el. Ez sok aggodalomra adott alkalmat mindenik egyházkerületben, holott a szegényebb egyházak nincsenek abban a helyzetben, hogy papot és tanítót tartssanak. Ez az ügy megfordult a mostani konventen is. Némelyek azt óhajtották, hogy a konvent eszközölje ki a rendelet visszavonását; míg a többség megállapodott abban, hogy a minisztertől a rendelet függőben tartását kérje. Az első élesebb, az utóbbi enyhébb elintézése ugyanazon dolognak. Ha az utóbbit megnyerjük, a cél el van érve és ez a fődolog; s elég lesz téve annak a bölcs mondásnak: többet észszel, mint erővel.

== **Igaz részvétellel osztozunk abban** a nagy bánatban, mely illyefalvi pap, Kis Albert barátunkat érte: folyó hó 10-én elvesztvén nejét, Demeter Etelkát. Szárnyas szavakkal nem merjük érinteni a fájó szívet. Nem is szük-

ség. A vigasztalás annál van, kit megtalál hitünk nem csak az élet örömeiben, hanem az élet megpróbáltatásaiban is, és gondviselésének szárnyaival elfedezi az árvákat, az elhagyottakat, és a ki által «a tanítványok keserűségek öröme fordul.» (Ján. 16. 20.)

== **Pályázat.** A volt segédlelkész elhalálózása által üresedésbe jött «vizaknai» ág. hitv. segédlelkési állomás betöltésére ennel december 15-ikének esti 6 órájáig új pályázat nyitattik. Az ezen állomással egybekötött járulékos és haszonvételek a «Protestáns Közlöny»-nek már f. é. október 25-iki 43-ik számában közölt pályázatból láthatók meg. Nagy-Szeben, 1894. évi november 20 án. A n.-szebeni járás ág. hitv. ev. konsistoriuma.

== **«Kik vagyunk mi?»** Gondolatok, Mát. 13. 51—2 felett, írta és a debreceni egyházkerületi papi értekezlet alkalmával elmondotta Dicsőfi József. Ára 15 kr. Egy igen derék és szép beszéd. Ugy szerzőjének neve, mint alkalmiságánál fogva megérdemli, hogy méltó figyelemben részesíttessék.

== **Protestáns új képes naptár.** Ezuttal 41-szer jelen meg a Franklin-Társulat kiadásában a magyar protestáns világnak ez a kedvelt naptára. Régi barátja tehát a protestáns családoknak, ki nem szorul rá, hogy dicsérőleg bemutassák. Tartalma változatos és érdekes; számos képtől kísérve, adja az év történetét, utána a szépirodalmi rész bevezetésül Vargha Gyula egy hangulatos költeményét: «A gyermek Jézus eltűnése» Ezt követi Szabolcska Mihálynak egy csinos elbeszélése, majd a szerkesztőnek, legifj. Szász Károlynak egy megkapó elbeszélő költeménye: «A hitetlen» és a híres svéd író, Hedensjerna egyik legjobb elbeszélése: «A lelkész karácsoni vendége.» Egy csomó apróbb rajz és beszély és végül protestáns egyházi és iskolai cimtár és a vásárjegyzék képezik a naptár többi tartalmát, mely ezuttal csakugyan bőséges családi olvasmányt nyújt a protestáns középosztály számára. Ára, mint rendesen, 50 kr.

== **A dr. Kovács Ödön, theol. tanár**, 25 éves jubileuma alkalmával tanítványai által szerkesztett és kiadott «Emlékkönyv», elől a jubiláns arcképével, megjelent és hozzánk is beküldetett. Ára 1 frt. 5 kr., melynek előleges beküldése mellett, megrendelhető Csűrös Ferenc, n.-enyedi kollegiumi szeniornál. A tiszta jövedelem a Kovács Ödön alapítványra fordítatik. Hisszük, hogy a tanítványok és érdeklődők nagy száma sietni fog megszerezni a magában is értékes tartalmu, díszesen kiállított «Emlékkönyvet».

== **Mai számunkhoz mellékelve** veszik olvasóink budapesti harang- és ércöntő Thuri János és fia Thuri Ferenc hirdetését a szakjukba vágó munkák készítése tekintetében. Miután e jó hitelű cég kolozsvári egyházunkban ez év folytán a harangok átalakítását közmegegyezésre végezte: jó lélekkel ajánlhatjuk és ajánljuk is egyházaink figyelmébe.

HIVATALOS RÉSZ.

3189—1894.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erdélyrészi ev. ref. iskolaszék t. lelkészelnökének s valamennyi ev. ref. kollegium m. t. Elöljáróságának.

A magyar állam ezeréves fennállásának ünneplése alkalmából, 1896-ban Budapesten rendezendő országos kiállítás előmunkálatai immár a végrehajtáshoz közeledvén, szükségessé vált, tudni, hogy az egyes tanügyi hatóságok s tanintézetek mely tárgyakkal s mily méretekben kívánnak a kiállításban résztvenni.

A kiállítás népoktatásügyi alcsoportjára e tekintetben irányadóul szolgál azon program, mely a közoktat. miniszterium f. é. febr. 25-én 61.847—893. sz. a. kelt rendelete alapján a «Hivatalos Közlöny» f. é. 4-ik s a «Néptanítók Lapja» f. é. 15. számában közzé volt téve. Ezen programban meg van állapítva a kiállítás népoktatásügyi alcsoportjának kerete s abból a kiállítani szándékozók tájékoztatást nyerhetnek a kiállításra küldhető tárgyakra nézve.

Vonatkozással ezen programra, van szerencsénk, Cimeket felkérni, hogy a mennyiben a felügyeletük alá tartozó népoktatásügyi intézeteknek a kiállításban való részvételét kívánatosnak és szükségesnek tartják, méltóztassanak azok igazgatóit utasítani, hogy a szükséges bejelentő ivateket az 1896-ik évi orsz. kiállítás igazgatóságától, avagy a kiállítás legközelebb eső helyi bizottságától kérjék be s azokat kellőképpen kitöltve, 2—2 példányban f. évi dec. hó végéig az illetékes csoportbiztoshoz küldjék be.

Csoportbiztosok: a) a kisdédvókra s kisdédvónőképezdékre dr. Morlin Emil miniszteri titkár (Budapest, valás és közoktatásügyi miniszterium).

b) A felsőbb leányiskolákra, tanító- és tanítónőképezdékre, felső nép- és polgári-iskolákra Szuppan Vilmos állami felsőbb leányiskolai igazgató és miniszteri biztos (Budapest VI., váci körút 23.)

c) Az elemi iskolákra s az emberbaráti intézetekre György Aladár (Budapest I., Attila utca).

d) A népoktatásügyi intézetek házi-ipari s közügyességi

oktatására Sztéryni József m. kir. iparfelügyelő (kereskedelmi miniszterium).

e) A kereskedelmi szakiskolákra Fillinger Károly, budapesti IX. ker. középkereskedelmi iskola-igazgató.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvárt, 1894. nov. 14.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

3297—1894.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erdélyi ev. ref. kollegium méltóságos t. Elöljáróságának.

Az ideai december havi javító és pótló érettségi vizsgálatok az erdélyi ev. ref. főgimnáziumokra nézve f. évi december hó 15-én, a nagy-nyedi főgimnáziumban, nagys. Csató János kir. tanácsos, tud. akadémiai tag s kollegiumi gondnok elnöklése mellett fognak megtartatni. A miről a kollegiumok előjáróságai, további intézkedés végett, értesítetnek; az érdekelt ifjak pedig útasítottak, hogy a nevezett intézet igazgatójánál, idején jelentkezzenek s ez ügyre tartozó okmányait neki bemutassák.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától Kolozsvárt, 1894. november 24-én.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

3287—1894.

FELHÍVÁS.

Az országos m. kir. statisztikai hivatal 1894. évre vonatkozó népmozgalmi adatok felvételére szolgáló füzetei szétküldetvén: felhívjuk, illetve, figyelmeztetjük érdekelt t. lelkész aait, hogy azokat az egyes táblázatok alján foglalt «Jegyzet» értelmében pontosan töltsék ki s az így kitöltött füzeteket minden további sürgetés bevétele nélkül mielőbb, de 1895. jan. hó végéig mulhatlanul, közvetlenül az illetékes szolgabírói, vagy polgármesteri hivatalnak küldjék be, honnan azok járások, illetve, megyék szerint csoportosítva, küldetnek fel.

Mint hogy pedig ezen adatok az országos statisztikai hivatal által nem egyházi, hanem közigazgatási járások szerint dolgoztatnak fel: figyelmeztetjük lelkész aait, hogy az oly anyaegyházak, a melyeknek fiók- és leány-egyházai közül egy vagy több is más törvényhatóság területén, vagy más szolgabírói járásban fekszenek, mint a hová az anyaegyház tartozik, az esetben ezen fiókegyházakról külön kimutatás készítendő s ezen fiók- és leány-egyházak nevei, akár fordult elé bennök, akár nem népmozgalmi adat, a füzet címlapján felsorolandók.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától Kolozsvárt, 1894. nov. 22-én.

Kádár Fános,
s-titkár.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

3323—1894.

FELHÍVÁS,

összes t. lelkész aaihoz.

Az ausztriai értékű 20 kros ezüst és 4 kros réz váltópénz 1895. évi január hó 1-vel a törvényes forgalmon kívül helyeztetnek.

Habár ezen intézkedés annak idején a hivatalos lapban is közzétetett, mégis különösen a szegény néposztályra való tekintettel, szükségét látjuk annak, hogy e körülményre a közönség újból figyelmeztessék.

Ennélfogva felhívjuk összes t. lelkész aait, hogy a lakosságot figyelmeztesse arra, miszerint a fenn jelzett pénznemek a magán-forgalomban csak 1894. évi dec. hó 31-ig, az állampénztáraknál és hivataloknál pedig csak 1895. évi dec. 31-ig fogadtatnak el s ezután ezek az érmekek sem névértékükben, sem anyagértékük megtérítése mellett, többé sem fizetéképpen el nem fogadtatnak, sem át nem váltatnak.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától Kolozsvárt, 1894. nov. 24-én.

Kádár Fános,
s-titkár.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

1485—1894.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett parajdi egyházközség énekvezéri állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül, egyházközségi becslés szerint, 278 frt 45 kr. értékű kepe és kanonika porció haszonélvezete. A megválasztandó énekvezér aa. köteles leendő egy évi fizetésének 6% -át egy-szersmindenkorra, azután az évi járulékot a gyámintézet pénztárába pontosan fizetni.

Megjegyzendő, hogy csak tanítói oklevéllel bíró egyének folyamodhatnak az állomás elnyeréséért, mivel az énekvezér a községi iskolánál is alkalmaztatik évi 300 frt fizetéssel. Elnyben részesülnek azok, kik egyházi és polg. dalárda vezetésére is képesítéssel bírnak.

Pályázati határnap f. é. december hó 20. A folyamodások nt. Menyhárt András esperes úrhoz küldendők, Kecsetbe, u. p. Székely-Udvarhely.

Kolozsvárt, 1894. nov. 27.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1476—1894.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szil-szolnoki egyházmegyébe kebelezett szilágy-csehi II-od oszt. lelkési állomásra pályázat hirdettetik.

Javadalom: lakás és a rendszeresített stólán kívül:

1. 420 frt. készpénz, évnegyedenként előre fizetve az egyház pénztárából. 2. A Moni Zsuzsanna-féle 500 frtos alapítvány kamata, 25 frt. 3. 400 frtos regale-kötvény évi kamata, 20 frt. 4. Közmunka-váltáság címen 45 frt. 5. 17 hold, 701 ööl szántó és kaszáló kat. jövedelme 63 frt. 6. A községi erdőből három napos jog, 30 frt. 7. Kepe terményekből 142 frt. 79 kr. Összesen 745 frt. 79 kr.

Megjegyzetjük, hogy az özvegy kegyéve 1896 apr. 24-én jár le, minek folytán a megválasztott új lelkész csak akkor lép az egész fizetés élvezetébe, addig csak fél jövedelmet élvez.

A felszerelt pályázati kérvények nt. Viski Pál, esperes aához küldendők, Zoványra, december hó 27-ig.

Kolozsvárt, 1894. nov. 25.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1481—1894.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a széki ev. ref. egyházmegyébe kebelezett szász-nyiresi egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás, ellátva gazdasági épületekkel; szép, nagykiterjedésű gyümölcsös és veteményes kert, kepe és kanonika-porció, egyházközségi becslés szerint, 277 frt. 9 kr. melyből készpénz a kepe megváltási alpból 57 frt. 33 kr.

Pályázati határidő: f. évi december hó 20. Folyamodványok nt. Somkerek Miklós, esperes aához küldendők, Székre.

Kolozsvárt, 1894. nov. 25.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1024—1894.

MEGHÍVÓ.

A küüllői ev. ref. egyházmegye, özvegy-árva gyámintézetének rendes tagjait, valamint a t. érdeklődőket, van szerencsém, a folyó év december 17-én, d. e. 9 órákor kezdve, D.-Szt.-Mártonban, a szokott helyen, tartandó gyámintézeti rendes gyűlésbe meghívni.

Tárgyak: 1. Elnöki megnyitó. 2. A felügyelő bizottság évi jelentése. 3. A számadások felülvizsgálása. 4. Kérvények, indítványok tárgyalása.

V.-Gálfalva, 1894. nov. 23-án.

Kovács Elek,
ev. ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.